apríl 2020

novinky z radnice

život a kultúra trnavy

foto: Matúš Koprda

mesto trnava ■ ročník XXXI ■ číslo 3 ■ nepredajné!

Milé Trnavčanky a milí Trnavčania,

nie je obvyklé, aby som sa vám prihováral z týchto stránok. V ostatných dňoch však nie je obvyklé takmer nič. Život nás všetkých sa zmenil, každodenná rutina už neplatí, museli sme prispôsobiť svoje zvyky i správanie. Bežné veci už nie sú také samozrejmé. Pocit neistoty je znásobený tým, že nikto z nás nevie, kedy sa opäť budeme môcť vrátiť k normálnemu životu bez rúšok, dezinfekcií a najmä, späť k svojim blízkym.
Rád by som vás ubezpečil, že spolu so zamestnankyňami a zamestnancami Mesta Trnava i v spolupráci s ďalšími inštitúciami a štátnymi orgánmi robíme všetko preto, aby sme ochránili vaše zdravie a bezpečnosť. Preventívne opatrenia sa môžu zdať prísne, cena za ľahkovážnosť by však bola príliš vysoká. Napriek tomu, že toto obdobie nie je jednoduché pre nikoho z nás, nestrácam vieru v to, že ho zvládneme najlepšie, ako sa dá. Môže sa o to pričiniť každý z nás svojím zodpovedným prístupom a dôsledným dodržiavaním nariadení. Rovnako dôležité je zároveň zachovať si chladnú hlavu, pokoj a optimizmus. Clona koronavírusu by nám nemala zatieniť pohľad na pekné veci v živote, maličkosti, ktoré nás tešia a radosť z každého nového dňa.

Trnavčanom predsa nikdy nechýbala odvaha. V ťažkých časoch vždy ťahali za jeden povraz. Držali spolu, keď v meste v roku 1710 vypukol mor. Odvaha a odhodlanie im nechýbali ani v roku 1944, keď sa trnavská posádka pridala do Slovenského národného povstania. Trnavčania sa vždy vedeli spojiť v ťažkých časoch, no zomkli sa aj pri spoločnej radosti. Spomeňme si na rok 2018 a obrovskú radosť, keď naši bílí andeli získali majstrovský titul. Aj toto sme prežili spoločne. Naša generácia dnes čelí celosvetovej pandémii a my musíme opäť preukázať našu odvahu a silu. Držme spolu. Buďme trpezliví a ostaňme doma. Buďme láskaví a pomôžme druhým. Buďme zodpovední a rešpektujme pokyny a nariadenia. Buďme statoční, Trnavčania. Spolu to dáme.

Peter Bročka
primátor mesta Trnava

NOVINKY Z RADNICE
Život a kultúra Trnavy

Vydavateľ: Mesto Trnava
IČO: 00313114
Evidenčné číslo: EV 2899/09
ISSN 1339-8989
Náklad 5 000 ks
Šéfredaktorka: Elena Ursinyová
Redakčná rada: Dušan Vančo, Martin Jurčo, Miroslava Kuracinová Valová
Redakcia: Mestský úrad, Trhová 3
917 71 Trnava
Číslo telefónu: 033/32 36 105
E-mail: elena.ursinyova@trnava.sk
Grafická úprava: Andrej Grossmann
Tlač: Ultra print
Pluhová 49, 831 03 Bratislava

Periodicita vychádzania:
desaťkrát do roka, august / september a december / január ako dvojčísla

Novinky z radnice nájdete aj na nzr.trnava.sk

Veronika Majtánová

Trnava v čase korony

V titulku sme si dovolili parafrázovať známy názov knihy Gabriela Marcía Márqueza Láska v čase cholery. Toto obdobie sa totiž nezmazateľne zapíše do dejín (nielen) nášho mesta. Zmenilo jeho tvár, tempo, atmosféru. Dnes nám ostáva veriť, že bude trvať čo najkratšie, a po nevyhnutných opatreniach sa vrátime k svojim životom tak, ako sme ich mali radi. A možno si ich budeme aj viac vážiť, pretože pandémia koronavírusu nám ukázala, že nič nie je také samozrejmé, ako sme si mysleli.

Prinášame vám prehľad opatrení týkajúcich sa rôznych oblastí života v našom meste, ktoré sú platné v čase uzávierky, teda v posledných marcových dňoch. Situácia sa však mení priebežne, preto vám odporúčame sledovať infokanály samosprávy – webstránku trnava.sk a špeciálne sekciu info.trnava.sk, v ktorej sústreďujeme správy týkajúce sa nového koronavírusu. Intenzívne komunikujeme aj na sociálnych sieťach Mesta Trnava (Facebook, Instagram, Twitter) a v blízkej dobe plánujeme predstaviť vlastnú mobilnú aplikáciu, ktorá vás bude promptne informovať o novinkách z mesta. Uvedomujeme si však, že nie všetci obyvatelia Trnavy majú prístup k internetu či smartfónu, preto volíme aj iné spôsoby, ako vás osloviť, aby vám neuniklo nič dôležité.
Mestská televízia Trnava vám vo svojom vysielaní pravidelne prináša aktuálne reportáže a správy, tlačové správy o dianí na úrovni samosprávy posielame do lokálnych i celoslovenských médií, v rámci mesta distribuujeme plagáty a rôzne iné grafické vizuály s dôležitými oznamami, komunikujeme s vami prostredníctvom inzercie v lokálnych médiách a rôznymi inými spôsobmi. Využili sme tiež časovo obmedzenú ponuku mobilných operátorov a poslali sme Trnavčanom do všetkých sietí informačnú SMS o možnosti zabezpečenia nákupov a liekov pre ľudí v núdzi. Ako to teda v našom meste aktuálne vyzerá a čo by ste mali vedieť?

■ MESTSKÝ ÚRAD V TRNAVE

Mestský úrad je až do odvolania zatvorený a možnosti vybavovania agendy sú obmedzené. Duplikáty rodných, sobášnych a úmrtných listov sa momentálne nevydávajú. V prípade, že sa vám práve narodilo dieťa, nie je nutné žiadať hneď o vydanie rodného listu, pretože ho do 60 dní od narodenia lekár ošetrí aj na preukaz poistenca matky. Na pochovanie zomrelého je postačujúci List o prehliadke mŕtveho, nie je potrebný úmrtný list. Žiadosti o uzavretie manželstva sa nevydávajú. Už dohodnuté sobáše sa konajú podľa plánu za sprísnených hygienických pravidiel (v sobášnej sieni radnice môže byť prítomný len novomanželský pár, dvaja svedkovia a oddávajúci poslanec alebo poslankyňa spolu s matrikárkou).
Pracovníkov odboru stavebného a životného prostredia MsÚ je možné kontaktovať medzi 9.00 a 14.00 h, odbor pracuje v obmedzenom režime. V súvislosti so správnymi konaniami Mesto Trnava žiada všetky fyzické, právnické osoby a ostatné subjekty, ktoré majú aktivovanú elektronickú schránku, aby využívali na komunikáciu a doručovanie svojich podaní, doplnení podaní a pod. všeobecnú agendu na ústrednom portáli verejnej správy www.slovensko.sk a dôležitú komunikáciu zasielali na e-mailovú adresu podatelna@trnava.sk.
Stavebný úrad, špeciálny stavebný úrad, orgán ochrany prírody a krajiny aktuálne ruší všetky ústne pojednávania a miestne zisťovania, ktoré už boli oznámené doporučene alebo verejnou vyhláškou až do odvolania.

■ MESTSKÁ AUTOBUSOVÁ DOPRAVA .....

Autobusy MAD jazdia až do odvolania vo víkendovom režime. Cestovanie je bezplatné, aby sa eliminoval kontakt vodiča a cestujúcich, z rovnakého dôvodu sa nepoužívajú prvé dva rady sedadiel za vodičom (aj v prípade, že nie sú označené alebo je označenie poškodené). Hromadnú dopravu odporúčame využívať iba v nevyhnutných prípadoch. Samozrejme, všetky vozidlá MAD sú pravidelne dezinfikované.

■ MESTSKÁ POLÍCIA MESTA TRNAVA .....

Okrsok mestskej polície na Coburgovej ulici je z dôvodu prevencie šírenia koronavírusu do odvolania uzavretý. Príslušníci MsP však naďalej hliadkujú aj v tejto lokalite, do terénu sú dočasne vysielaní z centrály na Trhovej 2.
Občania, ktorí boli v tomto období predvolaní na útvar mestskej polície, budú poštou informovaní o náhradnom termíne. Nedostavenie sa na útvar MsP počas trvania mimoriadnej situácie nebude mať pre predvolaného žiadne negatívne následky.

■ ŠKOLY A ŠKOLSKÉ ZARIADENIA A MESTSKÉ JASLE

Mesto Trnava žiada rodičov, ktorých detí navštevujú jasle, školy a školské zariadenia (materské a základné školy, školský klub detí, Kalokagatia – Centrum voľného času, základné umelecké školy) v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Trnava, aby z dôvodu prerušenia školskej dochádzky pozastavili platby príspevkov do škôl a školských zariadení.
Zrealizované platby za marec a apríl budú presunuté na obdobie, keď bude opäť obnovené vyučovanie na školách, v školských zariadeniach a opatera v mestských jasliach. O opätovnom pla-

tení príspevkov do týchto inštitúcií budú rodičov informovať riaditelia. Termíny zápisov do prvých ročníkov základných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti Mesta Trnava sa z dôvodu aktuálnych opatrení proti pandémii koronavírusu nebudú konať v pôvodne plánovaných termínoch 2. a 3. apríla 2020. Podľa nariadenia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky sa musia uskutočniť medzi 15. a 30. aprílom 2020. O presnom termíne budeme informovať začiatkom apríla.

■ CINTORÍN NA KAMENNEJ CESTE .....

Opatrenia na zabránenie šírenia koronavírusu platia aj v domoch smútku a kancelárii správy cintorínov. Kontakty s verejnosťou sú obmedzené na najvyššiu možnú mieru. Dočasne sa vybavujú iba pohreby a do kancelárie správy cintorínov na Kamennej ceste smie vstúpiť naraz len jedna osoba. Poslednej rozlúčky so zosnulým sa môžu zúčastniť len najbližší pozostalí v počte najviac desať osôb. Upravené sú aj otváracie hodiny Kancelárie správy cintorínov (otvorené je každý pondelok, stredu a v piatok od 8.00 do 13.00 h). Počas veľkonočných sviatkov bude kancelária otvorená 6., 8., 9., 14., 15. a 17. apríla.

Všetky štyri cintoríny (na Kamennej ceste, na Ulici Terézie Vansovej, na Nitrianskej ceste a v Modranke) sú naďalej otvorené v štandardných otváracích hodinách.

■ MESTSKÁ POLIKLINIKA .....

Mestská poliklinika je otvorená v pracovné dni od 7.00 do 16.00 h, počas víkendov je zatvorená. Pokiaľ potrebujete recept, kontaktujte lekára telefonicky. Preventívne prehliadky sa nevykonávajú (výnimkou sú tehotné ženy). Ak máte naplánovanú kontrolu, najprv svojmu lekárovi zavolajte, či je vaša návšteva naozaj nevyhnutná.

Na polikliniku príďte osobne iba vtedy, ak ste sa na tom vopred telefonicky dohodli s lekárom, a nemáte podozrenie na ochorenie COVID-19, ani ste neboli v kontakte s nakazenou osobou.

Pred vstupom do polikliniky je nutné najprv prejsť kontrolou na Informáciách, kde vám zmerajú telesnú teplotu na čele a odpoviete na základné otázky o možnom kontakte s koronavírusom. Pokiaľ sa na mieste tvorí rad, nezabudnite na bezpečný odstup. Tehotné ženy majú v rade prednosť. Povinnosť ohlásiť sa na Informáciách neplatí pre návštevníkov lekárne a zdravotníckych pomôcok. V priestoroch polikliniky je dôležité zdržiavať sa len na nevyhnutne dlhý čas.

Vstup do mestskej polikliniky je možný len hlavným vchodom medzi 7. a 16. hodinou počas pracovných dní. Východ je smerovaný okolo chirurgickej ambulancie a zubnej ambulancie s východom cez automatické dvere pri predajni drobného pečiva. Týmito dverami sa dá iba vyjsť, všetky ostatné vchody do polikliniky pre dospelých okrem hlavného sú uzavreté.

Pre imobilných pacientov je vstup možný na požiadanie, inštrukcie sú viditeľne vyvesené priamo pri vchode.

Vchod do detskej časti polikliniky je otvorený len v smere z lávky, a to do 16.00 h. Dolné dvere pod lávkou slúžia iba ako východ a nevpustia návštevníkov dovnútra detskej polikliniky.

Priechod medzi poliklinikou pre dospelých a detskou poliklinikou je uzavretý.

■ ZBERNÉ DVORY A ODVOZ ODPADU .....

Všetky trnavské zberné dvory sú do odvolania uzavreté. Pre verejnosť je zatvorená aj skládka komunálneho odpadu na Zavarskej ceste. Prosíme vás, aby ste toto obdobie nevyužívali na prerábky domácností, pretože momentálne nie je kde legálne vyhodiť stavebný či nadrozmerný odpad. Rozhodne nie je dobrý nápad odložiť starý gauč či obité kachličky na kontajnerové stojisko, či vyhodiť ho do nádoby na zmiešaný odpad. Ak máte doma odpad, ktorý patrí na zberný dvor, a nijako vás neohrozuje, vydržte to a odložte návštevu zberného dvora na neskôr.

Odvoz odpadu funguje v normálnom režime, prosíme vás však o ohľaduplnosť a šetrenie miesta v odpadových nádobách. Je dôležité tvoriť čo najmenej odpadu. Nakupujte len naozaj nevyhnutné veci, aby ste čo najviac predchádzali vzniku odpadu a ešte viac dbajte na to, aby ste ho správne triedili. Do triedeného zberu vyhadzujte len poriadne stlačené plastové fľaše, krabice, plechovky či nápojové kartóny.

Použité jednorazové rúška a vreckovky, ktoré sa v tomto období zrejme hromadia vo viacerých domácnostiach, je potrebné likvidovať ako bežný komunálny odpad. Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky upozorňuje, že tento druh odpadu nepatrí do nádob na triedený zber papiera.

■ FILTRAČNÝ STAN PRI FAKULTNEJ NEMOCNICI .....

Na mestskom parkovisku na Dohnányho ulici vyrástol hygienický stan, cez ktorý je potrebné prejsť, ak chcete vojsť do Fakultnej nemocnice v Trnave. Stan slúži ako ochranná bariéra medzi nemocničnými priestormi so zdravotníckym personálom a pacientmi s možnou nákazou. V stane sa meria teplota a podpisuje čestné vyhlásenie, že nemáte cestovateľskú anamnézu a neprišli ste do kontaktu s osobou, ktorá bola v zahraničí.

Bez potvrdenia o kontrole vo filtračnom stane nebudú pacienti v nemocnici ošetrení, výnimkou sú tehotné ženy a rodičky. Kontrolný hygienický stan je v prevádzke od 8.00 do 20.00 h. Po tomto čase sa bude telesná teplota pacientom merať na urgentnom príjme, kde podpíšu aj čestné vyhlásenie.

Fakultná nemocnica v Trnave informovala, že tento stan slúži na prevenciu a ochranu personálu, aj pacientov. Preto je nevyhnutné nezatajovať svoju cestovateľskú anamnézu alebo kontakt s osobou, ktorá bola v zahraničí. Kontrolný stan neslúži na testovanie na ochorenie COVID-19. ■

(vm)

Koronavírus život v meste nezastavil, začína sa obnova prvého dvora na Zátvore

Koncom marca sa začali práce na humanizácii dvora č. 1 na Zátvore. Návrh novej podoby tohto priestoru vznikal v spolupráci s obyvateľmi mesta v rámci participatívneho plánovania. Verejnosť mala možnosť vyjadriť svoje predstavy a požiadavky v dotazníku i na verejnom stretnutí organizovanom samosprávou v roku 2017.

Po prieskume verejnej mienky a príprave zadania projektu nasledovalo v ďalšom roku druhé stretnutie s občanmi. Projektantka na ňom predstavila koncept, ktorý mali prítomní možnosť pripomienkovať. Finálna podoba dvora medzi Veternou 19 – 24 a Poštovou 2 – 8 je teda výsledkom spoločnej práce mesta a Trnavčanov. Na mieste vznikne nové ihrisko pre deti vo veku do 6 rokov s originálnymi farebnými hernými prvkami. Nebudú chýbať ani lavičky s operadlami a stôl s lavicami, tieniaca konštrukcia a oplotenie. Pribudnú aj spevnené plochy v okolí mobiliáru a dopadové plochy pod hernými prvkami. Nevyhnutnou súčasťou stavebných prác je výrub drevín, pribudne tu však tridsaťdeväť nových stromov. Hlavným cieľom projektu je kompletne zrevitalizovať obytný priestor, zaviesť opatrenia na zníženie hluku, umiestniť vo vnútrobloku prirodzené krajinné prvky i prvky drobnej architektúry, zazelenať exponované miesta, pričom je samozrejmosťou aj osobitný manažment dažďovej vody. Pokiaľ pôjde všetko podľa plánu, práce na humanizácii dvora č. 1 by mali trvať tri mesiace. Projekt je financovaný z Integrovaného regionálneho operačného programu (IROP 2014-2020) vo výške 144 000 eur, pričom celková cena realizácie je 157 000 eur. Za obmedzenia spôsobené výstavbou sa obyvateľom priľahlých bytových domov vopred ospravedlňujeme a ďakujeme za pochopenie.

(vm)

Záverečná správa z prieskumu verejnej mienky k obnove dvorov na Ulici Gen. Goliana

Trnavská samospráva koncom minulého roka zverejnila online dotazník, v ktorom mali obyvatelia mesta možnosť vyjadriť svoj názor na obnovu vnútroblokov v rámci obytného súboru na Ulici Generála Goliana. Dotazník bol okrem toho v tlačenej podobe k dispozícii aj na stretnutí výboru mestskej časti č. 5 (Trnava – JUH), aby svoje pripomienky mohli odovzdať aj občania bez prístupu na internet.

Mesto Trnava plánuje zrevitalizovať deväť dvorov na sídlisku Linčianska a do návrhu ich novej podoby chce zapojiť aj verejnosť. Ide o proces tzv. participatívneho plánovania, ktoré v Trnave funguje už takmer štyri roky.
Tamojší obyvatelia vo všeobecnosti nie sú spokojní s aktuálnym stavom vnútroblokov, myšlienku ich obnovy preto vítajú. V dotazníkoch uviedli, že väčšina dvorov v tejto lokalite slúži najmä deťom na trávenie voľného času. Miestne ihriská by preto mali byť upravené a doplnené o nové prvky. Častou požiadavkou boli multifunkčné, resp. viacgeneračné ihriská. Respondentom by pritom neprekážalo rozdelenie rôznych aktivít medzi jednotlivé vnútrobloky. Obyvatelia by lokalite radi ponechali pokojnú atmosféru. Vážia si zeleň v lokalite, želajú si ju zveľadiť a doplniť tam, kde je to vyhovujúce. Viackrát bola spomínaná výsadba kvetinových záhonov a upravené predzáhradky bytových domov.
Ako najväčšie problémy vnímajú tamojší obyvatelia kvalitu chodníkov, chýbajúce odpadkové koše a lavičky a, samozrejme, parkova-

nie. Požadovanými riešeniami sú regulácia parkovania, vodorovné značenie či fyzické zábrany (napr. na zeleni).
Ako to pri zisťovaní názorov býva, v niektorých témach sa občania rozchádzajú. Časť z nich by chcela viac lavičiek, aby si mohli vonku príjemne posedieť, iní sa boja neželaných návštev ľudí bez domova alebo podgurážene mládeže. Vyslovili preto obavy zo zastrešených objektov (altánkov či piknikových setov) a želali by si napríklad aj dohľad bezpečnostných kamier.
Respondenti sa v dotazníku okrem dvora, ktorý susedí s ich bydliskom, vyjadrovali aj k centrálnemu dvoru č. 6. Väčšina z nich považuje prítomnosť pohostinstiev a barov za nevhodnú, chceli by tu niečo reprezentatívnejšie a príjemnejšie (kaviareň, cukráreň či priestor na menšie komunitné podujatia alebo sezónne trhy). Aj v tomto priestore zazneli ohlasy na neregulované parkovanie a opakovala sa požiadavka na inštaláciu zábran, cez ktoré by sa na toto miesto nedostali motorové vozidlá.
Dotazník vyplnilo viac než 300 respondentov. Na základe zozbieranej spätnej väzby bola spracovaná záverečná správa.

Výsledky prieskumu verejnej mienky poslúžia na prípravu zadania na výber projektanta. Mesto sa chce uchádzať o finančnú podporu z európskych fondov či grantových schém na realizáciu tohto zámeru, ktorá by sa v prípade priaznivých okolností mohla začať v roku 2023.

(red)

Žiakov aj verejnosť čaká v areáli školy na Ulici Andreja Kubinu nový umelý trávnik

Multifunkčné ihrisko v areáli školy na Ulici Andreja Kubinu dostalo nový umelý trávnik. Základná škola s materskou školou na A. Kubinu má vďaka nemu modernejší a bezpečnejší priestor na vlastné športové aktivity, či akcie organizované mestom alebo verejnosťou. Samospráva chce aj týmto projektom prispieť k budovaniu pozitívneho vzťahu detí a mládeže k športu a zmysluplnému tráveniu voľného času. Nový trávnik zároveň rozšíril možnosti školy, ktorá dlhodobo ponúka najvhodnejšie podmienky pre deti so zdravotnm znevýhodnením.
Položiť umelý trávnik na ihrisku s rozmermi 33 x 18 metrov trvalo necelý týždeň. Upravený bol aj podklad, obnovili sa čiary podľa pôvodných línií a pribudli nové sieťky do bránok. Projekt sa zrealizoval s finančnou podporou radu vlády Slovenskej republiky v rámci programu Podpora rozvoja športu na rok 2019. Mesto Trnava dostalo dotáciu vo výške 10 000 eur z celkovej sumy nákladov 14 758,68 eur.

Lenka Vančová, foto: (mj)

Na Starohájskej ulici dobíjajú baterky nielen sebe, ale aj našej planéte

Byť šetrný k prírode ešte stále nie je samozrejmosťou. Trnavská Baterkáreň sa to snaží zmeniť. Zároveň je miestom, vďaka ktorému môžu použité veci nájsť svoj druhý domov.

Čoraz väčší objem odpadu núti ľudí zamýšľať sa nad tým, čo urobiť so starými vecami, ktoré sa doma už nepoužívajú. Vyhodiť ich alebo podarovať ďalej, alebo ich radšej opraviť či požičať iným? Pre tých, ktorí si kladú podobné otázky, už napríklad v Trnave funguje Ekošatník, kde si možno zdarma vybrať a vziať zachovalé oblečenie po iných ľuďoch. Z času na čas sa v meste tiež konajú aj rôzne výmenné burzy či bazáre, vďaka ktorým sa veci hneď nevyhodia, ale vracajú sa do kolobehu a prinášajú radosť či úžitok novým majiteľom. Aj to je podstata udržateľného štýlu života, ktorý je dnes nielen módnym trendom, ale stáva sa z neho nevyhnutnosť. Stále sa však nájdu ľudia, ktorým nič nehovorí.

„Uvedomujeme si, že udržateľný spôsob života môže byť neznámou a zároveň náročnou zmenou, preto sa tento životný štýl snažíme verejnosti čo najviac priblížiť," hovorí Simona Hlaváčová, ktorej spolu s Jankou Rehákovou už dlhšie vŕtalo v hlave, ako zamedziť plytvaniu a dať veciam druhú šancu. Rozhodli sa preto vytvoriť miesto, v ktorom budú môcť ľudia nájsť, požičať, vymeniť alebo prísť podarovať rozličné veci ako oblečenie, knihy, hračky, potreby do domácnosti či náradie. Nachádza sa na Starohájskej ulici zo zadnej strany polikliniky v bývalom sklade bateriek istého operátora. Aktivity, ktorým sa tu venujú, majú spoločné jedno – sú ekologického rázu a Simona s Jankou sú presvedčené, že takto aspoň troška pomáhajú Zemi dobiť baterky. „Aj preto sme sa rozhodli ponechať si pôvodný názov tohto miesta – Baterkáreň. Myslíme si, že presne vystihuje charakter toho, čo robíme."

V Baterkárni organizujú výmenné burzy, tzv. swapy, zamerané na výmenu oblečenia, hračiek alebo kníh. Na krátky čas sa dajú veci v Baterkárni aj požičať. „K dispozícii máme napríklad autosedačky, rozličnú elektroniku, športové pomôcky, máme tu aj vianočný stromček, ktorý bol posledné Vianoce obsadený," menujú. Existuje tu aj charitatívny second hand, z ktorého vťažok putuje na pomoc druhým." Súčasťou Baterkárne je tiež takzvaný Útulok vecí, keďže dievčatá sa stretávajú s tým, že im ľudia nosia z domu rozličné veci, napríklad taniere, kvetináče, lyže či iné, ktoré si zdarma môže ktokoľvek vziať. „Prípadne za symbolický príspevok, pretože mnohí sa ešte ostýchajú si vziať niečo bez platenia."

Dobiť baterky si tu môžu aj samotní návštevníci. Nielen pri dobrej káve, ale aj ako účastníci rôznych kurzov zameraných napríklad na opravu pokazených vecí či výrobu prírodnej kozmetiky, voskovaných obrúskov alebo kváskovanie. Organizujú tu tiež prednášky, ktoré sú zamerané na udržateľný spôsob života, stretávajú sa tu aj milovníci kníh či matky, ktoré spája záujem o nosenie detí v šatkách alebo nosičoch. „Navštevuje nás široká škála ľudí, ale hádam najviac mamičky s deťmi, ktoré sú veľmi aktívne a chcú sa niečo naučiť, prípadne zaujímavým spôsobom zabaviť svoje deti," vysvetľujú Janka so Simonou. Organizovali tu už aj zopár narodeninových osláv, ktoré spojili so zaujímavými ekologickými aktivitami a hrami pre deti. Sami si napríklad mohli vyrobiť vrecúška na zeleninu a ovocie. Momentálne je však kvôli situácii s koronavírusom činnosť Baterkárne čiastočne pozastavená. Funguje len predajná časť, v ktorej záujemcom ponúkajú čapovanú a sypanú drogériu, kozmetiku a ekologické čistiace prostriedky. V prípade záujmu vám ich vedia pripraviť na vyzdvihnutie alebo v rámci Trnavy doviezť až domov. Niektoré kurzy však budú dostupné online na sociálnych sieťach. Naposledy to bola napríklad prednáška o tom, ako doma ekologicky prať. Časom pribudnú ďalšie. „Snažíme sa o to, aby náš program bol pre druhých zaujímavý, aby si udržateľný spôsob života osvojilo čo najviac ľudí."

V prípade záujmu ich môžete sledovať na sociálnych sieťach alebo na webe www.baterkaren.sk.

Martin Jurčo, foto: autor

Cieľom prvej trnavskej klinickej farmakologičky je najmä účinnejšia a bezpečnejšia liečba

V našej prechádzke oddeleniami a klinikami trnavskej Fakultnej nemocnice sa pristavíme pri nevšednej sekcii, o ktorej sa celkovo v našej medicíne veľa nehovorí: Klinická farmakológia. Neznamená to však, že v Trnave nemáme klinických farmakológov. Odborníčku na túto oblasť nájdeme na prízemí pavilónu internej kliniky v časti, kde sa nachádzajú jej ambulancie. V dejinách trnavskej nemocnice o takomto nelôžkovom oddelení alebo lekárovi nie je ani zmienka, aj keď sme sa dozvedeli, že klinickí farmakológovia sú vnímaní tak, že majú najbližšie k infektológom.

Lekárka Zuzana Javorová-Rihová (nar. 22. októbra 1977 v Nitre) sa zapíše do dejín našej nemocnice ako prvá klinická farmakologička. Svojej práci vo FN sa venuje relatívne krátky čas, veď systemizované miesto bolo klinickým farmakológom obsadené len pred tromi rokmi. Po absolvovaní Gymnázia v Hlohovci absolvovala Farmaceutickú fakultu UK, a potom aj Lekársku fakultu UK v Bratislave. Priam ideálne spojenie dvoch odborných zameraní pre odbor klinickej farmakológie, ktorej sa Zuzana Javorová-Rihová začala venovať až neskôr. Vedomosti a skúsenosti pre prácu klinického farmakológa získala na viacerých klinicko-farmakologických pracoviskách, medzi nimi napríklad na pracovisku klinickej farmakológie Fakultnej nemocnice v Nitre, Oddelení klinickej farmakológie v Bratislave Ružinove a Fakultnej nemocnice s poliklinikou v Nových Zámkoch. Ako samostatná klinická farmakologička začala vo Fakultnej nemocnici v Trnave pracovať od januára 2017. Dnes okrem toho spolupracuje so Štátnym ústavom pre kontrolu liečiv pri posudzovaní klinických skúšaní a so Slovenskou zdravotníckou univerzitou pri vzdelávaní budúcich klinických farmakológov.

■ Začnime základnými otázkami: Čím sa zaoberá klinická farmakológia? Ako dlho funguje tento odbor, čo všetko riešia oddelenia klinickej farmakológie na Slovensku?

- Základná charakteristika hovorí, že klinická farmakológia je samostatný medicínsky odbor, ktorý vedecky vytvára, využíva a vykonáva klinicko-farmakologickú expertízu. Cieľom je zabezpečiť racionálnu, teda bezpečnú, účinnú a ekonomicky prospešnú farmakoterapiu, zjednodušene povedané, liečbu liekmi. Hlavné činnosti klinického farmakológa zahŕňajú napríklad vypracovanie liečebných postupov pri liečbe komplikovaných stavov alebo komplikovaných pacientov, medzi ktorých patria napríklad aj geriatrickí pacienti a tehotné ženy, pacienti s liekovými alergiami. Patrí tam aj individualizácia dávkovacích režimov s využitím terapeutického monitorovania hladín liečiv a posudzovanie rizika liečby u pacientov s veľkým množstvom ochorení. Pri liečbe zápalových ochorení spolupracuje pri vypracovaní antibiotických režimov, čo prispelo ku skreslenému vnímaniu klinických farmakológov ako infektológov. Klinickí farmakológovia sa tiež zúčastňujú na klinickom skúšaní liečiv, sledovaní nežiaducich účinkov liekov a ich hlásení, poskytujú komplexné informácie o lieku a ďalšie aktivity. Tých činností je naozaj veľmi veľa a nedajú sa všetky narýchlo vymenovať.

■ Čo presne robí farmakológ v nemocnici?

- Výkon funkcie klinického farmakológa nie je vo všetkých zdravotníckych zariadeniach jednotný. Niektoré nemocnice majú zriadené oddelenia klinickej farmakológie, ktoré zabezpečujú konziliárnu činnosť pre hospitalizovaných pacientov a zároveň majú aj ambulantnú zložku. Inde, podobne ako je to u nás vo Fakultnej nemocnici v Trnave, poskytuje klinický farmakológ len konziliárnu činnosť pri lôžku pacienta. Z mojich skúseností môžem povedať, že bez klinickej farmakológie sa navonok možno dá nejako fungovať. S klinickou farmakológiou je však

farmakoterapia, ktorú poskytujeme našim pacientom, kvalitnejšia a bezpečnejšia.

■ Odkedy sa venujete klinickej farmakológii, ako ste sa k tejto disciplíne dostali?

– Moja cesta bola jednoduchá a zložitá zároveň. Všetko sa vyvinulo postupne, no v princípe logicky. Už ako dieťa na základnej škole som snívala, že budem magistrou a budem robiť v lekárni. Ako mi to napadlo, neviem, v rodine nikto nepôsobil v zdravotníctve. Myslím, že to má na svedomí jedno stretnutie. Bola to návšteva jednej „lekárničky“, ktorá na mne zanechala stopu a smerovala môj profesionálny život. Celkom logicky preto moje kroky smerovali cez gymnázium na farmaceutickú fakultu. Škola bola náročná, veľa som sa musela učiť, čoho dôsledkom je dnes boľavý chrbát, ale páčilo sa mi tam. Najhoršiu známku počas štúdia som mala z mikrobiológie. Dokonca som skúšku dobrovoľne opakovala, pretože som sa „necítila“ na trojku. Nakoniec som to „vybojovala“ na dvojku. Mikrobiológiu som teda, pochopiteľne, vôbec nemala rada. Keby som tak vtedy tušila, že sa to s tými baktériami a hubami tou skúškou nekončí, ale len začína (smiech). A potom prišla nejaká zvláštna túžba. Po skončení jednej školy skúsiť ešte medicínu. Na začiatku to bol rok. Keď sa mi bude rok páčiť, zostanem. Keď nie, v lekárni mi bude dobre. No a bolo z toho šesť krásnych rokov, ktoré k bolesti chrbta ešte viac prispeli. Keď som sa po skončení lekárskej fakulty rozhodovala, akým smerom ďalej kráčať, stále som nevedela, že to bude klinická farmakológia. Chcela som však čo najviac zúročiť investované roky a využiť vedomosti z oboch škôl, tak mi interná medicína prišla ako správna voľba. Pre klinickú farmakológiu som sa potom rozhodla prirodzene. Ideálne by bolo urobiť si špecializáciu z „veľkej interny“, a potom ako ďalšiu klinickú farmakológiu. Lenže po toľkých rokoch štúdia som už vedela, že dve atestácie budú veľa. Už by sa tam nezmestila moja budúca rodina, tak som sa rozhodla hneď pre klinickú farmakológiu. Okrem toho, v nemocnici takú špecializáciu nikto nemal, riaditeľstvo bolo môjmu rozhodnutiu, myslím, celkom naklonené. Podporila ma aj moja primárka Silvia Hojerová na Internej klinike FN a umožnila mi absolvovať všetky povinné stáže. A nebolo to málo, za čo som jej vďačná. Ako klinická farmakologička som začala vo Fakultnej nemocnici Trnava pracovať od nového roka 2017. Dovtedy sme v nemocnici klinického farmakológa nemali, začiatky neboli celkom jednoduché. Výhodou boli moje predchádzajúce vzťahy s kolegami z internej kliniky, ktorí ma akceptovali ako prví. Tam som začala aj s antibiotickými konzíliami. Potom, po nejakom čase, sa chýr, že to funguje, rozniesol, a teraz som už „doma“ na viacerých oddeleniach.

■ Aj keď fungujete ako pracovisko celkom krátko, predsa len to nie je vôbec nová disciplína...

– V organizačnej štruktúre fakultnej nemocnice bola začlenená dlhšiu dobu. Pozícia však nebola obsadená špecialistom. Tá časť práce, ktorá sa týkala antibiotickej konziliárnej činnosti, bola vo FN Trnava dlhé roky doménou infektológov. To, že FN Trnava má antibiotickú politiku na vysokej úrovni a iné nemocnice jej len môžu závidieť, je zásluhou profesorky Anny Strehárovej, ktorá tomu venovala podstatnú časť svojho profesionálneho aj súkromného života. Na začiatku bolo pre mňa ťažké prísť na konzílium, kde boli zvyknutí na ňu a snažiť sa dosiahnuť jej úroveň. Ešte aj teraz sa stáva, že sestričky spomínajú na pani profesorku a hovoria mi, aké to bolo predtým. No a pred pani profesorkou? Ďalšia legenda, na ktorú si tiež občas, hlavne tí starší kolegovia spomenú, a pýtajú sa ma, či neviem, čo je s pánom doktorom Novotným. Pána doktora som nikdy nevidela, len som o ňom počula. Vraj chodil po celom kraji autom, v kufríku nosil antibiotiká a prichádzal vždy, keď ho bolo treba, či ráno, na obed alebo nezriedka aj v noci. Myslím, že bol internista, určite nie infektológ a ani nie klinický farmakológ.

■ Ako presne vaša zložka klinickej farmakológie funguje?

– V súčasnosti je v organizačnej štruktúre FN Trnava klinická farmakológia začlenená ako samostatný Referát klinickej farmakológie a slúži primárne pre hospitalizovaných pacientov. Zatiaľ som v klinicko-farmakologických otázkach k dispozícii pre všetky oddelenia a kliniky ako jediná klinická farmakologička. Antibiotické konzíliá, ktoré predstavujú len časť mojej práce, vykonávam spoločne s infektológmi, pričom jednotlivé oddelenia máme rozdelené na základe vzájomnej dohody. V blízkej budúcnosti budeme s novou kolegyňou, klinickou farmaceutkou, fungovať ako tím. Na túto novú spoluprácu sa už veľmi teším.

■ Zachovali sa nejaké úplne pôvodné informácie, čo bolo základom farmakológie? Ako sa kedysi chápala?

– Vedci sa otázkami, ako funguje liek a aký je jeho osud v organizme, začali zaoberať v 50. rokoch minulého storočia. Na začiatku išlo o prepojenie farmakológie a organickej chémie. Koncepcia klinickej farmakológie ako novej lekárskej disciplíny bola načrtnutá v rokoch 1945 – 46. K zvýšenej aktivite v oblasti výskumu problémov súvisiacich s výrobou, kontrolou a podávaním liečiv prispela talidomidová tragédia v rokoch 1960–61 v Nemecku, pri ktorej došlo vplyvom lieku, ktorý užívali tehotné ženy, k narodeniu veľkého množstva detí s vrodenými deformáciami končatín. Farmakológia v Československu existovala už pred 2. svetovou vojnou ako teoretický predmet, ktorý sa vyučoval na lekárskych fakultách. Zakladateľom klinickej farmakológie na Slovensku je profesor T. R. Niederland, ktorý sa venoval vedeckej práci v oblasti klinickej biochémie a v roku 1970 pri svojej Internej klinike založil Výskumné laboratórium experimentálnej

terapie. Môžeme teda povedať, že základom pre vznik klinickej farmakológie na Slovensku bola asi klinická biochémia. Klinická farmakológia od svojho vzniku prešla celým radom transformácií, zlučovania a rozdeľovania pracovísk až do súčasnej podoby. S infektológiou má klinická farmakológia spoločné, že obe špecializácie sa okrem iného zúčastňujú na liečbe infekčných ochorení a vytvárajú antibiotické režimy. Infektológovia sú nenahraditeľní pri diagnostike infekčných ochorení a klinickí farmakológovia zase vedia optimálne využiť vlastnosti antibiotík tak, aby liečba bola čo najviac účinná a podľa možností zároveň aj bezpečná.

■ Ako vyzerá váš bežný pracovný deň?

- Ráno sa začína vždy rovnako. Zapnem počítač a ako prvé skontrolujem aktuálne laboratórne výsledky pacientov, ktorých liečbu som konzultovala v predchádzajúcich dňoch a čakám na jej efekt. Vždy ma poteší, keď vidím, že liečba funguje. Keď to nefunguje, je čas zamyslieť sa prečo a snažiť sa to zmeniť. No a od tohto bodu je každý deň iný. Málokedy je taký, ako by som si ho predstavovala. V pondelky a piatky väčšinou už ráno zvoní telefón a chodia esemesky s požiadavkami na konzílium. V utorky, stredy a štvrtky chodievam dopoludnia na vizity na oddelenia, kde riešime farmakoterapeutické problémy, popoludní sa opäť venujem konzíliám. Medzitým, vždy, keď mám trochu času, vypĺňam ho administratívnou prácou, keďže mám na starosti aj administratívnu organizáciu klinického skúšania. Okrem toho niekedy riešim zadania – „oriešky“ od svojich kolegov, ku ktorým si musím vyhľadať podklady, pripraviť požadované informácie a analýzy. Sem-tam sa objaví pacient, ktorý vyžaduje posúdenie nežiaducich účinkov alebo potenciálnych interakcií liečby. Alebo tehotná pacientka, ktorá užila vedome či nevedome lieky a požaduje informáciu o ich riziku pre plod. Príprava takýchto konzultácií býva tiež časovo náročná. No a medzitým telefonáty. Som im rada. Niekedy, keď ich je veľa, som síce trochu nešťastná, na druhej strane ma teší, že som pravdepodobne na správnom mieste a môžem byť užitočná.

■ Sedíme v ambulancii, kde máte len počítač a nejaké drobné predmety. Keby sme necítili pach krezolu, mysleli by sme si, že sme niekde v kancelárii.

- Prístroje by mali byť neoddeliteľnou súčasťou práce klinického farmakológa. Žiaľ, pracovísk, ktoré majú farmakokinetické laboratórium a vlastný analyzátor, je na Slovensku veľmi málo. Prístroje slúžia na stanovovanie koncentrácií liečiv v rôznych biologických materiáloch, ktoré pri správnej interpretácii umožňujú upravovať dávkovacie režimy niektorých liekov presne podľa potreby konkrétneho pacienta. V súčasnosti túto službu zabezpečujú biochemické, resp. toxikologické laboratóriá, čo nie je celkom ideálna situácia. Dôvodom je to, že zmluvné laboratórium poskytne len výsledok, možno s rozmedzím hodnôt, v ktorom by sa mala sledovaná hodnota nachádzať, a to je všetko. Na to, aby lekár vedel túto informáciu použiť, potrebuje určité znalosti o vlastnostiach liečiva a skúsenosti, bez ktorých nemusí vždy vedieť, ako výsledok interpretovať. Bez správnej interpretácie, ktorú vie poskytnúť klinický farmakológ, resp. klinický farmaceut, sa potom vyšetrenie stáva zbytočným.

■ Dajme pacientom aj nejaké odporúčania. Ako sa farmakológ pozerá na príbalové letáky k liekom? Kedy by mal byť pacient v strehu? Kedy by mal upovedomiť aj praktického lekára o kombinácii a informovať sa o možnosti vzájomného ovplyvňovania niektorých liekov?

- Príbalové letáky sú dôležité, obsahujú všetky potrebné informácie. Z pohľadu pacienta ich však treba vedieť čítať. Nie všetky nežiaduce účinky a riziká, ktoré sú v príbalovom letáku uvedené, sa u pacienta aj vyskytnú a určite by pacienti len na základe prečítanej informácie nemali liečbu svojvoľne prerušiť alebo ukončiť. V prípade pochybností je na mieste kontaktovať lekára, ktorý liečbu indikoval a problém prediskutovať. Keď sa lekár pre nejaký liek rozhodne, mal by zvážiť, aký prínos od neho očakáva a súčasne si byť vedomý rizika, ktorému pacienta vystavuje. Lekári poznajú lieky, ktoré pravidelne predpisujú. V prípade, že predpisujú liek spojený s istým rizikom, mali by pacienta dostatočne poučiť. Pacienti by si mali byť vedomí rizika. Lekárov iných odborností, ktorí zasahujú do liečby, by mali naň aj upozorniť.

Interakcie, teda vzájomné ovplyvňovanie liekov, sú samostatnou zložitou kapitolou. Rozdeľujú sa do viacerých kategórií: od kombinácií liekov, ktoré sa nesmú používať, až po potenciálne interakcie bez klinického významu. Mnohokrát sa interakcie využívajú na dosiahnutie požadovaného efektu liečby. V každom prípade, ak pacient užíva viacero liekov, potenciálne interakcie sú takmer vždy a môže byť problém ich odhadnúť alebo identifikovať. Opäť neodporúčam, aby sa do hodnotenia interakcií púšťali samotní pacienti. V prípade pochybností je najlepšie kontaktovať lekára, ktorý liečbu indikoval a ktorý sa môže podľa potreby ďalej obrátiť na klinického farmakológa. Praktickí lekári majú komplexný prehľad o zdravotnom stave pacienta a všetkých liekov, ktoré mu odporučili viacerí špecialisti. Sú preto tými najpovolanejšími, aby sa snažili liečbu pacienta „ustrážiť“. Určite v ich kompetencii nie je zasahovať do liečby špecialistov. Sú však chyby vo farmakoterapii, ktoré dokážu zachytiť, a mali by ich riešiť. V súčasnosti majú k dispozícii viaceré informačné zdroje, ktoré im pomôžu pri analýze farmakoterapie. Vždy sa tiež môžu obrátiť na špecialistu, ktorý liek odporučil, alebo na klinického farmakológa. ■

Erika Juríková, Trnavská univerzita, Katedra klasických jazykov

Známi i neznámi autori historickej Trnavskej univerzity L.

Rakúšan Johann Georg Schwandner a jeho historické dielo

Pred dvesto päťdesiatimi piatimi rokmi vyšiel v trnavskej akademickej tlačiarni prvý zväzok objemného trojzväzkového diela rakúskeho historika, vedca, bibliofila a kustóda viedenskej cisárskej knižnice Johanna Georga Schwandnera. Aj keď nešlo o prvé vydanie tejto práce, práve v Trnave vyšla prvýkrát v rámci územia dnešného Slovenska. A to aj napriek tomu, že jej autor nebol člen Spoločnosti Ježišovej, ani nepôsobil v univerzitnom prostredí.

Kto teda bol tento autor viacerých vedeckých prác, pre svoju otvorenosť a priamosť obľúbenec panovníckeho páru? Johann Georg von Schwandner (Schwandtner) sa narodil v septembri 1716 na zámku Stadelkirchen v Hornom Rakúsku. Na viedenskej univerzite vyštudoval právo a dlhšie obdobie sa venoval advokátskej praxi, popri čom sa zaujímal o bibliografické vedy a históriu. Neskôr ako sekretár vstúpil do služieb vysoko postaveného vojenského hodnostára a spolu s ním precestoval Nemecko, Taliansko, Uhorsko, Srbsko, Valašsko a dedičné kraje Rakúska. Po návrate do Viedne sa uchádzal o post druhého kustóda viedenskej dvorskej knižnice, ktorým sa na základe dekrétu panovníčky Márie Terézie stal v roku 1779; krátko pred smrťou roku 1791 postúpil na miesto prvého kustóda.

Schwandnerov vedecký záujem sa sústreďoval na knihy a listiny a všetko, čo s nimi súviselo. Svedčia o tom početné odborné vydané i rukopisné diela, ktorých je autorom. Jeho práca o kaligrafii Calligraphia latina (1756) bola dlho považovaná za najkrajšiu a najväčšiu európsku zbierku grafického umenia. História, výrobu a používanie papiera spracoval ako vôbec jeden z prvých v samostatnom diele Chartam lineam antiquissimam omnia hactenus producta specimina (1788). Svoje vedomosti o tomto písacom materiáli využil aj pri analýze dekrétu Fridricha II. z roku 1243, ktorý určil za najstarší dokument v Európe napísaný na ručne vyrobenom papieri. Viaceré Schwandnerove práce za zachovali len v rukopisoch. V Rakúskej národnej knižnici uchovávajú jeho súpis stredovekých listín uhorských kráľov aj s pečaťami, a tiež zbierku listín kaločského biskupa Petra Váradiho, kancelára kráľa Mateja Korvína.

Ako správca cisárskej dvorskej knižnice pokračoval v jej revízii, katalogizácii a súpise rukopisných diel. Vyhotovil šesťzväzkový katalóg kódexov a diplomatických prameňov, pričom posledný zväzok je indexom k celému súpisu. On sám vlastnil bohatú a vysoko cenenú osobnú knižnicu, ktorá obsahovala mimoriadne cenné knihy odrážajúce širokospektrálny vedecký záujem svojho majiteľa. Nakupoval ich počas ciest po európskych krajinách a zameriaval sa hlavne na právnickú, historickú a teologickú literatúru. Knižnica mala približne päť tisíc kníh a okrem tlačí a inkunábul obsahovala aj stredoveké kódexy. O jej veľkosti a systematickom triedení si môžeme urobiť predstavu vďaka obsiahlemu 579-stranovému súpisu, ktorý sa pod názvom Sciagraphia catalogi domesticae zachoval v archívnych fondoch Slovenskej národnej knižnice v Martine. Po majiteľovej smrti bola táto vzácna knižná zbierka predaná na dražbe za zlomok svojej ceny.

Vráťme sa však k Schwandnerovmu historickému dielu, ktoré bolo vydané v trnavskej univerzitnej tlačiarni. Ide o dejepisnú prácu Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini, ktorej prvý, takmer sedemsto stranový diel vyšiel v Trnave v roku 1765 a druhý a tretí v nasledujúcich rokoch. V diele, ktoré patrí k najvýznamnejším historickým prácam 18. storočia – ako sám autor v barokovo rozsiahlom názve píše – priviedol na svetlo z temnôt historické materiály z dosiaľ nevydaných prác, kódexov a listín, ako aj z najvzácnejších vydaní, ktoré sa nachádzajú vo viedenskej knižnici. Vzhľadom na to, že Schwandnerova práca vyšla prvý raz v rokoch 1746–1748 vo Viedni v čase, keď ešte nebol správcom cisárskej knižnice, sa právom môžeme domnievať, že bol jej častým návštevníkom a veľmi dobre po-

znal knižné fondy dávno predtým, ako to mal v náplni práce. Predhovor k Schwandnerovmu dielu napísal významný uhorský vzdelanec prvej polovice 18. storočia Matej Bel, čím jeho hodnota ešte stúpla. Schwandner bol Belovým rakúskym žiakom, na ktorého bol polyhistor patrične hrdý, čo premietol aj do svojho úvodného textu. Ten nie je len odporúčaním prečítať si toto objemné dielo, ale v podstate samostatnou historiografickou prácou zachytávajúcou dejepiscov a ich diela prakticky od najstarších čias.

Vydanie historickej práce rakúskeho vedca spolu s predhovorom evanjelického vzdelanca v tlačiarni trnavskej jezuitskej knižnice môžeme chápať aj ako predzvesť zoštátnenia univerzity a znak optimalizácie konfesionálnych pomerov v druhej polovici 18. storočia na území dnešného Slovenska.

Hneď na začiatku Belovho predhovoru si môže čitateľ prečítať kritiku uhorského národa, ktorý sa dosiaľ nevenoval spísaniu svojich dejín tak ako iné vyspelé európske národy: „Keď o tom v duchu uvažujeme, treba, aby sme my Uhri túto preslávnu chytrosť vzdelaných ľudí vtĺkli do našich viníc, pretože v každom národe si synovia vlasti dali záležať na tom, aby sa nedopustilo, že vymizne pamiatka na domáce udalosti. Kedysi naši ľudia tak nedbali o svoje vlastné dejiny, že skutky a činy predkov, ktoré boli hodné veľkej slávy, nielen že nevyrvali z temnoty zabudnutia a nevyniesli na priame svetlo, ale aj závideli pokusy tých, ktorí sa to snažili urobiť pre budúce pokolenia. Ani nenapodobnili vzory podrobne píšucich spisovateľov, ani svedomitejšie neochránili zvyky a nezachovali ich pre budúce generácie, čo by bolo správne. Nestrpím, aby ma niekto niekedy presvedčal, aby som veril, že tí prví Uhri boli takí leniví a zaujatí, že pod vedením a podľa vzoru Grékov či Italov neochutnali končekmi pier pôvabnejšie literárne diela, aby

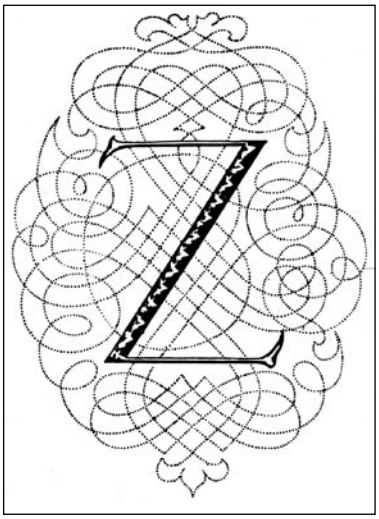

zanechali pre potomkov pamiatku na kráľov, ktorí za ich života sedeli pri kormidle štátu. Ba dokonca celkom verím, že to urobili kvôli svojej vlastnej mužskej ješitnosti: keď aj nezanechali pre budúce pokolenia knihy o dejinách, tak aspoň poznámky či zápisky o pamätihodných udalostiach, ktoré sa za ich čias udiali. Bolo by ľahké poučovať o tom, že sa to takto stalo, keby to teraz nebolo vzdialené od nášho zámeru.“ ■

Literatúra:

Stephanus Käfer – Esther Kovács: Ave Tyrnavia! Opera impressa Tyrnaviae typis academicis 1648-1777. Budapešť – Ostrihom – Trnava 2013.

Klára Komorová: Raritné vydania v knižnici Johanna Georga von Schwandner. In: Historik na cestách. Jubileum Viliama Čičaja. Bratislava: Veda 2018, s. 201-215.

Súťažná otázka:

Aký bol vzťah medzi rakúskym historikom Georgom Johannom Schwandnerom a uhorským vzdelancom Matejom Belom?

Správne odpovede zasielajte do 20. apríla 2020 na adresu: Katedra klasických jazykov, Trnavská univerzita, Filozofická fakulta, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava alebo emailom na klasjaz@truni.sk. Z účastníkov súťaže vyžrebujeme jedného, ktorý získa knižnú cenu.

ľudia a udalosti....

■ **1. 4. 1945** – Vojská II. ukrajinského frontu Červenej armády vstúpili do Trnavy. V bojoch proti ustupujúcej nemeckej armáde padlo asi 120 sovietskych vojakov (75. výročie).

■ **1. 4. 1990** – Divadlo pre deti a mládež v Trnave bolo premenované na Trnavské divadlo (30. výročie).

■ **1. 4. 1990** – Plénum MsNV v Trnave si zvolilo za svojho prvého predsedu – primátora Ing. IMRICHA BORBÉLYHO (30. výročie).

■ **2. 4. 2015** – V Bratislave umrela trnavská rodáčka, poetka, novinrka a vysokoškolská pedagogička BOHUSLAVA VARGOVÁ-HÁBOVČÍKOVÁ (5. výročie).

■ **3. 4. 1945** – V Trnave obnovili prevádzku miestneho rozhlasu (75. výročie).

■ **7. 4. 1490** – Kráľovná vdova BEATRIX a JÁN HUŇADY vzali do ochrany trnavských židov, ktorých sa zastali pred prenasledovaním zo strany mešťanov (530. výročie).

■ **8. 4. 1950** – V Trnave sa narodil predseda Slovenského zväzu sklerosis multiplex MILAN SURGOŠ (70. výročie).

■ **9. 4. 1960** – Národné zhromaždenie schválilo územnú reorganizáciu Československa, pri ktorej vznikli na Slovensku tri kraje a 33 okresov, z ktorých jeden bol Trnavský okres (60. výročie).

■ **10. 4. 1920** – V Trnave sa narodil boxer PAVOL BLESÁK, člen AC Jánošík Trnava, majster ČSR a trojnásobný majster Slovenska (100. výročie).

■ **11. 4. 1690** – Za trnavského richtára bol zvolený Slovák MIKULÁŠ RAST (330. výročie).

■ **12. 4. 1960** – V Trnave sa

Mgr. Milan Ševčík, kurátor historickej knižnice Západoslovenského múzea

Začiatky grafickej tvorby Ľudovíta Fullu

Ľudovít Fulla, známy slovenský maliar, grafik, ilustrátor, scénograf a výtvarný pedagóg sa narodil 27. februára 1902. Je považovaný za jedného zo zakladateľov moderného maliarstva a grafiky na Slovensku.

Fulla študoval na ružomberskom gymnáziu, odkiaľ prestúpil na Vyššiu obchodnú školu v Dolnom Kubíne (1918 – 1921). Jeden rok navštevoval súkromnú maliarsku školu Gustáva Mallého v Bratislave (1921 – 1922) a v roku 1922 odišiel študovať do Prahy. Na Umeleckopriemyselnej škole u prof. Arnošta Hofbauera a prof. Františka Kyselu si osvojil princípy moderného umenia. Počas štúdií sa zoznámil s o sedem rokov starším rodákom z Turčianskych Teplíc Mikulášom Galandom a vzniklo medzi nimi priateľstvo a dlhodobá spolupráca. Fulla ukončil štúdium v roku 1927 a vrátil sa na Slovensko. Hneď po návrate začal pracovať ako učiteľ kreslenia na meštianke v Senici, neskôr pokračoval v Malackách (1927 – 1929).

V nami sledovanom ranom období Fullovej tvorby v druhej polovici 20. rokov 20. storočia navštevoval špeciálnu školu pre kreslenie a maľbu prof. Františka Kyselu (1926/1927), zakladateľa moderného českého gobelínu, mozaiky, sklomaľby, plagátu a knižnej grafiky. Táto pedagógova šírka záujmov sa Fullovi dostala pod kožu, v budúcnosti nikdy neopovrhol ani tým najmenej vznešeným úžitkovým výkonom a ku všetkým výtvarným úlohám, či to bola značka, diplom, ilustrácia, návrh vitráže alebo mozaiky, vždy pristupoval rovnako disciplinovane a zodpovedne. Fullu ovplyvňovali rôzne moderné štýly ako cézannovské sceľovanie tvarov (1924), fauvizmus, expresionizmus, farebná imaginácia (1928), expresionizmus a deformovanie tvaru

ľudia a udalosti ....

narodila novinárka, redaktorka TASR a krajská predsedníčka Slovenského syndikátu novinárov DÁŠA ONDRUŠKOVÁ (60. narodeniny).

■ **13. 4. 1950** – Začala sa tzv. Akcia K, pri ktorej príslušníci štátnej bezpečnosti a milícií odvliekli z mužských kláštorov do internačných stredísk a táborov skoro 2 000 rehoľníkov z celého Slovenska, Trnavu nevynímajúc (70. výročie).

■ **15. 4. 1405** – Kráľ ŽIGMUND I. vydal dekrét s celouhorskou platnosťou, ktorým garantoval poddaným slobodu sťahovania sa do Trnavy (615. výročie).

■ **16. 4. 1895** – Trnavská meštianka MÁRIA UJGYÖRGYOVÁ testamentárne odkázala svoj majer a rozsiahle polia mestu Trnava. Z tohto majetku mesto potom založilo základinu na podporu chudobných (125. výročie).

■ **18. 4. 1945** – V Trnave sa narodil hádzanár PETER ŠOTTNÍK, dlhoročný hráč Slávie Trnava, tréner žien a dorasteniek ŠK Modranka (75. narodeniny).

■ **20. 4. 2005** – V Trnave umrel riaditeľ Pedagogicko-psychologickej poradne MILAN ŠNIRC, spoluzakladateľ Klubu filatelistov Tirnavia a tvorca mnohých príležitostných poštových pečiatok. Roku 2008 mu bola udelená Cena mesta Trnava in memoriam za významnú reprezentáciu a propagáciu mesta vo filatelii (15. výročie).

■ **21. 4. 1910** – V Trnave sa narodil zápasník a tréner JOZEF HERDA, 15-násobný majster ČSR, majster Európy a účastník OH 1936 v Berlíne,

(1928 – 1929), kubizmus...
Jedným z prvých známych Fullových farebných linorezov je Jánošíkova družina (1923) a súbor drobných kolorovaných tlačí na jánošíkovskú tému (päť linorezov vydaných vlastným nákladom) z toho istého roku. Fullu ako umelca možno sprvu objaviť v grafickom prejave, tu si overoval možnosti jednotlivých grafických techník, skúšal rôzne štylistické „kľúče" v mnohom odpozerané od toho, čo bolo aktuálne. Vyžaruje z nich sociálny podtón, expresívna sila zámernej a neuhladenej tvarovej deformácie. Jeho grafický vyjadrovací jazyk sa upresňuje v ilustráciách k Poničanovej zbierke básní Som (1923), ale najmä v štyroch linorezoch ku knižne nerealizovanému Hurbanovmu Olejkárovi (1925), ktorého chcel vydať Jozef Hladký. Tieto linorezy boli Fullovými prvými ilustráciami – grafikami viazanými k textu.
Fulla sa vrátil zo štúdií v lete 1927. Plánovať začať výtvarnú činnosť na knižnom poli, keďže mal za sebou už niekoľko skúseností z čias pražských štúdií a spoluprácu s viacerými vydavateľmi. Na Slovensku začal spolupracovať s trnavským vydavateľom Františkom Urbánkom pravdepodobne už v roku 1925 alebo 1926. Ilustroval rozprávkovú knižku Kde bolo, tam bolo..., ktorá vyšla v Trnave v roku 1926. Ide o povesti pre deti a mládež, ktoré zostavila Anička Gleimanová-Urbánková. Fulla grafiky pre túto knihu vytvoril asi počas spomínaného pražského štúdia v peciálnej škole pre kreslenie a maľbu prof. Františka Kyselu. Na súčasnom trhu takmer nedostupná kniha sa nachádza v historickej knižnici Západoslovenského múzea. Obsahuje osem celostranových čiernobielych ilustrácií, drobnú grafiku na titulnom liste a iniciálu na začiatku každej kapitoly. Žiadna grafika nie je signovaná autorom.
V rokoch 1929 – 1930 Fulla vytvoril viaceré litografie či typografické ilustrácie: Stôl, Čarodejník, Drak, Mesiac, Požehnanie statku. Toto obdobie sa prelína s rokmi 1928 – 1935, kedy dochádza k vyvrcholeniu medzivojnovej výtvarnej moderny a avantgardy. V tomto čase sa už Ľudovít Fulla zaradil medzi uznávaných grafikov a ilustrátorov slovenských kníh... ■

ľudia a udalosti ....

kde získal striebornú medailu. V Trnave jeho meno nesie športové gymnázium a námestie a roku 2006 mu bolo udelené Čestné občianstvo mesta Trnava in memoriam (110. výročie).

■ **24. 4. 1595** – V Slepčanoch sa narodil ostrihomský arcibiskup, uhorský prímas, kancelár a diplomat JURAJ SELEPČÉNI-POHRONEC, ktorý dal v Trnave postaviť pre slovenských veriacich osobitný Kostolík sv. Mikuláša, zriadil kňazský seminár a zaslúžil sa aj o otvorenie právnickej fakulty Trnavskej univerzity (425. výročie).

■ **28. 4. 1430** – Po niekoľko dní trvajúcej bitke vojsko uhorského kráľa ŽIGMUNDA porazilo husitov pri Trnave na bojisku medzi Modrankou a Vlčkovcami (590. výročie).

■ **28. 4. 1925** – V Brestovanoch sa narodil spisovateľ, novinár, publicista a Čestný občan mesta Trnava MICHAL LOŠONSKÝ, ktorý študoval na trnavskom gymnáziu a neskôr pôsobil v emigrácii ako redaktor Rádia Slobodná Európa (95. výročie).

■ **29. 4. 2005** – V Trnave umrel lekár JÁN GRUJBÁR, zakladateľ pediatrie a dlhoročný primár na detskom a dojčenskom oddelení nemocnice v Trnave, ktorý bol r. 2004 ocenený Uznaním za zásluhy o rozvoj a reprezentáciu mesta Trnava (15. výročie).

■ **30. 4. 1735** – V Trnave umrel lekár a prírodovedec ŠTEFAN PAVOL BÁČMEDEI, autor opisu morovej epidémie, ktorá roku 1733 zasiahla Trnavu (285. výročie). ■

P.R.

Júlia Ragačová, Štátny archív v Trnave

Príbehy lásky neláskavej v histórii Trnavy

Slovo láska má veľa významov a veľa podôb. Pre svoj veľký psychologický význam bola a je jedným z najdôležitejších námetov v umení. Veľa filmov opisuje príbehy lásky, aj väčšina populárnej hudby je o láske. Láska existuje vo všetkých kultúrach. Láska je kreatívna, všadeprítomná, v každom okamihu života človeka. Tak je to v súčasnosti a bolo to tak aj v minulosti. Pretože láska ľudí sprevádza od nepamäti a naozaj je strašne bohatá, ako vystihol podstatu tohto výnimočného a najkrajšieho citu trnavský rodák Miroslav Válek vo svojej básni Jesenná láska.

Svadobné potýčky

Svadby v minulosti mali svoje osobitné čaro. Bola to veľká udalosť, do ktorej sa zapájala celá rodina, susedia, niekedy aj celá dedina. Často sa počas ich prípravy, ale aj samotného priebehu vyskytli nevšedné, väčšinou humorné situácie, na ktoré sa dlho spomínalo. Niekedy sa však odohrali aj incidenty, ktoré sa skončili až na súde. Takýmto špecifickým prípadom bola aj svadba vo Veľkých Šúrovciach, s ktorou sa spájajú až dve kauzy, riešené na Okresnom súde v Trnave. Prvá má aj trošku humorný podtón, pretože išlo o krádež svadobnej torty. Krádeže sa v deň konania svadby, 21. novembra 1932 cca o 19.00 h, dopustil v tom čase ešte mladistvý František Ďuriš, ktorý v nestráženej chvíli cez otvorené okno ukradol z obytnej miestnosti v dome svadobčanov čokoládovú tortu v hodnote 25 Kč. Na ulici sa s ňou podelil s ďalšími. Krádež spáchal z nerozvážnosti a mladíckej roztopašnosti, ako sa konštatuje v súdnom spise. Na súde kamarátov nezradil, lebo vypovedal, že „byla tma a on v nastalé tme nevidel, komu z ní co dáva“. Nakoniec nebol potrestaný, pretože navrhovateľ stiahol svoj návrh zo súdu. K tejto svadbe sa viaže aj ďalšia kauza, ktorá sa prerokovávala na tom istom súde. Týkala sa potýčky, ktorá sa strhla na dvore a pred domom svadobčanov. Štyria mladíci – Ján Sedlík, Štefan Richnák, Jarolím Viskupič, Jozef Bohunický, ktorí neboli pozvaní na svadbu, prišli do dvora svadobčanov a začali robiť rôzne neprístojnosti – pokrikovali na svadobčanov, snažili sa vyvolať konflikt. Svadobčania, Vendelín Božík a Vendelín

Mrva, ich vyzvali, aby opustili dvor, čo vyvolalo ďalšiu slovnú potýčku (jeden z chlapcov zvolal „Buď ticho, hneď ti jazyk vyrežem“), po ktorej nasledoval aj fyzický útok zo strany mladíkov – za kabát vytiahli Vendelína Mrvu na ulicu a tam ho udreli do tváre, hlavy a kopli ho do nohy. Nebol na lekárskom ošetrení. O potrestanie páchateľov požiadal súd Vendelín Božík, nie priamo poškodený. Chlapci, okrem jedného, na súde priznali, že na tom dvore boli, ale nič zlé vraj nerobili. Pod ťarchou výpovedí sa nakoniec jeden z nich priznal, že Vendelína Božíka „jednou kopnul do zadné části tela...“. Konanie na súde bolo napokon zastavené, pretože navrhovateľ stiahol svoj návrh zo súdu. K potýčke došlo aj na ďalšej svadbe, ktorá sa konala priamo na sviatok sv. Valentína – 14. februára 1927. Incident sa stal na svadbe Drahovčana Petra Karabu a Františky Černochovej z obce Ostrov. V svadobný deň o 16.00 h odvážal ženích svoju nevestu na vozoch do Drahoviec. Keďže v Ostrove bol zvyk, že ženích zo susednej obce si musí svoju vyvolenú od domácich mládencov vykúpiť, lebo títo prichádzajú o potenciálnu nevestu, žiadali od ženícha výkupné vo výške 500 Kč. Ženíchovi sa zdala suma 500 Kč premrštená, preto ponúkol mládencom iba 100 Kč. Tí 100 Kč neprijali a reťazami zatarasili svadobčanom cestu cez most v domnienke, že takto prinútia ženícha vyplatiť celú sumu. Bratranec nevesty prekážku z cesty odstránil, na čo svadobčania odišli z Ostrova. Následne ostatní mládenci žiadali od bratranca nevesty nevyplatenú sumu 500 korún. Vznikla slovná potýčka, ktorá vyústila do bitky. Jednému mládencovi prerazili lebečnú kosť („až mu mozog vyčúval“). Podarilo sa ho zachrániť v trnavskej nemocnici. Žandári potom 13 mladíkov z Ostrova zatkli.

Prípad Jolka

Jolana Lapikášová, čašníčka v kaviarni Tatra v Trnave, bola v roku 1932 obvinená z krádeže zlatého prsteňa s monogramom SD a zlatého štvorlístka v hodnote 500 Kč na základe udania Dezidera Singera, 24-ročného slobodného židovského obchodníka z Trenčína. Predtým pracovala Jolana ako čašníčka v Trenčíne, kde si urobila aj známosť s Deziderom Singerom, ktorého po čase opustila. Z Trenčína odišla pracovať do Trnavy, kde ju dotyčný pán vyhľadal 10. júna 1932 a nútil ju, aby s ním opätovne nadviazala známosť. Jolka jeho žiadosť odmietla, ale on sa jej začal vyhrážať, že ju „udá četníkom" pre krádež prsteňa. Prvotné vyšetrovanie viedol strážmajster František Frolko zo Zemského četníckeho veliteľstva v Bratislave. Jolana vo výpovedi uviedla, že neukradla žiadny prsteň. Po celý čas trvania súdu tvrdila, že je nevinná, aj keď všetky fakty spočiatku svedčili proti nej. Žalobca vo svojej výpovedi totiž na začiatku uviedol, že prsteň aj štvorlístok jej požičal a ona mu ich nevrátila. Ale nakoniec sa ukázalo, že to tak nie je, pretože ako dôkaz boli súdu predložené dva listy od Dezidera Jolane, vďaka ktorým ju súd oslobodil. V listoch ju Dezider oslovoval Jolka, v jednom z nich jej doslova napísal, čo sudca aj podčiarkol červenou ceruzkou: „Čo sa týče výčitky prstena tom som Ti len ja tu dopisnicu a dopis spravil, to vieš čo ráz dám to nepítam späť". A čo sa týka darovaného štvorlístka, tak to sa zase uvádza doslovne v druhom liste: „Sa tiež zmienim v tej ďatelinke, tak to je loš, kedže v prílohe ju tebe ponechám, abis videla, že čo slúbim vzdor hnevu dám ale...!" Takže celú kauzu spôsobila urazená mužská ješitnosť a odmietnutie dámy...

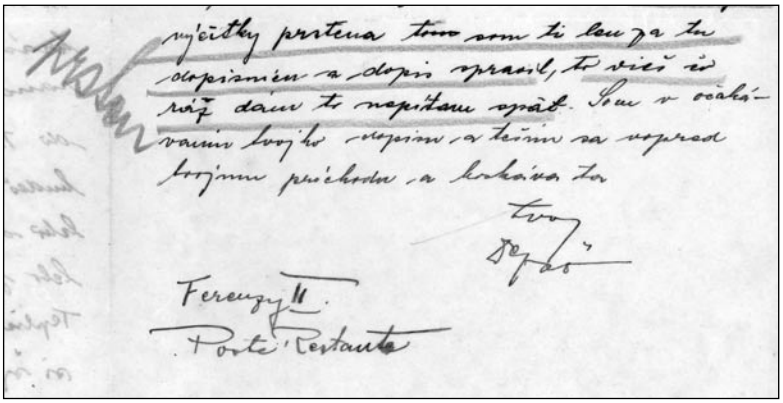
výčitky prstena tom som ti len ja tu dopisnicu a dopis spravil, to vieš čo ráz dám to nepítam späť. Som v očakávaní tvojho dopisu a těšim sa vopred tvojmu príchodu a bozkávam ťa

Tvoj
Dezi

Ferenczy II.
Poste Restante

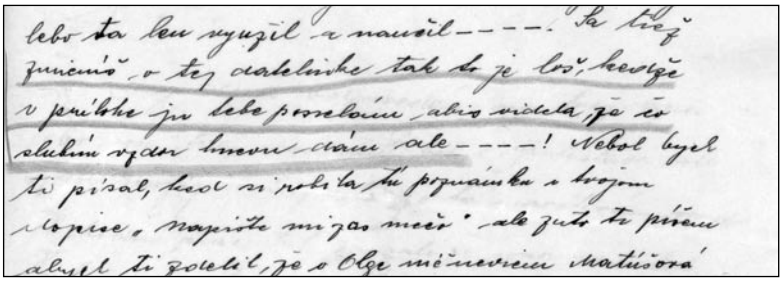
lebo ta len využil a nauźil ----. Sa tiež zmienim v tej ďatelinke tak to je loš, kedže v prílohe ju tebe ponechám, abis videla, že čo slúbim vzdor hnevu dám ale ----! Nebol bych ti písal, kedy si poslala tu pohľadnicu s tvojom dopisc, napíšte mi zas meč' ale ještě ti písem abych ti zvolil, že s Olge mienevieme Matúšová

Zakázaná láska

V druhej polovici 19. storočia sa v administratívnych spisoch Mesta Trnava často objavujú záznamy o verejných domoch v Trnave. Dva sa nachádzali na Jeruzalemskej ulici. Jeden, na Jeruzalemskej ulici č. 358, si v roku 1891 otvorila vdova po Leopoldovi Tornaiovi. Na tomto mieste existoval celých 14 rokov. V roku 1905 sa ho rozhodol zrušiť Policajný kapitanát v Trnave kvôli rušeniu pokoja. Ďalšími dôvodmi zrušenia boli blízkosť Kostola sv. Mikuláša (menej ako 100 m), a skutočnosť, že námestie pred verejným domom slúžilo deťom ako ihrisko. Proti rozhodnutiu sa majiteľka verejného domu odvolala. Argumentovala, že všetky uvádzané dôvody existovali už pri otváraní verejného domu pred štrnástimi rokmi. Neuspela pri odvolaní, podžupan Bratislavskej stolice potvrdil rozhodnutie Policajného kapitanátu v Trnave a k 31. januáru 1906 bol verejný dom zrušený. Paradoxne po jeho zatvorení dostal v roku 1906 povolenie na otvorenie verejného domu na tej istej ulici Viliam Aranyos, resp. jeho manželka. Na to sa sťažovala u podžupana Bratislavskej stolice majiteľka ďalšieho verejného domu na Predmestí (t.j. za hradbami) pani Mária Ehrenfeldová, rod. Birkelbauer, ktorú Policajný kapitanát informoval, že nedostane povolenie otvoriť verejný dom vo vnútornom obvode mesta. Pri prešetrovaní postupu Policajný kapitanát samozrejme poprel poskytnutie tejto informácie sťažovateľke. V roku 1912 sa v úradnom hlásení podžupanovi Bratislavskej stolice uvádza v Trnave jeden verejný dom s ôsmimi až desiatimi prostitútkami. Prostitútky prichádzali pracovať do verejných domov dobrovoľne. Ako preddavok im majiteľka verejného domu p. Ehrenfeldová vyplácala sumu 180 Kč. Pred nástupom vypĺňali vyhlásenie, v ktorom okrem iného uvádzali aj svoje predchádzajúce miesto pôsobenia i prípadný dlh voči terajšiemu zamestnávateľovi. Napríklad Helena Zipfelová pred nástupom v Trnave pracovala v nevestinci v Holíči a Viliamovi Aranyosovi bola dlžná 120 Kč za šaty, ktoré dostala pri svojom nástupe. Prostitúcia bola legálna. Ženy, ktoré pracovali vo verejných domoch, mali riadne pracovné zmluvy a boli pod neustálym úradným aj lekárskym dohľadom. Mestský lekár musel podávať pravidelne hlásenia o zdravotnom stave žien pracujúcich vo verejných domoch. V hlásení sa uvádzalo meno a priezvisko ženy, jej umelecké meno, pod ktorým pracovala (v roku 1913 sa v hlásení mestského lekára Leopolda Štefunka vyskytovali mená ako napr. Frida, Lola, Gabi, Nelli, Lili, Manczi, Mariška), výsledok lekárskej prehliadky, či je žena zdravá alebo chorá. Do poznámky uvádzal ďalšie

informácie – napríklad, ak ženu poslal na vyšetrenie do nemocnice. Na prehliadky prostitútok mal mestský lekár Leopold Štefunka vyhradené presné dni v týždni.
Až do roku 1926 sa pravidelným lekárskym prehliadkam museli podrobovať nielen prostitútky, ale všetky ženy (aj matky) pracujúce v hoteloch a kaviarňach, Za vyšetrenie platili 10 – 20 Kč. Až na základe mnohých sťažností vyšlo v roku 1926 nariadenie, na základe ktorého sa takýmto prehliadkam museli podrobiť iba ženy, u ktorých bol predpoklad, že by mohli byť nakazené. Aj napriek lekárskej starostlivosti došlo po skončení 1. svetovej vojny k nadmernému šíreniu pohlavných chorôb medzi vojakmi aj civilným obyvateľstvom. Preto v roku 1919 vyšlo nariadenie, aby boli nevestince a ženy v nich dvakrát týždenne podrobené prehliadke a tzv. „privátne prostitútky“ mali povinnosť hlásiť sa dvakrát do týždňa. Dva roky predtým, v roku 1917, bol vydaný obežník ministra vnútra o príznakoch a prevencii pohlavných chorôb. Pre zaujímavosť uvádzame aspoň krátky úryvok z obežníka: „Infekčné pohlavné choroby sa prenášajú medzi osobami prostredníctvom kontaktu, pohlavného styku („spoločného líhania“), ale aj bozkávaním, pohryzením, ba dokonca aj používaním znečistených či zaslinených predmetov, pohárov či záchodu. Najvýznamnejšie pohlavné choroby sú kvapavka, genitálny herpes a syfilis. Kvapavka (iné názvy „tripper“, biely výtok) – môže sa vyskytnúť u mužov, žien aj detí, ide o najbežnejšiu pohlavnú chorobu. Zvyčajne sa prenáša pohlavným stykom s infikovanou osobou. 2 – 6 dní po nakazení sa močenie stáva bolestivým, ústie močovej trubice je červené, opuchnuté a zapálené. Moč je zakalený, niekedy krvavý, niekedy sú opuchnuté a bolestivé aj pohlavné žľazy. Po 2 – 3 týždňoch klesá bolesť a opuch, výtok mizne a kvapká len ráno. Moč sa vyčistí, avšak plávajú v ňom útržky(?). Mnoho ľudí si vtedy myslí, že sa uzdravilo, no choroba prešla do chronickej fázy a zostáva nákazlivá ako kedykoľvek predtým. Hýrením, pitím alkoholu a jedením korenených jedál sa môže choroba obnoviť alebo sa rozšíriť do susedných orgánov. Bolestivý zápal močového mechúra sa môže prejaviť častým nutkaním na močenie, choroba sa môže rozšíriť k obličkám a spôsobiť zápal, u mužov môže napadnúť prostatu, čo môže viesť k impotencii a abscesu“. V 20. – 30. rokoch minulého storočia sa nemajetní obyvatelia nakazení pohlavnou chorobou liečili na útraty štátu v Župnej nemocnici v Trnave, kde bolo špeciálne oddelenie pre pohlavne chorých. Disponovalo dostatkom lôžok i lekárov. Vyšetrenia

prebiehali štandardnými vedeckými metódami. Súkromní lekári takúto liečbu nemajetných ľudí v tom čase nevykonávali. Trnava, podobne ako aj ďalšie mestá, sa snažila pomôcť prostitútkam, aby zanechali túto prácu a zaradili sa do života. Dialo sa tak aj prostredníctvom kresťanského spolku Záchrana, ktorý fungoval od roku 1921 v Bratislave. Bol určený na pomoc „pohlavne padlých dievok a žien z domov privedených“. V tomto ústave boli sústreďované dievčatá a ženy bez rozdielu veku, národnosti, náboženstva, majetku, „či hĺbky pádu“, ktoré do ústavu putovali na základe rozhodnutia súdov, polície, sociálnej starostlivosti z nemocníc, z ulice alebo z domov hanby. Ústav ženám poskytoval ubytovanie, stravu, vzdelanie, lekársku i duchovnú starostlivosť a snažil sa, aby sa chovankyne po opustení ústavu zaradili do bežného života. Prostredníctvom obežníkov šíril tento spolok osvetu na ochranu morálky detí a mládeže po celom Slovensku i v Trnave, pretože vznikol za účelom „mravnej a obrodnej výchovy rodičov a spoločnosti na základe kresťanskom“. Nákaza pohlavnou chorobou bola často dôvodom aj podania žaloby. Napríklad na Irenu Vráblovú z Piešťan, slobodnú, robotníčku, ktorá 16. februára 1935, ako sa v prameni doslova uvádza, „súložou nakazila vojína Antona Nováka luesom, teda z nedbanlivosti voviedla iného súložou v nebezpečenstvo pohlavnej nákazy“. Obžalovaná sa na pojednávanie nedostavila, a preto súd nemohol skúmať jej povahové vlastnosti... Je však zrejmé, že

obžalovaná vedie nemravný život, uvádza sa v trestnom spise. Pojednávanie trvalo len 10 minút. Rozsudok bol vynesený 4. februára 1936, obžalovaná bola odsúdená na 4 dni väzenia a mala zaplatiť aj všetky súdne trovy. Súd pri výmere trestu za poľahčujúcu okolnosť obžalovanej vzal vášeň.

Vášeň zohrala dôležitú úlohu aj v ďalšom prípade, ktorý sa odohral v Trnave už o dve storočia skôr. Počas trnavského jarmoku, 28. októbra 1732 cca o 15.00 h popoludní, boli milenci – šľachtici z Jelky – Alžbeta Rózsa (manželka Michala Nagya) a Štefan Györi (vojak, slobodný) – pristihnutí in flagranti (pri milostnom akte) za Hornou bránou, neďaleko bašty pri drábskych záhradkách. Štefan bol vyslúžilým vojenským veteránom a počas svojej vojenskej služby bojoval v nemeckom regimente. Milenci prišli na jednom koni do Trnavy cez Dolnú bránu predávať chlieb na jarmok. Po skončení predaja spolu odišli z mesta Hornou bránou a hneď za ňou „na konci mesta“ si na zelenej ploche (pažiti) pod baštou mestského opevnenia po požití chleba a vína okolo tretej popoludní za denného svetla chceli „málo oddýchnuť“. Zrejme hrali aj mariáš. Počas „malého oddychu“ prišlo pred očami viacerých svedkov k vyzlečeniu a verejnej súloži. Za asistencie mestských drábov boli zatvorení do mestského väzenia – áreštu. Počas vyšetrovania bolo ich konanie opísané viacerými svedkami – medzi inými aj niekoľkými drábmi, ktorí celý skutok sledovali. Alžbeta počas vyšetrovania uvádzala, že skutok spáchala so svojím manželom, nie milencom. Priamo na mieste činu na otázku, čo tam robili, drábovi odpovedala: „Ďábli v tvej materi, bárs si ty dráb, slobodne je mne s mojím mužom, bár na prostred cesty.“ Menovaná sa stále bránila, že ona je so svojím mužom slobodná, a preto to môžu robiť kdekoľvek – uprostred ulice, aj pred samotným kapitánom... “ze se swym muzem slobodna gest kde kolwek bars y na uliczy a ba y pred nima to uczinit...“.Vec sa dostala

Prudentibus ac Circumspectis N: N: Judici, Magistro Civium, cæterisq; Juratis Civibus et Senatoribus Libere Regiaque Civitatis nostræ Tyrnaviensis &c: Fidelibus Nobis dilectis &c.

Tyrnaviæ. E offo.

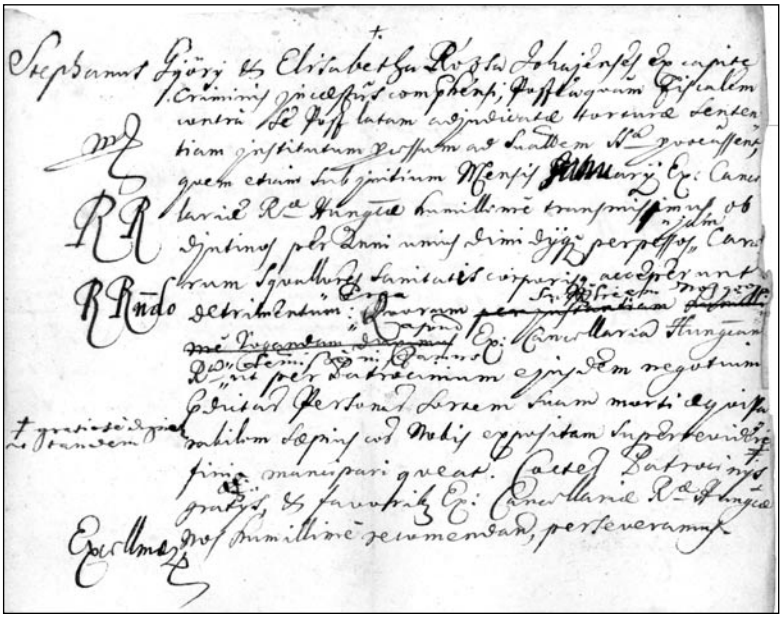

pred mestský súd. Komplikáciou bola jurisdikcia mestského súdu vo vzťahu k súdeným šľachticom, ktorí nemali žiadny právny vzťah k mestu Trnava a ani neboli jeho obyvateľmi. Situáciu skomplikoval aj fakt, ktorý sa zistil pri vyšetrovaní, že spáchali spoločnou súložou na verejnom priestore incest, lebo boli v príbuzenskom vzťahu (bratranec so sesternicou). Incest bol podľa Tripartita ťažkým, hrdelným zločinom. Stal sa na mestskom pozemku, preto to riešil mestský súd a mestská rada na radnici. Keďže išlo o šľachticov a o dosť delikátny prípad, celou kauzou sa nakoniec zaoberal aj uhorský panovník Karol III., otec Márie Terézie. Panovník usmernil predstaviteľov mesta, že je na nich, či ich podľa dôkazov odsúdia alebo zbavia viny, ale mali rozhodnúť v súlade s uhorským zvykovým právom – Tripartitom a ich právom. Či boli milenci nakoniec trnavským mestským súdom odsúdení, alebo nie, o tom už archívne dokumenty mlčia.

Láska pre mnohých z nás znamená zmysel života. Táto, na prvý pohľad prostá veta, skrýva v sebe zaujímavý detail. Nevraví, či je láska len dobrá, ale ani naopak, že vie ublížiť. Platí to v súčasnosti, ale bolo to tak aj v našej nedávnej i dávnej minulosti. Dúfam, milí čitatelia Noviniek z radnice, že vás o tom predchádzajúce riadky presvedčili.

Použité pramene:
Ministerstvo vnútra SR (ďalej MV SR), Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnava, procesy, rok 1732.
MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnava, administratívne spisy.
MV SR, Štátny archív v Trnave, Okresný súd Trnava, ML, rok 1932.
MV SR, Štátny archív v Trnave, Okresný súd Piešťany, rok 1935.

Lucia Duchoňová

Pred sedemdesiatimi piatimi rokmi položili pri oslobodzovaní Trnavy svoje mladé životy

Na jar v roku 1945 sa pomaly a ažko rodila vytúžená sloboda na celom území bývalého Československa. Pre náš okres bolo rozhodujúce prekročenie rieky Hron 25. marca 1945 jednotkami 2. ukrajinského frontu maršala Rodiona Jakovleviča Malinovského. Bol to začiatok bratislavsko-brnianskej operácie, finálnej fázy oslobodzovania juhozápadnej časti Slovenska a juhu Moravy. Za tri dni rozšírili zväzky 7. gardovej armády, 53. armády a 1. gardovej jazdeckej – mechanizovanej skupiny na čele s generálporučíkom I. A. Plijevom prielom v írke 140 km a 40 km do hĺbky a dostali sa k rieke Nitre. Za podpory letectva oslobodili 29. marca Nové Zámky. Postup 53. armády urýchlili vojská 83. brigády námornej pechoty Dunajskej vojenskej flotily, ktoré sa vylodili v Moči. V posledný marcový deň oslobodili Nitru a pokračovali oslobodením Hlohovca. Následne velenie 2. ukrajinského frontu začalo viesť útok od Dunaja na Malacky, Hodonín a Brno s cieľom oslobodiť obchvatom zo severozápadu Bratislavu. Súčasťou tohto manévru bolo oslobodzovanie obcí trnavského okresu i samotnej Trnavy, pri ktorom velenie armády uplatnilo taký manéver boja, aby sa šetrili životy jej obyvateľov.

4. jazdecký gardový zbor

Podľa zápisov v mestskej kronike Trnavy sa nemecké vojsko pripravovalo na príchod Červenej armády stavaním betónových prekážok pred mestom aj v om. V staničnom parku boli postavené vysoké betónové záseky, pred evanjelickým kostolom na okraji mesta postavili po oboch stranách trojmetrové vysoké balvany, tie zvalili na most a zatarasili tak priechod do mesta. Napriek dobre vybudovanej obrane nemohli jednotky Červenej armády Trnavu obísť, museli o u bojovať, pretože bola vstupnou bránou do Malých Karpát.

Podľa plánov mala ťarcha oslobodenia Trnavy spočívať na ramenách 4. gardového jazdeckého zboru generálmajora V. S. Golovského, ktorý mal do mesta vniknúť z juhu a juhovýchodu. Iba v nevyhnutnom prípade mala zo západu do bojov zasiahnuť jedna jazdecká divízia 6. gardového jazdeckého zboru generálporučíka S. V. Sokolova, ktorá postupovala od Sládkovičova na Čataj a Veľkých Ulian na Senec. K prvej vážnej zrážke pri postupe k Trnave prišlo v noci z 31. marca na 1. apríla, keď jednotka 152. delostreleckého protitankového pluku patriaca k 4. gardovému jazdeckému zboru pri svojom postupe od Galanty predišla jazdectvo a rozmiestnila tri batérie 2 km severne od lokality Malý Háj v smere zo Serede do Vlčkoviec. Dostali sa tak do tyla nepriateľa, ktorý si pri svojom ústupe zo Serede zamaskované batérie nevšimol a dostal sa do priamej paľby predsunutých protitankových batérií. Do vzduchu vyletelo aj nákladné auto s muníciou a pohonnými hmotami. Jednotky podplukovníka J. A. Kostyleva zničili jeden nemecký tank a alších štyroch nepoškodených sa zmocnili. K Trnave postupovali jednotky 1. gardovej jazdecko-mechanizovanej skupiny generálporučíka I. A. Plijeva, jeho 4. gardového jazdeckého zboru kubáňskych kozákov v zostave 9. gardovej jazdeckej divízie s plukovníkom V. G. Gaguom, 10. gardovej jazdeckej divízie generálmajorom S. T. Šmujlom a 30. gardovej jazdeckej divízie s plukovníkom G. I. Revom. Po oslobodení Zelenča, Modranky a Hrnčiaroviec sa začalo oslobodzovanie Trnavy, v ktorej jednotky 26. a 24. streleckého zboru ostreľovali už od 31. marca kolóny ustupujúceho nemeckého vojska. Zničená bola stanica, Vozovňa, tehelňa a sladovňa. Na veľkonočnú nedeľu 1. apríla pod rúškom tmy ustupujúce nemecké

Alexej-Vasilievič-Gusko

Hrob Alexeja V. Gusku

vojsko stihlo zapáliť sklady proviantu vo Vozovke, Treumannovu sladovňu a elezničnú stanicu. Po ťažkých bojoch pri závode Coburg vstúpili okolo 14. hodiny ruské tanky do mesta po moste pri budove Slovenskej banky, lebo tam Nemci nestihli vybudovať betónové prekážky. No hlavný nápor vojsk išiel po bokoch Trnavy. Časť gardovej jazdy I. A. Plijeva zaujala obranu mesta zo smeru Nádaš, Dolné Orešany a Ružindol a zabránila tak návratu nemeckých vojakov. Podľa ústneho rozkazu veliteľa opustila garda mesto o 23.30 h v smere na Zvončín a Horné Orešany, cez Kačín (miestna časť) na Biely Kostol a cez Medziháj (miestna časť) na Ružindol.[1] Začal sa boj o Malé Karpaty. V tom čase pozdravila Moskva osloboditeľov Trnavy, Hlohovca a Senca dvanástimi delostreleckými salvami na základe rozkazu hlavného veliteľa, maršala ZSSR V. I. Stalina.

K rozhodujúcemu stretu s nemeckými palebnými pozíciami a gardovou jazdou kubáňskych kozákov prišlo na predmestí Trnavy pri závode Coburg. Mnohí z nich v ažkom boji položili svoje mladé životy. Celkovo našlo miesto večného odpočinku v našom meste119

Georgij Petrovič Rjabov

vojakov 2. ukrajinského frontu, ktorí zahynuli v okolí Trnavy. No na základe nariadenia povereníctva vnútra zo dňa 28. januára 1946 boli všetci pochovaní vojaci na území Trnavy exhumovaní a opätovne pochovaní na Slavíne v Bratislave. V Trnave zostali po nich iba prázdne hroby s menami, dokonca niektorí boli pochovaní anonymne. Tí, ktorí prežili, sa v minulosti často vracali na miesta ťažkých bojov. Prišli si zaspomínať alebo uctiť pamiatku svojich druhov, priateľov či súrodencov. V archíve mestského

Grigorij Antonovič Jerin

Grigorij-Ivanovič-Ababin

1 Informácie poskytol Klub vojenskej histórie Trnavská posádka

Valentína-Andrejevna-Gordijemnková

V. A. Gordijenková v službe

národného výboru zostalo mnoho listov nielen od kozákov, ktorí naše mesto oslobodzovali, ale aj od pozostalých príbuzných. V Krasnodarskom kraji na Kubáni ostali rodiny bez otcov, súrodenci bez bratov, rodičia bez synov, ktorí sa nemohli so svojimi najdrahšími ani dôstojne rozlúiť.

Neľahkú úlohu hľadania priamych účastníkov bojov pri Trnave podľa mien na náhrobných kameňoch zobrala na seba pracovníčka odboru sociálnej starostlivosti vtedajšieho Mestského národného výboru v Trnave pani Lívia Zvolenská. Jej prostredníctvom dostali možnosť po rokoch navštíviť Slovensko kozáci a vojaci 4. Jazdeckého gardového zboru a oživiť si spomienky na 1. apríl 1945. Jedným z nich bol Grigorij Ivanovič Ababin z Krymu. Podľa spomienok kozáka Ababina bol jeho jazdecký oddiel vystavený paľbe z nemeckých diel a guľometov priamo zo závodu Coburg, preto si vykopali v poli asi 50 m od múrov závodu kryt. Na pomoc im prišiel tank T-34-85 so štvorčlennou posádkou zo 128. pluku, ktorý pri ostreľovaní nemeckých pozícií zničil štyri tanky. Zrazu prišiel osudný zásah a tankT-34-85 začal horieť. Útekom z tanku sa zachránili vodič tanku staršina Nikolaj Maximovič Papeta a strelec gardový seržant Nikolaj E. Krotov. V horiacom tanku zhoreli dvaja členovia posádky, gardový staršina Vasilij Ivanovič Djakov z Moskvy a Michail Nikitovič Kornenko. Ich telá roztrhalo na márne kúsky. G. I. Ababin spomínal na obetavé mladé ženy, ktoré telesné ostatky tankistov pozbierali a pochovali pri stenách závodu.

Semjon N. Telerman zomrel 6. 4. 1945 pri Zvončíne

Na základe tohto rozprávania pani Zvolenská spojila osudy dvoch vojakov bojujúcich pri Trnave, gardového seržanta N. M. Papetu a kozáka G. I. Ababina, ktorí dovtedy o sebe nič nevedeli. Dokonca podľa fotografie, ktorú mala k dispozícii, sa jej podarilo vypátrať aj Žofiu Mohylovú so sestrou, ktoré nielenže dôstojne pochovali ich mŕtvych druhov, ale na ich pamiatku dali na stene závodu osadiť pamätník.

Konstantin Michajlovič Pakter

Najviac žiadostí prešlo cez pani Zvolenskú od príbuzných vojakov z alekej Kubáne a Ruska, ktorí sa pokúšali nájsť hroby svojich manželov, otcov, či synov. Pri stretnutiach s nimi sa pred jej očami odvíjali smutné príbehy. Patrili medzi nich i rodičia mladého, sotva dvadsaťročného gardového seržanta Alexeja Vasilieviča Gusku, ktorý zahynul pri Trnave. Mierič 76 mm protitankového dela prvej batérie 183. gardového delostreleckého a mínometného pluku bol

ranený črepinou nepriateľského delostreleckého granátu do brucha. S vážnym zranením bojoval až do posledného dychu. V archíve pani Zvolenskej sa zachovali listy mladého kozáka, ktoré písal ešte na jar v roku 1945 svojim rodičom do rodného Krasnodarského kraja. V jednom z posledných listov písal otcovi, aby zasial veľa obilia, vojna sa skončí a oskoro sa stretnú.
Za srdce chytá i príbeh lekára sanitnej služby majora Konštantína Michajloviča Paktera prerozprávaný zdravotnou sestrou Valentínou Andrejevnou Gordijenkovou, ktorý bol pri ošetrovaní ranených vojakov zasiahnutý črepinou. Pri zranenom držali vojaci stráž a dávali mu krv zo žily do žily. Napriek tomu lekár smrteľnému zraneniu podľahol.
V rodnom Donbase na Ukrajine na neho čakali malý syn a manželka Zinaida, ktorej ešte na jar 1945 napísal: „Dnes je posledný zimný deň a tu sa začína jar. Aká krásna je príroda a ako veľmi sa chce žiť. Som živý, zdravý, cítim sa dobre a som plný nádeje, že čoskoro budeme spolu! Pamätáš, vždy som hovoril, že vojnu budem končiť ja! A tak sa aj stalo, zostalo už neveľa, ešte kúsok námahy – a vojne je koniec. Či vo dne, či v noci, na pochode, či na zastávke som všetkými myšlienkami s vami. Neboj sa, Slniečko, som úplne zdravý a dostatočne zocelený v bojoch. Neďaleko je deň, keď budeme opäť spolu. A tak do skorého, šťastného videnia....!“[2]
Na Urale v Pervouralsku zanechal šesťročného syna Jurija a manželku absolvent sverdlovskej Právnickej fakulty nadporučík Georgij Petrovič Rjabov, zástupca veliteľa štábu. Padol v boji pri Trnave 31. marca 1945 a rovnako ako major K. M. Pakter bol so všetkými vojenskými poctami pochovaný na vojenskom cintoríne v Trnave.
ažkú ranu osudu utrpel Semjon Aleksejevič Dmitriev z 10. gardovej kubánskej kozáckej divízie, ktorému doma v rodnej Kubáni nacisti zabili ženu, matku ich troch detí. Prvého apríla podľahol smrteľnému zraneniu v boji o Trnavu a zanechal po sebe tri siroty.
V roku 1975 prišla na okresný výbor fotografia z pohrebu kapitána lekárskej služby 40. gardového kubáskeho pluku, Ivana Ivanoviča Mašichina, ktorý zahynul 4. apríla pri obci Horné Orešany. Generálmajor Sergej Jefimovič Šmojlo vydal rozkaz pochovať ho s vojenskými poctami v Trnave. Prečo bol mladý kapitán pochovaný s toľkými poctami, dlho nedalo pani Zvolenskej spať. Až po rokoch jej detaily z bojov opísal gardový plukovník V. N. Makarov. Keď jeho pluk viedol ťažké boje, paľba neustále silnela a on sa utiahol do jedného krátera po vybuchnutom granáte. Zrazu pocítil na sebe ťarchu cudzieho tela, bolo to telo mladého I. I. Mašichina, ktorý obetoval vlastný život za jeho záchranu. Mladý absolvent lekárskej fakulty sa nestihol oženiť, v rodnom Murmansku zostali po ňom iba sestra a matka.

Takýchto smutných príbehov známych a neznámych vojakov je oveľa viac. Prostredníctvom listov pozostalých príbuzných sme sa dozvedeli, že po nich zostali prázdne miesta v neúplných rodinách, nešťastní rodičia a opustení priatelia, ktorí na nich nezabudli ani po dlhých rokoch. Pre väčšinu z nich bolo útechou porozprávať o svojich drahých, nájsť hroby svojich otcov, bratov či manželov a položiť im na náhrobné kamene aspoň kvety. Mladej generácii mená ako Telerman, Pakter, Gusko, Rjabov, Ababin, Papeta nič nehovoria, ale pri výročí oslobodenia nášho mesta by sme na nich nemali zabudnúť ani my, obyvatelia mesta Trnavy. ■

Literatúra

PAULIAK, Ervín. 1980. Cesty slobody k Bratislave. Bratislava : Obzor, 1980. 176+16 s.
ŠIMONČIČ, Jozef. 1979. Oslobodenie Trnavského okresu. In Protifašistický odboj v okrese Trnava. Trnavský zborník II. Bratislava : Obzor, 1979. s. 201 – 219.

Nikolaj E. Krotov nebol počas bojov ani raz zranený

Podplukovník Nikolaj Maximovič Papeta

Kultúra a život Trnavy ´85. Trnava : Mestské kultúrne stredisko. Roč. XVI., číslo 4/85. s. 6 – 7.
Kultúra a život Trnavy ´82. Trnava : Mestské kultúrne stredisko. Roč. XIII., číslo 4/82. s. 4 – 5.
Kultúra a život Trnavy ´75. Trnava : Mestské kultúrne stredisko. Roč. VI., číslo 8/75. s. 18 – 19.
Kultúra a život Trnavy ´75. Trnava : Mestské kultúrne stredisko. Roč. VI., číslo 4/75. s. 1 – 15.
Kultúra a život Trnavy ´74. Trnava : Mestské kultúrne stredisko. Roč. V., číslo 4/74. s. 1.
Súkromný archív pani Lívie Zvolenskej. Použité fotografie z Archívu Západoslovenského múzea v Trnave.

2 ZVOLENSKÁ, Lívia. 1985. Zo spomienok.... In Kultúra a život Trnavy ´85. Trnava : Mestské kultúrne stredisko. Roč. XVI., číslo 4/85. s. 6 – 7.

Veronika Slneková-Plesníková, do tlače pripravil: (mj)

K osudom židovskej komunity v Trnave v rokoch 1938 – 1945

10. časť

Domový majetok[1]

Kým svoj záujem o podnikový a pozemkový majetok v rukách Židov vyjadrovala vládna garnitúra od začiatku, ostatné kategórie židovského majetku prišli na rad až v posalzburskom období. V Trnave sa v rámci arizačného procesu domového majetku v centre pozornosti ocitlo 265 židovských domov a asi 800 bytov. Arizačný proces aj v tomto prípade svojou metodikou akoby kopíroval arizácie v podnikateľskej sfére či poľnohospodárstve, pretože na samom začiatku stálo nariadenie č. 257/1940 Sl. z. z 11. 10. 1940 oprávňujúce Ústredný hospodársky úrad vymenovať do domov vo vlastníctve Židov dočasných správcov. Zároveň umožňovalo dať židovskému nájomcovi kedykoľvek výpoveď z prenájmu s dvojtýždennou výpovednou lehotou.[2] Aj v tomto prípade sa počítalo s tým, že dočasný správca časom dom prevezme.

Samotný súpis židovských domov v meste uskutočnil podľa požiadavky ÚHÚ notársky úrad, pričom „na prihlásenie domového majetku boli Židia dva razy miestnym rozhlasom a bubnovaním vyzvaní. Totiž mesto Trnava dosiaľ nemalo evidenciu židovských domov a následkom toho tento prvý súpis bol s ťažkosťami spojený. Mestská polícia síce pozorne previedla súpis, prevádzala kontrolu, či sú všetky židovské domy spísané, prihlásené, ale pre krátkosť danej lehoty mohol by sa ešte niekde vyskytnúť v súpise nezavedený dom, a preto v kontrole súpisu sa aj naďalej pokračuje.“[3]

Vyhláškou z 3. 2. 1941 spravovaním židovského domového majetku poveril predseda ÚHÚ okresné úrady, ktoré mali viesť evidenciu

Autá na hlavnej trnavskej ulici okolo r. 1935. Podobné autá konfiškovali o zopár rokov židom a nepriateľom slovenského štátu. Zdroj: Zbierkový fond ZsM

Reklama na predaj rádioprijímačov v obchode Rudolfa Vaculíka,1938. O 2-3 roky neskôr ich židia nesmeli počúvať, museli ich odovzdať. Zdroj: Nové Slovensko 1938

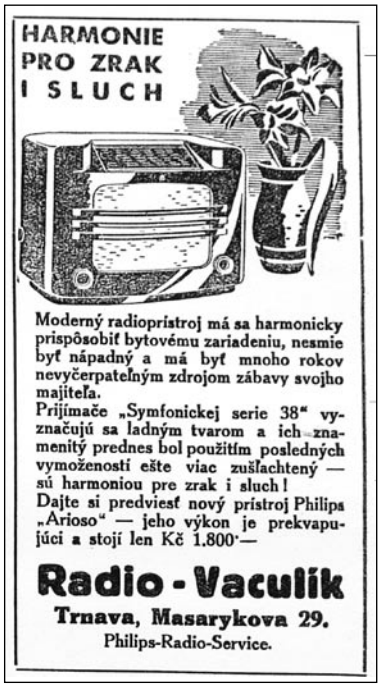

Židovský obchod Simona Hoffa na Dolnopotočnej ulici. Zdroj: Táňa Jamborová

židovského domového majetku i menovať dočasných správcov, ako aj vydávať pre nich pokyny, dozerať na ich hospodárenie a nariaďovať

1 Viac SLNEKOVÁ, Veronika. Dislokácia židovských obyvateľov v rámci mesta, v rámci Slovenska a arizácia židovského domového majetku v Trnave v rokoch 1939–1945. In Acta Judaica Slovaca, č. 7, 2001, s. 99–116.
2 Slovenský zákonník, 1940, s. 407 a n.
3 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 137, Prez. 440/1941, Správa židovských domov.

vyprázdnenie židovských bytov s dvojtýždennou lehotou.[4] Okresným úradom tak pribudla ďalšia agenda, na ktorú neboli pripravené ani po stránke organizačnej, ani personálnej a ani materiálnej. Toto všetko sa aj tentoraz dialo za asistencie poradného zboru zástupcov daňovej správy, HSĽS, HG, DP a FS.[5] Všetky uvedené zložky sa chopili iniciatívy a prichádzali s vlastnými návrhmi a predstavami. Vo februári 1941 napr. okresné veliteľstvo HG predložilo svoje návrhy s pripomienkou, aby okresný úrad „prihliadol k týmto návrhom, ako nášmu želaniu, a teda aj širokej pospolitosti gardistickej, čím budú zároveň znemožnené obvyklé zásahy nepovolaných osôb.“[6]
Situáciu pri menovaní dočasných správcov do židovských domov však od začiatku komplikovalo to, že v niektorých domoch mali Židia aj svoje obchody, podniky a dielne, do ktorých bol už predtým menovaný vládny dôverník, resp. dočasný správca. V takom prípade ÚHÚ odporúčal menovať vládneho dôverníka podniku rovno aj za dočasného správcu domu, aby nedochádzalo ku kompetenčným sporom.[7] OÚ v Trnave sa však rozhodol túto inštrukciu nerešpektovať a postupoval v súlade s predstavami HSĽS, HG, DP a FS, podľa ktorých menoval do židovských domov dočasných správcov bez ohľadu na to, či už bol pre podnik menovaný vládny dôverník či dočasný správca. „Urobil to jedine na výslovnú žiadosť zástupcov hore uvedených organizácií, ktoré svoje stanovisko hájili tým, že široká verejnosť by bola krajne znepokojená tým, keby správcovia podnikov boli súčasne aj dočasnými správcami domov, keby sa príjmy plynúce z týchto funkcií sústredili v ich rukách. Keďže sa v tunajšom okrese doposiaľ nevyskytli väčšie nedorozumenia medzi podnikovými a domovými správcami, prosím o schválenie tohto postupu. Keby sa však v budúcnosti vyskytli väčšie trenice, tunajší úrad vec vyrieši z prípadu na prípad podľa daných smerníc.“[8] Okresný náčelník rešpektoval teda mienku HSĽS, HG, DP a FS, majúcich na zreteli saturovanie potrieb čo najvyššieho počtu záujemcov, čím celý problém dostával svoj politický a sociálny rozmer.
Záujem o „správcovstvo“ v židovských domoch bol v Trnave značný. Vo väčšine zo zachovaných žiadostí dominuje snaha žiadateľov o vylepšenie svojej sociálnej situácie. Záujemcovia sa vôbec netajili tým, že vykonávanie funkcie je pre nich cestou k potrebnému zdroju príj-

Proti Židom
ide to do tuhého!
Beda tým, čo zachraňujú Židov,
alebo sa podvodne obohacujú — Ďalšie opatrenia

Agitka v novinách Gardista, roč. II, č. 66, 28. 11. 1940, s. 3

Priemyselný podnik
hociakého druhu, prednosť tehelňa, pivovar, píla a podobný podnik, tiež arizačný podnik po splátkach od RM 100.000·— do 300.000·— kúpi říšsky Nemec. Ponuky pod č. 12.280 na Gesellschaft für Auslandswerbung m. b. H. Berlin N. W. 7. Friedrichstr. 154.
2841

Inzerát v novinách Slovák, roč. XXII, č. 103, 22. 12. 1940, s.19

Es-Ka, Zbrojovka, Ru-Va
od najlepších až po najlacnejšie, kvalitné Pfaffove šijacie stroje a písacie stroje vo veľkom výbere na sklade u firmy
R. Vaculík, Trnava, Masarykova ul. 29.
Tiež na splátky. Odporúčame!
Zastúpenie motocyklov Čs.-Zbrojovky.

Reklama na predaj bicyklov v obchode Rudolfa Vaculíka,1937. Neskôr ich židia museli odovzdať.

Vráťte nám váš starý prijímač
dáme vám najmodernejší
Philips typ 616 Cena Ks 2090·-
Rádio Quastler
Bratislava, Nám. A. Hlinku 33
Tel. čís. 2505
Vaše staré prijímače vezmeme za najvyššiu cenu na protočet. Výhodné platobné podmienky.
Vedúca továreň na stavebné okovania
hľadá zavedeného
arijského
zástupcu pre celé Slovensko.
Ponuky pod značk.: „Spoľahlivý“ do adm. t. č.
2759

Reklamy v novinách Slovák, roč. XXII, č. 103, 22. 12. 1940, s.19

4 Úradné noviny, 1941, s. 458 an.
5 Ref. 3.
6 Ref. 3.
7 Ref. 3.
8 Ref. 3.

mov, pričom iné dôvody takmer vôbec neuvádzali. Chceli iba využiť situáciu, a keď sa slovenská vláda opäť chystala rozdávať židovský majetok, skúšali šťastie. K podstatným argumentom, ktorý mal šance žiadateľov vylepšiť, bolo odvolávanie sa na dlhoročné členstvo v HSĽS a HG.[9] Ak nakoniec funkciu správcu predsa len dostali, uspokojili sa s pravidelným mesačným príjmom a ďalej sa o spravovaný majetok nestarali. Nakoniec, nemali väčšinou ani potrebné finančné prostriedky na jeho údržbu, čo bolo príčinou toho, že domy začali skoro chátrať.[10] Preto ani záujem o prevzatie židovských domov nebol v konečnom dôsledku veľký. Kým funkcia dočasného správcu bola lukratívnym postom prinášajúcim každomesačne pravidelný príjem, tak vlastníctvo domu bolo spojené aj výdavkami a investíciami na jeho údržbu, čo už nebolo také lákavé a na rozdiel od podnikov domy neprodukovali žiadny zisk. Dočasných správcov menoval Okresný úrad v Trnave najprv do 154 židovských domov.[11] V lete 1941 dostala ÚŠB anonymné udanie, že v Trnave boli za správcov židovských domov „obídením strany menované osoby verejne protislovenského zmýšľania, hoci boli podané žiadosti plne kvalifikovaných Slovákov a záujemci Slováci museli si zháňať protekciu vlivných osôb mimo Trnavy, aby ich zjavné poškodenia sa aspoň čiastočne napravili:“[12] OÚ v Trnave všetky výhrady samozrejme označil za neopodstatnené.[13] Aj toto je ukážka situácie udávania a donášania, v ktorej sa arizácia uskutočňovala. Vydanie vyhlášky slovenskej vlády č. 238/1941 Sl. z. z 30.10.1941 o prechode niektorých židovských nehnuteľností do vlastníctva slovenského štátu znamenalo, že k 1. novembru 1941 sa všetky nehnuteľnosti Židov (okrem poľnohospodárskych nehnuteľností, podnikov a lekární), teda práve sledované domy, stali majetkom slovenského štátu.[14] Preto mali okresné úrady spísať zoznam všetkých bývalých židovských domov a menovať správcov do domov, v ktorých zatiaľ ešte neúčinkovali, a ak je potrebné, prípadne vymeniť dovtedajších správcov – samozrejme, „po vypočutí mienky miestneho predsedu HSĽS a miestneho veliteľa HG“.[15]

V decembri 1941 preto okresný veliteľ HG V. Šuran navrhol vytvorenie komisie, ktorá by kontrolovala činnosť dočasných správcov v domoch. Celú záležitosť ešte pred podaním návrhu prerokoval s okresným náčelníkom O. Kutlíkom, ktorý nevyjadril žiadne pripomienky. Štvorčlenná komisia pracovala neuveriteľne rýchlo, lebo už o pár dní po svojom vzniku mala pripravené návrhy na výmenu niektorých dočasných správcov, pričom 15. 12. 1941 už OÚ v Trnave prvú výmenu dočasných správcov aj zrealizoval.[16] Arizácia židovského domového majetku mala opäť aj rozmer sociálny a politický, nakoniec, ani slovenská vláda sa netajila tým, že poštátnením židovských domov chce riešiť aj bytový problém, ktorý bol aktuálny vo všetkých väčších mestách na Slovensku. Aj OÚ v Trnave už v roku 1939 upozorňoval na zmrazenie stavebného ruchu a zlý stav v bytovej otázke, ale aj na nevhodnosť niektorých stavieb v meste na bývanie.[17]OÚ v Trnave vybavoval žiadosti árijcov o pridelenie židovských domov a bytov ako na bežiacom páse. Aj v tomto prípade v žiadostiach dominovali sociálne aspekty žiadateľov.[18]

Hnuteľný majetok

I keď ťažisko záujmu o hnuteľný majetok Židov bol hlavne v posalzburskom období, niektoré opatrenia sa objavili už skôr, v predchádzajúcom období „usmievavého Slovenska“.[19]Konečným výsledkom série nariadení a vyhlášok bolo, že Židia postupne nesmeli vlastniť: zbrane a poľovné lístky, rybárske náradie a rybárske lístky, autá a vodičské preukazy, bicykle, rádiá, telefóny, písacie stroje, fotoaparáty a optické prístroje, lekárom zaistili všetky lekárske prístroje, nástroje a pomôcky; tzv. židovský kódex zakázal Židom vlastniť obrazy, busty a sochy význačných národných dejateľov, štátne znaky, vlajky a zástavy, gramofónové platne s národnými

9 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 137, 138, 140, 144, Prez. spisy s rôznymi signatúrami a charakteristikami. Napr. žiadateľ je „vyslúžilý vojak bez zamestnania“, „nemajetný“, „holič a vylepšilo by mu to finančnú situáciu“, „vdova bez žiadneho majetku, ktorá živí dcéru, 16-ročnú gymnazistku a uspokojí sa aj s menším platom“, „má nepatrný príjem“ a pod.
10 KAMENEC, Ivan. Po stopách tragédie. Bratislava: Archa 1991.
11 Ref. 3.
12 SNA, fond HG, č. k. 604, bez sign.
13 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 140, Prez. 1283/1941, Pomery v Trnave – šetrenie.
14 Slovenský zákonník, 1941, s. 853.
15 Ref. 3.
16 Ref. 3. Členmi komisie boli: Ján Bobok, Ján Rajnica, Gustáv Križanovič a Ján Císar, všetci z HG.
17 MV, ŠAB, PT, fond OŽST, Zápisnica zo zasadnutia Výboru OŽS v Trnave z 11.5.1939.
18 Na druhej strane židovské byty mali uspokojiť priestorové nároky štátnych úradov a inštitúcií, preto trnavský okresný náčelník požiadal prezídium ministerstva vnútra o pridelenie dvoch židovských domov – dom V. Fürsta na Štefánikovom námestí 5 a I. Schicka na Štefánikovom námestí 6, v susedstve okresného úradu „z dôvodov, že v prípade, keď by sa úrad rozšíril, mohli by sme tam umiestniť niektoré oddelenia, alebo by mohli byť využité na byty úradníkov“. Žiadosť Prezídium ministerstva vnútra neschválilo, lebo rozšírenie OÚ v Trnave nepredpokladalo a starostlivosť o byty úradníkov nebola v jeho intenciách. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 139, Prez. D1-20/1944, Židovské hnuteľnosti – odpredaj na rezortné účely.
19 Viac SLNEKOVÁ, Veronika. Arizácia židovského hnuteľného majetku ako súčasť „riešenia“ židovskej otázky v hospodárskej oblasti – modelové mesto Trnava v rokoch 1939-1945. In Studia historica Nitriensia, č. 8, 1999, s. 205-237.

piesňami.[20] Židia postupne nemohli voľne disponovať svojím majetkom tým, že bol zakázaný jeho voľný predaj a prevod, zriadené boli židovské viazané účty, peňažnú hotovosť museli ukladať na vkladné knižky s limitovaným výberom, všetky svoje cennosti vrátane cenných papierov boli povinní uložiť do bankových depozitov.[21]
V rámci prípravy na deportácie ÚHÚ nariadil Židom odovzdať filatelistické zbierky, športové a telocvičné potreby, kožušiny, výrobky z kože a textílie, pričom si mohli nechať len jeden zimný a jeden letný (ak nemali nepremokavý) plášť, dve súpravy letných oblekov a jednu súpravu zimného obleku.[22]
Ako prvé prišli na rad autá. HG ich zabavila ešte v marci 1939 v súvislosti plnením zákona č. 117/1924 Sb. o požadovaní dopravných prostriedkov na vojenské účely. V Trnave tým získala 21 áut a 3 motocykle, ktorých vlastníkmi bolo výlučne Židia, z čoho je evidentné, že litera zákona bola aplikovaná len na Židov, pretože je nepravdepodobné, že by nežidia v Trnave autá nevlastnili. Konfiškované autá používali členovia a funkcionári HG, HSĽS, HM, FS alebo Rodobrany.[23] 31. 8. 1939 nariadilo Okresné veliteľstvo HG OÚ v Trnave, aby v zmysle rozkazu hlavného veliteľstva HG zaistil ešte ďalších 17 áut, z nich 14 patrilo Židom.
Podľa dostupných indícií sa HG do akcie pustila s nasadením a entuziazmom jej vlastným, pričom presiahla svoje právomoci a pri konfiškovaní áut v Trnave použila vydieranie a vyhrážanie fyzickou silou. Podľa sťažnosti prešetrovanej ÚŠB v roku 1940 sa HG v Trnave mala dopustiť niektorých priestupkov, pričom aj OÚ v Trnave po preskúmaní záležitosti pripustil, že niektoré informácie sú naozaj pravdivé, pretože „veliteľstvo HG zabavilo asi koncom marca 1939 Viliamovi Steinerovi z Trnavy osobné auto Ford ev. č. S14602, ktoré používala HG i s jeho šoférom Ignácom Slaníkom. Asi koncom septembra 1939 bol Steiner predvolaný na veliteľstvo HG v Trnave, kde mu bolo Zemkom a Andom povedané, či daruje dobrovoľne pre HG jeho osobné auto. Steiner na to povedal, že nie, potom sa ho zas spýtali. Steiner z obavy, ako žid, že budú s ním zle zaobchádzať, povedal, že auto daruje. Potom mu predložili vyhotovené prehlásenie, ktoré musel podpísať, že ho daruje dobrovoľne a bez nátlaku.“[24] Analogický by mohol byť aj prípad Gejzu Reicha, ktorý v septembri daroval svoju Tatru župnému veliteľstvu HG v Trnave.[25]
Konfiškácia áut spôsobovala problémy najmä podnikateľom. Napr. bratia Reichovci požiadali o uvoľnenie auta, lebo ho potrebujú na fungovanie svojej živnosti, „na rýchle zákroky pri ochorení dobytka, vedenie mliečneho hospodárstva (nákup a predaj dojníc) a na dohľad vedenia hospodárskych prác“. Zrejme aj v tomto prípade zvíťazili hospodárske záujmy štátu, pretože OÚ v Trnave ich žiadosti vyhovel.[26]
V júli 1941 mali okresné úrady odovzdať všetky autá zabavené Židom vojenskej správe. Robili to iba veľmi neochotne, takže ministerstvo vnútra muselo okresné úrady urgovať s tým, že „akcia nemala priaznivého výsledku“. Na OÚ v Trnave evidovali v tom čase 35 áut, pričom k dispozícii ich bolo len 13, ale žiadne z nich nebolo v danej chvíli použiteľné z dôvodu nejakej poruchy (pokazený motor, nemá gumy, nemá kolesá, puknutý chladič či porušené riadenie), ďalších 5 prešlo do vlastníctva arizátorov spolu s arizovaným podnikom.
Keď v roku 1942 prepadol majetok deportovaných Židov do vlastníctva slovenského štátu, autami disponovali daňové úrady.[27] To už však bola situácia mimo „riešenia židovskej otázky“.
V auguste 1939 primälo Okresné veliteľstvo HG OÚ v Trnave zabaviť rádiá niektorým obchodníkom, medzi ktorými boli aj Židia, pričom tento krok HG nijak neodôvodnila a v máji 1940 vrátila majiteľom rádiá späť.[28] V septembri 1940 už

20 Slovenský zákonník, 1941, s. 643 a n., Nariadenie č. 198/1941 Sl. z. z 9.9.1941 o právnom postavení Židov.
21 Slovenský zákonník, 1940, vládne nariadenia č. 243/1940 Sl. z. o zákaze voľného disponovania majetkom nad 500 Ks, č. 271/1940 Sl. z. o židovských viazaných účtoch a úschovách, č. 272/1940 Sl. z. o obmedzení výberov z vkladov a účtov Židov, č. 293/1940 Sl. z. o povinnosti Židov ukladať peňažné hotovosti na vkladné knižky. Slovenský zákonník, 1941, vládne nariadenie č. 194/1941 Sl. z. o obmedzení Židov nakladať s peňažnými hotovosťami, cennými papiermi a drahokamami. Pozri aj HALLON, Ľudovít. Arizácia na Slovensku 1939–1945. In Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, 2007, č. 7, s. 153.
22 Úradné noviny, 1941, Vyhláška predsedu ÚHÚ z 12.11.1941 č. 515/1941 Úr. n. o zaistení niektorých hnuteľností Židov. Úradné noviny, 1941, Vyhláška predsedu ÚHÚ z 8.1.1942 č. 19/1942 Úr. n. o zaistení niektorých hnuteľností Židov, Vyhláška predsedu ÚHÚ z 11.3.1942 č. 120/1942 Úr. n. o zaistení hnuteľností Židov a židovských združení.
23 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 113, Prez. 1264/1939, Vyzvanie všetkých útvarov HG, aby podali zoznam motorových vozidiel. Pri jednotlivých autách sú poznámky: užívané náčelníkom hlavného štábu HG, obvodným tajomníkom HSĽS Trnava, oblastným štábom HG v Trnave, okresným štábom HG v Trnave, generálnym sekretariátom HSĽS v Bratislave, oblastným veliteľstvom HM v Trnave, hlavným veliteľstvom HG III.odd. Bratislava, FS v Bratislave, organizáciou Rodobrany vo Veľkom Bábe.
24 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 126, Prez. 1400/1940, HG v Trnave – závady.
25 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 351, Adm. 27382/1939, Reich Gejza, Trnava.
26MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 118, Prez. 2423/1939, Bratia Reich, statkár Trnava – žiadosť o uvoľnenie vozidla.
27 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 386, Adm. 209/1942, Autá Židov. Na základe nariadenia č. 216/1940 Sl. z. z 12.9.1940 vláda Židom odobrala aj vodičské preukazy (výnimku prestavovali lekári s povolením vykonávať prax) a zaviedla povinnosť zamestnávať árijského šoféra. Vodičské preukazy Židia odovzdávali okresným úradom, ktoré zabezpečili ich likvidáciu. Slovenský zákonník, 1940, s. 353. Na OÚ v Trnave sa zhromaždilo 98 vodičských preukazov, odovzdaných židovskými obyvateľmi mesta. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 135, Prez. 155/1941, Vodičské preukazy a preukazy k motorovým vozidlám – odobratie Židom.
28 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 135, Prez. 1525/1939, Zaistenie rádioaparátov u obchodníkov.

bola analogická akcia riadená centrálne, keď Prezídium ministerstva vnútra – ÚŠB nariadila okresným úradom okamžite rádiá „odobrať Židom a neprajníkom slovenského štátu“ a uložiť ich v priestoroch okresných úradov s tým, že budú postupne pridelené organizáciám a spolkom, „najmä v takých miestach, kde chudobnejšie vrstvy ľudu nemali dosiaľ možnosť počúvať rozhlas“.
Podľa trnavského okresného úradu mestská polícia skonfiškovala v Trnave 328 rádií, ale problém nastal pre nedostatok miesta s ich uložením, preto ich OÚ chcel čo najrýchlejšie distribuovať ďalej organizáciám a spolkom.[29] To však Prezídium ministerstva vnútra – ÚŠB 24. septembra 1940 vyslovene zakázala, pretože celá záležitosť mala byť upravená špeciálnym výnosom. OÚ v Trnave ale dostal povolenie rádiá deviatich daňových dlžníkov odovzdať daňovému úradu na vykrytie ich daňových nedoplatkov.[30]
V konečnom dôsledku OÚ v Trnave z celkového počtu 328 rádií pridelil 196 rôznym inštitúciám, organizáciám a spolkom v okrese, zvyšných 132, ktoré mu zostali, boli pokazené a nepoužiteľné.[31]
So zákazom rituálnych porážok na základe § 37 tzv. židovského kódexu súvisel osud šachterských nožov. S problémom sa niektoré okresné úrady stretli už v máji 1939, keď HG v niektorých obciach, aj v Trnave, z vlastnej iniciatívy a na vlastnú päsť šachterské nože skonfiškovala, „aby takto zabránila porážku dobytka a dorábanie košerovaného mäsa“, hoci rituálna porážka bola vtedy na území Slovenska ešte stále povolená. Okresné úrady mali dať v súlade so zákonom celú záležitosť do poriadku. OÚ v Trnave preto 5. 5. 1939 vyzval miestneho veliteľa HG, aby skonfiškované nože odovzdal na žandárskej stanici. HG v Trnave však výzvu ignorovala, preto sa OÚ v Trnave obrátil na vyššiu inštanciu, Krajinský úrad v Bratislave so sťažnosťou, že HG sa správa „cynicky voči vyšším rozkazom a zosmiešňuje úrady a úradné osoby“, pričom spolupracuje s Nemcami.[32] HG si tak počínala mimo rámec zákona a vážne narušila chod náboženského života židovskej komunity, ktorej väčšina členov bola ortodoxná, a to v čase, keď jej náboženský život nebol limitovaný žiadnou právnou normou.
Hoci sa šachterské nože nakoniec dostali späť k pôvodným majiteľom, po prijatí tzv. židovského kódexu, ktorý zakázal „rituálne porážky akéhokoľvek dobytka a zvieractva, ako aj výsek, predaj a akékoľvek danie do konzumu alebo použitie mäsa a mäsitých výrobkov pochádzajúcich z rituálnych porážok“, písal G. Konka, že sa na úradných cestách presvedčil, že Židia zákaz rituálnych porážok „rozličným spôsobom obchádzajú“, preto okresné úrady mali 28. 11. 1941 medzi 9. a 11. hodinou zabaviť všetko šachterské náradie. Na to reagovala žandárska stanica v Trnave oznamom, že ešte pred tromi týždňami šachterom, Leopoldovi Weingartenovi a Ignácovi Grossmanovi, nože zabavila a zničila HG, preto domové prehliadky 28. 12. 1941 už nemali kladný výsledok.[33]
HG využila právnu normu, aby akciu rozbehnutú v máji 1939, tentoraz bez konzekvencií dokončila. Hoci nie sú známe podrobnosti a okolnosti, v Trnave Židom zabavili 11 bicyklov (celkovo bolo v Trnave k 26. 5. 1941 registrovaných 3 378 bicyklov), 37 prsteňov „Slovenský štát ďakuje“,15 písacích a 1 rozmnožovací stroj.[34] Rad vecí zabavila Židom žandárska stanica v máji 1941, keď podnikla niekoľko domových prehliadok v súlade s nariadením Prezídia ministerstva vnútra, ktoré prikazovalo uskutočniť „domové prehliadky u niektorých bohatších Židov“. Žandárom sa podarilo zabaviť „rôzne zlaté, strieborné a vôbec cennejšie predmety a hotové peniaze (vyše 41 tisíc Ks – V. S.), ako aj zhromaždené zásoby“ (vreckovky, pančuchy, nože, klobúky, peňaženky, strelné zbrane, mydlá, látky, nedošité košele, čaj, kávu, rascu a pod.). Domové prehliadky

---

29 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 140, Prez. 1285/1941, Mimoriadne opatrenia v záujme štátu - rádiá.
30 Hugo Goldstein – nedoplatok 8 703, 90 Ks, Alexander Guby – 1 416, 70 Ks, Regina Holzer – 4 275, 30 Ks, Adolf Meitner – 2 817, 50 Ks, Gabriel Fuchs – 7 668 Ks, Michal Seidler – 6 596, 95 Ks, Šalamon Winter – 8 163, 75 Ks, Július Wiss – 2 402, 90 Ks a Božena Bocková. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 135, Prez. 196/1941, Rádioprijímače zabavené Židom – exekučné pokračovanie.
31 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, . k. 142, Prez. 1567/1941, Rádioprijímače – hlásenie pošte. Ďalším opatrením v súlade s pokynom Prezídia ministerstva vnútra z 25.4.1941 bolo zaplombovanie „ladiacich kondenzátorov na aparátoch nespoľahlivých koncesionárov“, aby si dokázali naladiť len jednu slovenskú alebo nemeckú stanicu“. Za nespoľahlivých vytipoval OÚ v Trnave 23 ľudí, medzi ktorými figurovali „Česi, komunisti, rozširovatelia nepravdivých správ“, ale aj manželia a príbuzní Židov. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 140, Prez. 1285/1941, Mimoriadne opatrenia v záujme štátu - rádiá. V júni 1941 ÚŠB nariadila ešte konfiškáciu ďalších rádií, tentoraz rodinám, ktoré sú spriaznené so Židom, árijským zamestnancom Židov, ako aj kresťanským pomocniciam - služobným v idovských domácnostiach. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 140, Prez. 1285/1941, Mimoriadne opatrenia v záujme štátu - rádiá. Žandárska stanica postupujúc podľa týchto inštrukcií zaplombovala 17 a skonfiškovala 19 rádií, pričom dôvody zneli ako „manželka je Židovka“, „má švagrinú Židovku a je podozrenie, že sa uňho schádzajú Židia“, „žije v konkubináte so Židovkou“, „dcéra je vydatá za Žida, druhá v konkubináte so Židom“, „má zaťa Žida a je podozrenie, že u nej Židia počúvajú rádio“, „schádza sa so Židmi“, „udržuje styky so Židmi“. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 140, Prez. 1285/1941, Mimoriadne opatrenia v záujme štátu - rádiá.
32 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 110, Prez. 783/1939, Sťažnosť na HG pre svojvoľné zhabanie rituálnych nožov.
33 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 146, Prez. 2481/1941, Firemné reklamné nápisy likvidovaných židovských podnikov.
34 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 145, Prez. 2231/1941, Obmedzenia Židov po vydaní Kódexu. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 14 9, Prez. D1-15/1942, Okresné veliteľstvo HG o prídel písacieho stroja..

patrili k drastickým metódam šikanovania Židov.[35] Samy osebe boli porušením základných ľudských práv a slobôd a veľakrát sa zvrhli na rabovanie židovských domácností, na svojvoľné habanie vecí spojené s násilím a vydieraním. Žandári zhabali všetky veci, ktoré Židia buď podľa platných noriem nesmeli vlastniť, alebo boli jednoducho označené za nadbytočné. Väčšina vecí, najmä potravín, bola venovaná na zimnú pomoc HSĽS, textílie a bielizeň ženskému odboru HSĽS, látky HG, peniaze, šperky a cennosti, ktoré neboli prihlásené v súpise židovského majetku, zaslal OÚ v Trnave Prezídiu ministerstva vnútra – ÚŠB.[36] Proti Židom bolo zavedené trestné pokračovanie pre nedovolené hromadenie zásob.[37] Domové prehliadky v židovských domácnostiach neboli iba epizódou z mája 1941, ale uskutočňovali sa aj predtým a pokračovali aj v nasledujúcom období.[38] Takéto svojvoľné a nevyspytateľné záťahy museli na židovskú komunity pôsobiť skľučujúcim dojmom. Možno aj preto v období vrcholiacich príprav na deportácie v roku 1942 a ešte aj v čase odjazdu prvých transportov okresný náčelník v situačnej správe za marec 1942 zachytil, že „Židia začali predávať movitosti, avšak len do uverejnenia vyhlášky o zaistení hnuteľností Židov" z 3. 4. 1942, ktorou predseda ÚHÚ okresným úradom za asistencie HG a FS nariadil zaistenie „všetkých hnuteľností Židov a židovských združení" okrem tých, ktoré boli zaistené na základe predchádzajúcich právnych noriem.[39] Mesto malo byť preto rozdelené na „rajóny", pričom v každom mala byť vytvorená zaisťovacia komisia pozostávajúca z vedúceho, odhadcu, kancelárskych síl, aspoň dvoch príslušníkoch HG, resp. FS, ktorá mala mať k dispozícii pracovné sily, hlavne Židov, určených obecným úradom, aby zabezpečila hladký priebeh prechodu židovského hnuteľného majetku do vlastníctva slovenského štátu.[40]

V situačnej správe za apríl 1942 už okresný náčelník oznamoval, že sa začalo so zaisťovaním hnuteľností s tridsiatimi a neskôr štyridsiatimi komisiami. Členom každej komisie bol žandár, člen HG alebo FS, odhadcov delegovalo živnostenské spoločenstvo alebo obchodné grémium, vedúcimi komisií boli najmä mestskí úradníci, učitelia a štátni penzisti. Okresný náčelník optimisticky predpokladal ukončenie ich práce okolo 10. mája 1942. Zaistené predmety uskladňovali komisie v židovských bytoch, ktoré následne zapečatili.[41] Práca komisií bola spravidla neodborná, formálna, nespoľahlivá a komisie sa iba ťažko prispôsobovali lavínovitému tempu deportácií.[42] Problém predstavovali najmä hnuteľnosti v zmiešaných manželstvách, čo ÚHÚ riešil odporúčaním, aby bol skonfiškovaný iba majetok židovského manžela, nežidovskému manželovi mal byť majetok ponechaný. V Trnave bolo celkovo 39 takýchto prípadov, vo väčšine z nich manželia označili majetok za vlastníctvo nežidovského manžela, čo bola najjednoduchšia možnosť na jeho záchranu.[43] Podľa vládneho uznesenia a vyhlášky predsedu ÚHÚ zo 7. 5. 1942 malo konfiškovaný židovský

35 Pozri KAMENEC, Ivan. Po stopách tragédie. Bratislava: Archa 1991, s. 121.
36 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 175, Prez. D1-505/1944, Protižidovské opatrenia – prevedenie domových prehliadok, nariadenie.
37 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 367, Adm. 1516/1941, Protižidovské opatrenia. MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 152, Prez. D1-360/1942, Židovské hnuteľnosti. Zabavený bol celý rad vecí: 212 rôznych zlatých prsteňov, 123 rôznych zlatých náušníc, 63 perál, 1 zlatý lorgnon, 1 zlatá pudrenka, 6 zlatých hodiniek, 1 maďarský zlatý dukát, 3 zlaté ihlice, 1 zlaté okuliare, 2 brilianty, 134 náramkových a vreckových hodiniek, zlaté úlomky a retiazky, 22 strieborných mincí, filatelistické známky, strieborné príbory, 20 vkladných knižiek, 20 m bielej látky, 8 m šedej jemnej látky, 7 m modrého hodvábu, 6 m citrónového hodvábu, 3, 5 m látky na blúzky, 3, 5 m bielej látky na uteráky, 6 ks vyšívaných dečiek, 9 párov záclon, 51 ks dečiek, 21 ks konopnej látky rôznej veľkosti, 1 ks heklovaná deka na stôl, 311 rôznych výšiviek na blúzky, 111 ks bieleho plátna rôznej veľkosti, 6 ks obrusov, 116 ks servitiek, 9 ks čipiek, 62 m čipiek rôznej farby, 4 ks hodvábne výšivky, 5 ks zlatých a strieborných nití, 150 zväzkov bavlny na vyšívanie, 10 ks vyšívaných detských šiat, 130 ks výšiviek ku slovenskému kroju, 6 ks zásteriek, 1 škatuľa so šnúrami na blúzky, 15 škatúľ bavlny na vyšívanie, 4 m bielej látky, 7 ks košieľ k slovenskému kroju, 1 biely obrus, 19 ks dámskych vyšívaných vreckoviek, 1 zväzok výšiviek a čipiek, 35 m rôznofarebnej látky na civilné obleky s kufrom, v ktorom je látka zapakovaná, 10 kg surovej zrnkovej kávy, 0, 35 kg čaju, 47 ks rôznofarebnej bavlny.
38 Napr. u J. Polláka 30.9.1941 objavili „nadmieru zhromaždené články dennej potreby", pričom išlo hlavne o „väčšie zásoby čokolády a mydla na pranie". MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 415, Priest. 3459/1941. Nepovolené zásoby našli a skonfiškovali žandári a mestskí policajti aj u R. Magrana (9 kapesníkov, 58 párov pančúch, 1 výbava), J. Steinitza (92 nožov), P. Guttmanna (9 šnurovačiek), A. Pollacseka (34 klobúkov, 15 peňaženiek), O. Treumanna (1 lovecká puška, 1 flóbertka), M. Rozenáka (11 kg fazule), M. Weissa (2 zajačie kože), E. Rosenfelda (6 prezervatívov), J. Weissa (50 kg osiva), H. Wilhelmovej (1 automatická pištoľ), E. Grossmanna (2 kolínske, 4 mydlá, 1 zubná kefka), S. Weinerovej (8 prázdnych gliaš, 1 pokladnička, 0, 5 kg papriky), T. Wintera (1 mydlo), E. Deutelbauma (2 poľovnícke pušky), J. Goldenzweiga (2 žehličky, náradie, 7 dámske šaty, 2 dámske kabáty, 1 blúzka, 3 m látky), T. Achsenbergovej (peniaze 133 Ks), L. Kohna (lovecká puška, vzduchovka, remene), A. Veita (22 ks nedošitých košieľ, 10 ks postrihaných košieľ), M. Dohan (ďalekohľad), H. Klein (150 kg rasce, 34 škatúľ rasce), V. Wohlsteina (8 kg zrnkovej kávy, 8 kg čaju), Z. Gintzeovej (12 debien mydla, teda 290 kg). MV, ŠAB, PT, fond OÚT, Evidenčné knihy č. 61 a č. 62, Evidencia zabavených vecí 1940, 1941, 1942.
39 Úradné noviny, 8.4.1942, s. 451.
40 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 152, Prez. D1-360/1942, Židovské hnuteľnosti.
41 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 155, Prez. D1-784/1942, Sťažnosť na žandárov v Trnave.
42 KAMENEC, ref. 35, s. 204.
43 MV, ŠAB, PT, fond OÚT, č. k. 155, Prez. D1-784/1942, Sťažnosť na žandárov v Trnave.

hnuteľný majetok spravovať ministerstvo financií a jemu podliehajúce daňové úrady, ktoré ho mali ponechať vo vlastníctve štátu alebo odpredať.[44] Na základe toho 22. 5. 1942 odovzdal OÚ v Trnave celú agendu Daňovému úradu v Trnave. Vláda v tejto súvislosti kalkulovala s tým, že z odpredaja židovských hnuteľností by dokázala uhradiť mimoriadnu dávku zo židovského majetku podľa už nariadenia č. 199/1941 Sl. z.
Konfiškované osobné veci a predmety sa napokon predávali na verejných dražbách. V Trnave sa začali 4. 5. 1942 a pokračovali až do mája 1943, pričom najintenzívnejšie boli v lete 1942. Efekt z predaja však nebol zväčša taký, ako si kompetentné úrady predstavovali a očakávali. Veci v zapečatených bytoch spravidla nikto nestrážil, stali sa preto lákadlom na rýchle a pohodlné obohatenie. Lepšie a hodnotnejšie kusy boli spravidla rozkradnuté ešte predtým, ako ich prevzali daňové úrady.[45]

(pokračovanie nabudúce)

44 Úradné noviny, 9.5.1942, s. 595 a n.
45 KAMENEC, ref. 35, s. 204-206.

Simona Jurčová

Šachtýrna v Trnave

V Trnave sa ústnym podaním od starších Trnavčanov traduje, že v dome na rohu Hviezdoslavovej a Hollého ulice bola kedysi „šachtýrna“. Význam tohto slova sa však nejako stratil v dejinách. V desiatom pokračovaní práce Veroniky Slnekovej o osudoch židovskej komunity v Trnave v rokoch 1938 – 1945 sa však objavili informácie, ktoré význam vysvetľujú.

Veronika Slneková-Plesníková píše: „So zákazom rituálnych porážok na základe § 37 tzv. židovského kódexu súvisel osud šachterských nožov. S problémom sa niektoré okresné úrady stretli už v máji 1939, keď HG v niektorých obciach, aj v Trnave, z vlastnej iniciatívy a na vlastnú päsť šachterské nože skonfiškovala, „aby takto zabránila porážku dobytka a dorábanie košerovaného mäsa“, hoci rituálna porážka bola vtedy na území Slovenska ešte stále povolená.“ O zopár riadkov ďalej spomína Slneková konkrétnu situáciu v Trnave: „Hoci sa šachterské nože nakoniec dostali späť k pôvodným majiteľom, po prijatí tzv. židovského kódexu, ktorý zakázal „rituálne porážky akéhokoľvek dobytka a zvieractva, ako aj výsek, predaj a akékoľvek danie do konzumu alebo použitie mäsa a mäsitých výrobkov pochádzajúcich z rituálnych porážok“, písal G. Konka, že sa na úradných cestách presvedčil, že Židia zákaz rituálnych porážok „rozličným spôsobom obchádzajú“, preto okresné úrady mali 28. 11. 1941 medzi 9. a 11. hodinou zabaviť všetko šachterské náradie. Na to reagovala žandárska stanica v Trnave oznamom, že ešte pred tromi týždňami šachterom, Leopoldovi Weingartenovi a Ignácovi Grossmanovi, nože zabavila a zničila HG...“ Trnavský výraz „šachtýrna“ teda

Dom na rohu Hviezdoslavovej a Hollého ulice pred r. 1918, dobová pohľadnica zo zbierky Jozefa Benku

evidentne označuje miesto, kde sa rituálnym spôsobom porážali zvieratá (šachterňa – kóšer bitúnok). Židia sa pri porážke zvierat riadia zvyklosťami svojej viery, ktorá im nariaďuje presný spôsob usmrtenia zvieraťa a konzumáciu jeho mäsa. Ľudia, ktorí sa tejto činnosti venovali, sa volali šachteri a pracovali so šachterskými nožmi. Z článku sme sa dozvedeli, že v roku 1941 boli trnavskými šachtermi Leopold Weingarten a Ignác Grossman.
Dom na rohu Hviezdoslavovej a Hollého ulice je dlhé roky v zlom stave. Ale aj na pohľad je jasné, že ide o rozsiahlu budovu, podľa nálezov pamiatkarov – stavbu palácového charakteru. Podľa súpisu majiteľov domov v Trnavskom kalendári na rok 1890 bola majiteľom domu č. 290 židovská obec, sídlil tam Izr. Kultusgemeinde patriaci umiernenej časti židov – Status quo ante (v Trnave existovala aj ortodoxná židovská obec). Ich rabínom bol v tom období Simon Sidon, vo vedení boli aj podnikateľ Ferdinand Diamant, Adolf Wiess, Moritz Bielik a notár Leopold Neuberger. Aj v adresári z roku 1934 je uvedený ako majiteľ domu Hollého č. 11 (ide stále o rovnaký objekt) Status quo židovská obec. Mali svoju synagógu (na Halenárskej ulici) i svoju školu (na Paulínskej ulici).

Martin Jurčo, foto: autor

Martina Bocánová: Návštevník múzea si musí povedať, že sa k nám určite ešte vráti . . .

Od začiatku roka je novou riaditeľkou Západoslovenského múzea v Trnave Martina Bocánová. Sčasti ju pozná aj kultúrna verejnosť z viacerých jej aktivít najmä v oblasti etnológie. S múzeom má veľké plány, ale pozitívne veci, ktoré sa osvedčili, chce zachovať. A hoci medziročne záujem návštevníkov o expozície i výstavy stúpa, chce múzeum ho ešte viac zatraktívniť. Novú riaditeľku vám chceme nielen predstaviť, ale aj priblížiť jej plány na tento rok. Zostáva len dúfať, že nová epidémia zasiahne do plánu múzea čo najmenej.

Martina Bocánová začala pôvodne študovať filozofiu na Trnavskej univerzite. Ako sama hovorí, časom ju začala oveľa viac lákať estetika, ktorú sa rozhodla študovať v kombinácii s etnológiou. Vedomosti z filozofie a umenia jej pomáhali pozerať sa na etnológiu a folkloristiku novým spôsobom. Po ukončení štúdia na Katedre etnológie a kultúrnej antropológie v Bratislave začala pracovať na Katedre etnológie a etnomuzikológie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Jej kolegami sa stali významné osobnosti vedy ako napr. Viera Feglová, Ján Botík a Bernard Garaj. V tomto období začala študovať aj na Univerzite Komenského v Bratislave pod vedením Milana Leščáka, ktorý natrvalo poznačil jej smerovanie a dodnes sa hrdo hlási k jeho žiakom. Poslednou zastávkou Martiny Bocánovej bola Katedra etnológie a mimoeurópskych štúdií na FF UCM v Trnave (od roku 2010).
V roku 2014 bola Martina Bocánová zvolená za predsedníčku Národopisnej spoločnosti Slovenska. Nastalo pre ňu obdobie, keď sa učila viesť stavovskú spoločnosť etnológov, folkloristov a muzeológov. Spolu s výborom a jej členmi sa im podarilo zmodernizovať, naštartovať mnohé jej činnosti, začali vydávať publikácie a dokonca sa stali plnohodnotným členom UNESCO. V tejto medzinárodnej organizácii pracuje aj ako členka odbornej komisie pre posudzovanie návrhov na zápis do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a Zoznamu najlepších spôsobov ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva na Slovensku.

■ S akými predstavami ste išli do konkurzu riaditeľky múzea?
– Konkurz bol pre mňa veľkou výzvou. Prioritne som sa doposiaľ pohybovala v univerzitnom prostredí, kde sme sa venovali aj tomu, ako by správne mali inštitúcie tohto typu pracovať, ako by mal vyzerať manažment múzea, aké sú jeho edukačné možnosti, ako činnosťou múzeí viesť ľudí k láske k umeniu a k histórii. Nová funkcia znamenala pre mňa pokúsiť sa doniesť do múzea najnovšie smerovania v muzeológii. Vždy tu totiž zohráva úlohu množstvo faktorov, od ekonomických až po personálne. Dôležitým bodom je motivácia zamestnancov, ich nadšenie a snaha posúvať sa novým smerom. Práca v múzeu je však nielen o entuziazme, ale aj o realite všedného dňa, grantovej politike aj o obyčajných medziľudských vzťahoch. Keď ma pán župan uvádzal do funkcie, tak som v úvodnej reči povedala, a toho sa chcem držať, že by som chcela doviesť do múzea niečo z univerzitného ducha. Tým myslím otvorenosť, flexibilitu, hľadanie inovácií, dynamiku a zároveň kvalitu a odbornosť. Som rada, že v pracovníkoch múzea som našla nadšenie, ktoré je pre takýto spôsob práce nevyhnutný.

■ Čo všetko by ste chceli vylepšiť na práci múzea? Kde vidíte ešte možnosti ako ponúknuť návštevníkom aj také aktivity, ktoré doteraz nepoznali?
– Múzeum má krásne priestory a zaujímavú históriu. Tie chceme predstaviť spôsobom atraktívnym pre súčasníka. Myslím si, že najmä pre dnešného človeka je dôležitý príbeh, ktorý dodáva obyčajným veciam a priestorom atmosféru a výnimočnosť. Preto chceme vtiahnuť návštevníka do života a ducha nášho múzea týmto spôsobom. Máme v pláne predstaviť divadelný príbeh, ktorý sa bude odohrávať priamo v priestoroch múzea. Toto živé predstavenie

bude naším pilotným projektom k uvedeniu ťažiskovej expozície múzea, ktorá bude venovaná dejinám Trnavy. Túto plánujeme uviesť vo viacerých etapách v roku 2021 spolu so zaujímavými sprievodnými podujatiami, ktoré ešte v Trnave nikdy neboli predstavené. Chceme začať s novým koncipovaním expozícií a výstav, ktoré budú mať vo väčšej miere zážitkovú formu a dokážu vtiahnuť návštevníka do sveta, ktorý prezentujú. Zatiaľ je to naším prekvapením. Prezradím len, že začneme aj vo vyššej miere využívať technológie a zapojíme do prezentácií viaceré zmysly. Našim novým heslom je vybudovať múzeum bez bariér, riešime rôzne výzvy, ktoré sú pred nás z tohto dôvodu kladené. Osobne si nemyslím, že ľudia s akýmkoľvek hendikepom by mali byť izolovaní, alebo by mal byť ich život oklieštený o čokoľvek.

■ Aký je váš plán ďalšej spolupráce s inštitúciami v Trnave i v širšom rámci inštitúcií Trnavského samosprávneho kraja?

- Od nového roku prebehli napríklad rokovania s vedením Divadla Jána Palárika, rokovali sme možnostiach spolupráce s Trnavským osvetovým strediskom, diskutujeme už o priamych návrhoch so zástupcami UCM a tiež Trnavskej univerzity. Nejde o formálne rozhovory, ale náčrty konkrétnej spolupráce. Ďalšia spolupráca sa pripravuje so Slovenskou národnou knižnicou, s ktorou spolupracujeme v oblasti reštaurovania starých tlačí, aktivity rozvíjame tiež so Stredoslovenskou galériou v Banskej Bystrici, Galériou Jána Koniarka, Krajským pamiatkovým úradom, Združením výtvarných umelcov západného Slovenska, so Slovenskou výtvarnou úniou, Štátnym archívom v Trnave, s Klubom vojenskej histórie. Pri kultúrnospoločenských akciách zameraných na čítanie a prezentáciu kníh v Múzeu knižnej kultúry kooperujeme s knižnicou Juraja Fándlyho. Spolupracujeme aj so Slovenskou národnou galériou v Bratislave pri príprave výstavno-edičného projektu na tému uhorsko-osmanských vzťahov v 16. – 18. storočí.

■ Samozrejme, mnoho aktivít sa deje aj mimo verejných prezentácií, niekedy sa o nich návštevník priamo nedozvie. Mám na myslí odbornú činnosť vašich pracovníkov, ktorí sú veľmi aktívni. Mnohých poznáme z viacerých projektov spojených nielen s Trnavou.

- Sú to práve odborníci z vedných oblastí, ktorých aktivity sú nevyhnutné pre spracovanie monografií obcí. Kvalitná monografia obce je knihou, kde nájde čitateľ nielen informácie zo sústredených výskumov, ktoré nenájde na žiadnom inom mieste, ale aj záznamy zo spomienok rodákov, ktoré by sa nevyhnutne stratili v toku času. V tomto roku je plánované vydanie monografie obce Brestovany, v ktorej nájdete napríklad aj texty našej historičky Lucie Duchoňovej, archeológa Andreja Sabova a etnologičky Anety Vlčkovej. Preto nadväzujeme spoluprácu aj s obcami v okolí Trnavy.

Vyzdvihla by som napríklad aj to, že múzeum sa stalo spoluorganizátorom MFF Etnofilm Čadca, ktorý usporadúva Kysucké kultúrne stredisko. Tento rok by to mal byť už 21. ročník. Keďže ide o bienále, existuje tento festival už vyše štyri desiatky rokov. Je prehliadkou filmov s antropologickou tematikou a prihlasujú naň svoju tvorbu filmári z celého sveta. Pre Trnavčanov sme napríklad už minulý rok pripravili ochutnávku v podobe letného kina, ktoré bude počas prázdnin a budú na ňom odvysielané vybrané filmy z predchádzajúceho ročníka.

■ Aký je váš plán expozícií na tento rok? Mnohé z nich, ktoré sme poznali v minulosti, prešli reinštaláciou.

- Tento rok nás práve čaká reinštalácia expozície Dobro, ktorá bola zrušená v lete 2019 pre rekonštrukciu budovy a adaptovanie jej prízemia pre potreby Trnavského osvetového strediska. Dokumentuje vynálezcu rezofonickej gitary Johna Dopyeru, jeho firmu, rezofonickú gitaru dobro a festival Dobrofest, ktorý sa organizoval v Trnave. Z ďalších expozícií pripomeniem geologickú výstavu, ktorá predstaví aj dokumentárny obrazový materiál z rôznych svetových lokalít. Táto výstava potrvá až do februára 2021, takže dúfam, že ju budú môcť navštíviť aj študenti základných a stredných škôl ako doplnok štandardného vyučovania. Plánujeme autorskú výstavu neprofesionálnej fotografky z Trnavy Veroniky Bahnovej a osobitne by som upriamila pozornosť na Maľby na skle – výstavu pod kurátorským dohľadom Anety Vlčkovej. Bude prezentovať maľby na skle z 19. a 20. storočia, ktoré sa nachádzajú v depozitároch múzea. Výstavu sme chceli uviesť 16. mája ako našu prioritnú výstavu Noci múzeí. V tomto roku oslavuje už 90. výročie svojej činnosti spevokol Bradlan. Výstava venovaná jeho pôsobeniu by mala byť v našich priestoroch inštalovaná od 23. mája do 31.augusta. Múzeum vyšlo aj v ústrety Trnavskej univerzite, ktorá autorsky pripravuje výstavu Baroková Trnava. Bude doplnená predmetmi zo zbierkového fondu múzea a bude úvodom pred prípadnou prechádzkou barokovými skvostmi mesta. Touto výstavou by sme chceli vyjsť v ústrety aj turistom, preto sme jej zatiaľ vymedzili čas od júna do septembra. S Trnavskou univerzitou spolupracujeme tiež na archeologickej výstave menšieho rozsahu, ktorá by mala v septembri vizuálne sprevádzať medzinárodnú vedeckú konferenciu Archeologie barbarů. V novembri je na programe Trnavská paleta a od leta do jesene Salón ZVUZS 2020. Na záver roka sme pripravili dve krásne výstavy, ktoré zaujmú deti aj dospelých. Detský svet a jeho premeny v 19. – 20. storočí predstaví čarovný svet detských hračiek, fotografií, odevov, doplnkov a kníh pre deti. V novembri predstavíme Trnavčanom výstavu historických bicyklov. V spolupráci s Klubom historických bicyklov Tyrnaviavelo bude prehliadkou všetkého, čo sa vzťahuje k tematike histórie bicyklov, od bicyklov cez rôzne doplnky, odevy, reklamy, či fotografie.

■ **Zaujímavou novinkou by bola aj možnosť navštívenia kostola, ktorý sa nachádza v hlavnej budove múzea.**
– Kostol Nanebovzatia Panny Márie nie je možné navštíviť kedykoľvek, keďže ide o depozitárny priestor. Múzeum chce vyjsť návštevníkom v ústrety minimálne dvakrát počas tohto roka. Prvýkrát v lete 28. júna tu plánujeme spevácke vystúpenie v rámci festivalu klasickej hudby Pro Musica Nosta Tirnaviensi. Festival vznikol z myšlienky založiť dlhodobú tradíciu podujatia zameraného na prezentáciu klasickej hudby na špičkovej interpretačnej úrovni s medzinárodnou účasťou. Druhýkrát sa otvoria priestory kostola v prvú adventnú nedeľu, keď si budete môcť vypočuť vianočné koledy v podaní spevákov ľudových piesní.

■ **Veľmi obľúbené sú už aj rôzne kurzy umeleckých remesiel.**
– Tento rok máme pripravenú prednášku venujúcu sa tradičnému ľudovému odevu trnavského regiónu s dôrazom na tradičný pracovný i sviatočný odev muža a ženy. K tomu patrí aj zimný súkenný a kožušinový odev, spôsoby zdobenia všedných i sviatočných odevných súčiastok, napríklad ženských čepcov a rukávcov. Návštevníci môžu zájsť do decembra na komentované prehliadky novej prírodovednej výstavy Svet minerálov, či prehliadky Trnavské fotoateliéry. S fotografiou sa úplne nerozlúčime, na november plánujeme prezentáciu knihy Simonne Jurčovej Trnavské fotoateliéry. Do septembra bude možné si vypočuť sprievodné slovo k výstave Padli, aby sme my žili o pôsobení a úlohe Trnavskej posádky v SNP a až do decembra má náš kolega Milan Ševčík pripravenú komentovanú prehliadku expozície Slováci, píšte po slovensky! venovanú dejinám knižnej kultúry. V priestoroch Múzea knižnej kultúry to je komentovaná prehliadka expozície venovaná medailérovi Wiliamovi Schifferovi pri príležitosti 100. výročia jeho narodenia, podobne aj komentovaná prehliadka expozície venovaná výročiu narodenia Pavla Jantauscha.

■ **Dúfajme, že sa všetko bude môcť uskutočniť, rovnako aj aktivity, ktoré ste pripravili pre detských návštevníkov.**
– Aj tento rok by sme im chceli ponúknuť tvorivé dielne a rôzne animačné aktivity. Spomeniem napríklad len informačne výtvarnú dielňu s názvom Pravek? To bol vek!, kde si vyskúšajú deti prácu zameranú na praveké nástenné maľby alebo na alternatívne hudobné nástroje z recyklovaných materiálov. Osobne sa teším na kurz maľby na skle. Mojim tajným želaním by bolo organizovať denný letný tábor pre deti, keďže viem, aké náročné je pre rodičov vyplniť deťom zmysluplne čas počas prázdnin. Toto je však zatiaľ len predstava a uvidíme, ako ju bude možné organizačne i personálne zvládnuť. Námetov je veľa, treba nás sledovať aj na sociálnej sieti a iste sa dozviete viac.

■ **K nášmu múzeu patrí aj krásna kláštorná záhrada, ktorá bola väčšinu roka uzatvorená.**
– Aj ju by sme chceli postupne otvoriť návštevníkom pri vybraných podujatiach. Pri príležitosti konca vojny a oslobodenia Trnavy by v nej mal byť rozložený tábor vojenskej techniky. Záhrada bude aj miestom, kde môže byť festival univerzít, Ekofest, takisto Trnavský rínek. Som veľmi rada, že sme sa dohodli s jeho organizátormi na spolupráci. Keďže sa rínek uskutočňuje na Kapitulskej ulici, jeho predĺžením bude otvorenie Oláhovho seminára a hlavne jeho záhrad, kde budú môcť návštevníci relaxovať v príjemnom prostredí a zúčastniť sa na oddychových aktivitách. ■

(eu)

Korona zrušila tradičné kultúrne podujatia

Nielen v Trnave, ale na celom Slovensku platia prísne opatrenia proti šíreniu koronavírusu aj v oblasti kultúry. Mnohé tradičné kultúrne podujatia s väčším časovým predstihom pripravuje široký organizačný tím zložený nielen zo zamestancov Mesta Trnavy. V súčasnej mimoriadnej situácii to však nie je možné. Mestská samospráva preto musela zrušiť nielen vítanie jari na Kvetnú nedzelu, ale napríklad aj kvetinový rínok Májový kvet, súťaž a festival vín Víno Tirnavia, obľúbené Maľovanie hashtagu na korze, Radničné hry, Country deň v Kamenáči a iaľ, aj prázdninovú miniTrnavu, na ktorú sa tešili mnohé trnavské deti. Trnavčania sa však nevzdávajú a kultúrne inštitúcie sa snažia ponúknuť návštevníkom podujatia bezpečne, online. „V tejto situácii, keď sa osobne nemôžeme stretnúť v Knižnici Juraja Fándlyho, sme nerezignovali na inšpirujúce, spojovacie a liečebné účinky slova. Spolu s autormi, ktorí sa v knižnici s vami stretávali, sme pre vás pripravili na každý pracovný deň medikament v podobe básne, textu i aforizmu. Slovom, tak chceme pripomenúť, že sme spoločne zviazaní a veríme, že v zdraví sa spoločne čo najskôr opäť stretneme," hovorí riaditeľ knižnice Pavol Tomašovič. Ich ponuku nájdu záujemcovia na facebookovom profile a webovej stránke knižnice. Nerezignuje ani organizátor Trnavskej hudobnej jari Stanislav Šurin, ktorý má už teraz pripravený kompletný program festivalu aj s činkujúcimi. „V rámci THJ sme naplánovali päť koncertov. Dva aprílové a jeden májový sa v pôvodných termínoch určite neuskutočnia. Ak by sa situácia vyvinula priaznivo, tieto koncerty uskutočníme v náhradných letných termínoch. Ak nie, potom dúfame, že by sme mohli Trnavskú hudobnú jar presunúť na jeseň," hovorí s smevom Stanislav Šurin.
A my všetci dúfame, že sa čo najskôr opä v zdraví a bez obáv stretneme v na kultúrnych podujatiach a v historickom centre Trnavy zaznie detský smiech a výskanie pod vodnými gejzírmi kráľovskej fontány. ■

Miroslava Kuracinová Valová

Kniha Francisca Babaia Uhorskí králi vyšla v slovenskom preklade Kataríny Karabovej

V luxusnej dvojjazyčnej edícii vyšla na konci minulého roka publikácia Uhorskí králi. Pôvodne toto unikátne dielo vydal Franciscus Babai v roku 1773 v latinčine a do slovenčiny ho preložila Katarína Karabová z Katedry klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Dielo má básnický pôvab i historickú hodnotu, keďže autor sa venuje všetkým uhorským kráľom od svätého Štefana až po jeho súčasníčku Máriu Teréziu.

Baroková a manieristická literatúra sa vyznačuje tým, že v sebe spája viaceré formy a žánre, nie je tematicky vymedzená podľa našich súčasných predstáv a nepozná presné vyhranenie medzi literatúrou odbornou (vedeckou), poučnou (učebnicami) či beletristickou. Poézia v nej môže spojiť všetky možné prvky a v konečnom dôsledku poskytnúť odborný text vo viazanom metri ako učebnicu. To bolo aj cieľom pedagóga a básnika – veršotepca epigramistu – Františka Babaia, ktorý sa narodil v roku 1742 v Skalici alebo Päťkostolí (Pécsi), v roku 1964 vstúpil do Spoločnosti Ježišovej a po jej zrušení sa usadil v Trnave ako knihovník a učiteľ náboženstva. Zomrel na tuberkulózu v roku 1777. Počas pomerne krátkeho života vydal po latinsky v Trnave niekoľko zaujímavých kníh. Prvou bola v roku 1773 vydaná kniha Uhorskí králi: Ich rodopis, taktiež ich významnejšie skutky a osudy zachytené stručne v metrách. O dva roky neskôr mu vyšla zbierka básní Uhorskí palatíni, propalatíni a kráľovskí miestodržitelia preslávení vo vojne i v mieri, zachytení stručne v metrách. Z roku 1776 pochádza dielo Ostrihomskí arcibiskupi, ktorí sa preslávne zaslúžili o oba štáty, uvedení v metrickej príručke. Napokon mu v roku 1777 v trnavskej univerzitnej tlačiarni vyšlo dielo Tri knihy zmiešaných epigramov na cirkevné aj svetské témy. Epigram bol v dobovej spisbe chápaný ako stručný a jasný básnický útvar, či dokonca básnické cvičenie na vystihnutie podstaty popisovanej osoby či javu.

Knihu, ktorú práve nájdeme na pultoch kníhkupectiev, napísal teda ako prvú. Súčasná publikácia obsahuje faksimile Babaiovho textu a jeho preklad. Štruktúra diela Uhorskí králi (Ich rodopis, významnejšie skutky a osudy zachytené stručne a spracované v metrách kňazom Františkom Babaiom) pozostáva z Venovania, Téz (Z logiky, Zo všeobecnej filozofie, Zo špeciálnej fyziky, Z metafyziky a anamastiky), nasleduje Predhovor k čitateľovi a Zoznam uhorských kráľov rozčlenený na tri obdobia. Prvé, tzv. tunajšie, tvoria Arpádovci, druhé je tzv. zmiešané, kde nájdeme českých kráľov i Anjouovcov, tretie je obdobie Habsburgovcov až po zakončenie Babaiovou súčasníčkou Máriou Teréziou. Po úvodnej dedikačnej básni nasleduje 48 epigramov, ktoré mali slúžiť na ľahšie zapamätanie učiva z uhorských dejín. Samozrejme, nájdeme tu všetkých, aj Bela IV., ktorého dve dcéry boli vyhlásené za sväté, čo v dobových súvislostiach veľmi zavážilo, ale nezabúda sa ani na to, že Ľudovít I. zomrel v Trnave, čo sa v mieste vydania pôvodiny, v Trnave na Trnavskej univerzite, nesmelo opomenúť.

Katarína Karabová sa básnickej práci Františka Babaia venuje dlhodobo, čo sa pretavilo nielen do prekladu jednotlivých medailónov – epigramov, ale aj do vlastnej odbornej práce, jej štúdií, ktoré preklad dopĺňajú. Postupne všetky tri obdobia autorka spracúva v Prehľade historického vývinu, ba dokonca každý jednotlivý epigram odborne rozoberá v stati Uhorskí králi v súvislostiach. Pri tom pracuje s viacerými zdrojmi a porovnáva Babaiov výber informácií v epigrame s inými autormi, z ktorých pravdepodobne čerpal a ktorým aj

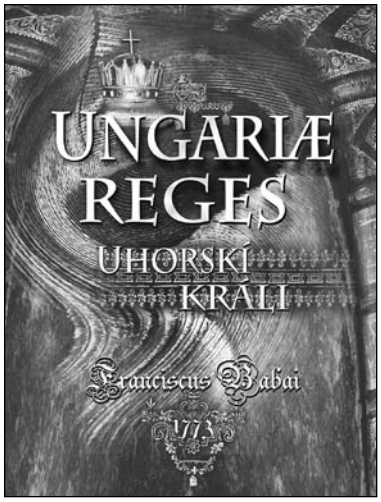

vďačil za východiskový materiál. Knihu dopĺňa kratšia štúdia historika Ivana Mrvu Uhorskí králi a ich postavenie a právomoci. Sympatickým doplnkom je „laudatio" Ľubomíra Feldeka Uhorskí králi v slovenskom preklade, v ktorom autor oceňuje prekladateľskú prácu Kataríny Karabovej, ba dokonca aj jej Básnický preklad vybraných epigramov uverejnený v závere knihy. Publikáciu dopĺňa aj Edičná poznámka Magdalény Gocníkovej a Kataríny Karabovej, v ktorej čitateľa upozorňujú na dobové grafické ilustrácie – portréty jednotlivých panovníkov – prebrané (až na štyroch posledných panovníkov) z norimberskej tlače z roku 1663 nazvanej Mauzóleum najmocnejších a najslávnejších kráľov apoštolského kráľovstva a prvých vojvodcov bojujúceho Uhorska. Publikácia Uhorskí králi je zaujímavým príspevkom nielen k našim dejinám, ale aj dejinám týchto dejín, ktoré nám odhaľujú dobové pohľady na históriu ako magistru vitae – učiteľku života. ■

Martin Jurčo, foto: archív

Biografia o živote archivára i nášho mesta

Bol nielen archivárom, historikom, vedcom a dlhoročným riaditeľom archívu, ale aj autorom dosiaľ neprekonanej metodiky spracovávania archívnych fondov. Takto charakterizovali odborníci trnavského rodáka a okrem iného aj spoluautora známych Dejín Trnavy z roku 1988 Jozefa Watzku (*14. október 1927 Trnava – †12. apríl 1990 Bratislava, pochovaný v Slávičom údolí). Pri príležitosti 90. výročia jeho narodenia zorganizovala Spoločnosť slovenských archivárov seminár o jeho živote a diele, a v roku 2019 vyšla pod rovnakou hlavičkou aj biografia Jozefa Watzku z pera archivára Štefana Hrivňáka.

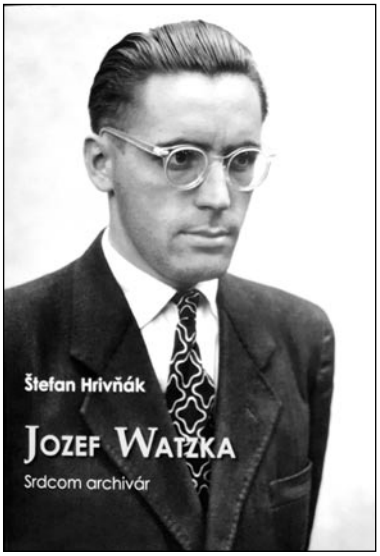

Monografia prináša komplexný pohľad na život a dielo archivára Jozefa Watzku. Autor v kapitolách chronologicky rozoberá životné okolnosti, no najmä pracovný rozmer tohto archivára. Po vymedzení metodiky písania sa zaoberá Watzkovými predkami a kontextom aj s naším mestom.

Dozvedáme sa, že otec Jozefa Watzku František Henrich Watzka prišiel do Trnavy na konci prvej svetovej vojny. Vyučil sa za kníhviazača a zoznámil sa aj s jeho matkou Teréziou. Neskôr pracoval ako kníhviazač v Spolku sv. Vojtecha. Rodičia mali sedem detí, troch synov a štyri dcéry. Z nich spomeňme aspoň Teréziu (vydatú Slobodovú), ktorá bola pôvodne učiteľkou a neskôr prešla do služieb Vojenského archívu v Trnave. Žiaľ, situácia Watzkovcov sa zhoršila po spore H. Watzku so správcom SSV J. Pöstényim pre dodržiavanie kolektívnej zmluvy, ktorá mala za následok stratu zamestnania. A tak sa Watzkovci museli z domu na Bernolákovej ulici presťahovať do maličkého bytu na Štefánikovej ulici. Rodinná situácia ovplyvnila aj štúdiá J. Watzku. Ako v tejto kapitole uvádza Š. Hrivňák, J. Watzka mal veľmi silný vzťah k Trnave, a napriek tomu, že dospelý život prežil predovšetkým v Bratislave, často sa sem vracal a v jubilejnom roku Trnavy v roku 1988 povedal na oslavách jubilea mesta: „...stále som sa cítil a cítim sa Trnavčanom. Nielen preto, že som sa tu narodil, že sú tu hroby rodičov, brata i vynikajúcich priateľov, že tu žijú stále moji traja súrodenci. Je to voľačo viac – nedefinovateľné, ale v človeku stále prítomné, čo sa z duše nedá vytrhnúť.“ Najmä v tejto prvej kapitole sa dočítame najviac z rodinného prostredia Watzkovcov.

V prvej kapitole sa okrem informácií z rodinného prostredia dozvedáme aj niečo o starej Trnave, i o starej mame Márii Šelmedyovej, ktorá sčasti formovala aj životné postoje svojho vnuka J. Watzku.

Tretia kapitola biografie sa zaoberá obdobím jeho štúdií, kde nájdeme aj trnavský kontext. Jozef bol ľavák, podľa vtedajších zvyklostí ho prinútili písať pravou rukou a po absolvovaní ľudovej a meštianskej školy pokračoval na Čs. štátnom reálnom gymnáziu J. Hollého.

V roku 1946 J. Watzka odišiel z Trnavy do Bratislavy na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského, kde študoval dejepis a filozofiu. Zažil tam aj smutné obdobie po roku 1948, keď musel z aktívnej práce odísť napríklad historik Daniel Rapant a mnohí ďalší. J. Watzka a jeho kolegovia študovali pedagogické zameranie a skôr sa pripravovali na dráhu historikov ako archivárov, čo bolo dané sčasti aj vtedajším zameraním takého druhu štúdia (výhodnejšie bolo študovať pedagogické zameranie). Pozitívom bolo jeho členstvo v Združení vysokoškolských poslucháčov histórie pri Slovenskej historickej spoločnosti. Pod jeho hlavičkou sa J. Watzka zúčastnil základného výskumu františkánskej knižnice a archívu, a napríklad aj prednášok archivárov Richarda Marsinu a Dariny Lehotskej o archívnictve. Činnosť združenia sa skončila v roku 1950, a to je aj rok, keď absolvoval univerzitu.

V ďalšej kapitole biografie Š. Hrivňáka sa dozvedáme o práci J. Watzku v Stavebno-hospodárskom kombináte v Trnave. V tom čase sa budovala jednotná organizácia archívnictva. Vznikol Slovenský ústredný archív a veľkým prínosom bolo založenie Pôdohospodárskeho archívu v roku 1948. Archív mal viacero stredísk, kapacitné možnosti, no málo odborníkov. Mladí absolventi sa preto stali jeho zamestnancami. J. Watzku zavialo do trenčianskej pobočky tohto archívu, kde sa stal v roku 1952 jeho vedúcim. Ďalšie kapitoly hovoria o najdlhšom období, od 2. augusta 1955 až do konca augusta roku 1988, keď bol vedúcim Štátneho archívu v Bratislave, od roku 1966 jeho riaditeľom. J. Watzka sa teda vrátil do Bratislavy, keď prijal historickú úlohu systemizovania archívnych dokumentov v novozriadenej inštitúcii. Aj v týchto kapitolách sa občas dozvedáme čo-to o Trnave. Napríklad, že v začiatkoch svojho bratislavského obdobia dochádzal vlakom z Trnavy, alebo že sa zúčastnil na príprave výstavy k 15. výročiu SNP v Trnave. Postupne sa zoznamujeme so širokými aktivita-

mi J. Watzku ako rešpektovaného archivára a jednej z najdôležitejších postáv v odbore tej doby, sledujeme jeho mnohé aktivity od 60. rokov do odchodu do dôchodku na prelome 80. a 90. rokov, až po náhlu smrť v apríli v roku 1990. Ďalšie dve kapitoly hovoria o J. Watzkovi ako o archívnom teoretikovi a praktikovi a napokon aj o historikovi. Samostatnou zložkou je rekapitulácia jeho publikačnej činnosti. Pre laika je azda najzaujímavejšou časťou záverečný oddiel biografie, a to osobné spomienky jeho súčasníkov. Juraj Roháč napríklad hovorí aj o osobnostnom rozmere J.Watzku: „Svoj názor Dr. Watzka vždy nekompromisne obhajoval aj hájil, a presadzoval ho s naozaj buldodžou zaťatosťou. Mnohí sa ho pre túto vlastnosť obávali. Ja sám som sa tohto náročného archivára nebál, veď som bol predsa ako on Trnavčanom! Keď som sa stal po absolvovaní štúdia pracovníkom Štátneho okresného archívu v Trnave, mal som možnosť stretávať J. Watzku častejšie. (...) Za jeho prísnym vzhľadom sa skrýval priateľský a citlivý človek. (...) Keď sa trnavská radnica rozhodla pri príležitosti 750. výročia udelenia mestských výsad vydať svoju monografiu, poverila zostavením knihy Dr. Šimončiča a ten si pribral ako spolupracovníka práve Dr. Watzku. Riaditeľ trnavského archívu potom rozhodol, že ja napíšem stať o dejinách mesta v stredoveku," spomínal Juraj Roháč. Zároveň pripomenul, že sa to neobišlo bez perlivých diskusií pri posudzovaní tohto rukopisu, ktorý hodnotil i sám J. Watzka.
O tomto období píše v spomienkovej kapitole biografie aj historik Jozef Šimončič. Spomína nielen na J. Watzku, s ktorým sa stretol už v novembri 1954, keď nastupoval do Archívu mesta Trnava, ale aj na Jozefa Nižnanského: „V tejto našej trojke sa zrodil aj nápad pripraviť Dejiny Trnavy. V prvej polovici 80. rokov som dostal poverenie od magistrátu Trnavy napísať, zostaviť a zredigovať publikáciu o dejinách mesta. Keďže takéto dielo si

Jozef Watzka s historikom Jozefom Jablonickým (vpravo)

vyžaduje odborné štúdie, pokúsil som sa o zostavenie autorského kolektívu. Jožka Watzku som požiadal o úlohu oponenta a Jožka Nižnánskeho spracovať nárečie Trnavy a jej poddanských dedín, čo obaja urobili skvele. V záverečných fázach príprav na vydanie knihy som prišiel do konfliktu s vydavateľstvom kvôli návrhom financovania položiek titulu a vyhlásil som, že do vydavateľstva nevstúpim, aby som sa vyhol možným podozreniam – čím som ale ohrozil vydanie a prácu veľkého kolektívu. Rozležalo sa mi to v hlave, navrhol som Jožkovi Watzkovi, ktorý sa ako niekdajší revízor Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV dokonale vyznal vo financiách, spoluautorský podiel na Dejinách Trnavy, najmä kvôli ustráženiu finančných vecí vo vydavateľstve, aby kniha mohla vyjsť. Najprv sa bránil, že on nie je spoluzostavovateľom, ale keď som mu vybavil všetky súhlasy na Mestskom národnom výbore v Trnave, ktorý knihu financoval, dal si povedať. Dejiny Trnavy vyšli pod našimi menami. Bol to asi náš životný a najpriateľskejší počin," spomínal Jozef Šimončič.

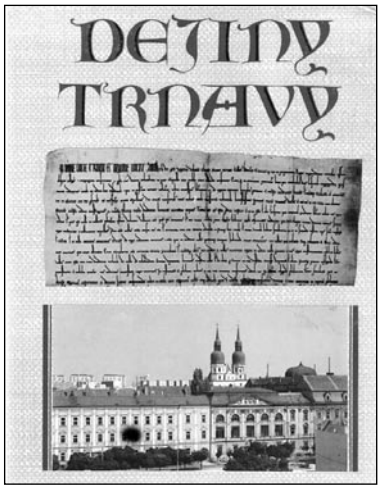

Dejiny Trnavy (1988)

Kniha Jozef Watzka – srdcom archivár je zaujímavou spomienkou na priekopnícku osobnosť slovenskej archivistiky, ale v širšej súvislosti oboznamuje čitateľa i s odrobinkami života nielen Trnavy, ale aj miest, kde J. Watzka pôsobil a odhaľuje zákulisie slovenskej archivistiky. Písaná je odborným štýlom s množstvom odkazov na prameňe, no môže byť pútavá i pre laika, ktorý sa dozvie veľa zaujímavých informácií nielen o živote a diele tohto významného archivára. ■

Martin Jurčo, foto: archív autora

Marta Meierová: Život v opere, srdce v rodisku

Sto rokov uplynulo od narodenia opernej speváčky a našej rodáčky Marty Meierovej, rodenej Kurbelovej (*7. marec 1920 Trnava – †20. február 2013 Bratislava). Bola manželkou hudobného skladateľa Jaroslava Meiera a jej sestrou bola o jedenásť rokov mladšia operná a operetná hviezda Elena Kittnarová. V rokoch 1943 – 1980 bola Marta Meierová sólistkou operného súboru Slovenského národného divadla v Bratislave.

Kým o Elene Kittnarovej sa toho veľa dozvieme od pamätníkov, ktorí zažili viaceré jej návštevy nášho mesta a aj z biografie, ktorú napísala Terézia Ursínyová, o jej staršej sestre sa veľa spomienkových textov nezachovalo. K dispozícii je niekoľko novinových článkov. Napríklad v čase, keď si pripomenula 25 rokov svojho pôsobenia v opere SND, hovorila aj o tom, že vyrástla v typickej robotníckej rodine. „Môj otec pracoval v starom trnavskom cukrovare a často ma vodil medzi ľudí, bol to obraz plný utrpenia, biedy a krivdy, ale na druhej strane charakterizovaný citovou čistotou a srdečnosťou. Som si ho dodnes neporušený zachovala v srdci a počas celých dvadsiatich piatich rokov dotváral morálny, mentálny a ľudský profil mojej umeleckej osobnosti," hovorila vtedy Marta Meierová. Pripomenula tiež veľký úspech Ružičiek od Mikuláša Schneidra-Trnavského, ktorý zožala na koncertoch v štátoch v bývalej Juhoslávii, v Bulharsku a Rumunsku, kde koncertovala aj s úpravami slovenských ľudových piesní. „Ružičky som musela viackrát opakovať a skoro po každom koncerte za mnou chodili rôzni dirigenti a aranžéri a doslova ma prosili o notový opis tejto prekrásnej ľudovej piesne. Ako operná speváčka som sa predstavila okrem spomínaných štátov ešte v Budapešti a vo Frankfurte nad Mohanom," spomínala vtedy M. Meierová. Okrem jej angažmán v opere bola častou hostkou koncertných pódií komorných vystúpení s rôznymi klaviristami.

Malú spomienku na jej rodisko nájdeme aj v spomínanej knihe o jej sestre Elene Kittnarovej Život na dvoch scénach. Ako píše Terézia Ursínyová, hudba a divadlo mali v rodine Kurbelovcov domovské právo. Otec Kurbel mal krásny hlas a syn Jozef bol taktiež dobrým spevákom a nadaným komikom. Často hrával v amatérskych divadelných predstaveniach, ktoré sa hrali najmä v bývalom kine Apollo pri krčme nazvanej Zelený kríček. Syn Kurbelovcov sa však napriek umeleckým vlohám stal železničiarom. Svoj dvojnásobný talent pestoval len ako koníček. Inak to bolo s dievčatami. Staršia Marta začala spievať pod vedením Mikuláša Schneidra-Trnavského v Bradlane. Neskôr sa prihlásila na Štátne konzervatórium v Bratislave, kde bola najprv žiačkou prof. Josefa Egema, neskôr prof. Dariny Žuravlevovej. Sestry boli povahovo veľmi odlišné. O 11 rokov mladšia Elena bola živá a pohyblivá, celkom iná než seriózna, pedantná, k zvereným povinnostiam zodpovedná Marta. „Na svoj talent upozornila už na verejnom koncerte absolventov konzervatória v roku 1943, kde pod taktovkou Josefa Vincourka spievala tri piesne M. Schneidera-Trnavského v orchestrálnej úprave zo zbierky Slzy a úsmevy. Kritiku príjemne prekvapila pekným, vo všetkých registroch vyrovnaným hlasovým fondom a čistou intonáciou. V tom istom roku bola angažovaná do súboru Slovenského národného divadla, kde pôsobila do roku 1980, s výnimkou rokov 1946 – 1947, keď učila spev na hudobnej škole v Trnave," napísala o jej začiatkoch dokumentaristka Elena Blahová-Martišová na portáli www.operaslovakia.sk.

Pripomeňme ešte, že ponuku na angažmán na našej prvej scéne dostala hneď po absolutóriu štúdia. Dala jej prednosť pred ponúkaným wagnerovským angažmán v Salzburgu alebo štipendiom v Taliansku. V divadle začínala

netradične. Jej prvá úloha bola síce speváčka, ale v Moliérovej činohre Zdravý nemocný. Prvou opernou rolou Marty Meierovej bola Inez v Trubadúrovi, ktorú si neskôr zopakovala v štyroch inscenáciách. Marta Meierová vytvorila v slávnej premiére Suchoňovej Krútňavy v roku 1949 postavu Katreninej priateľky Zuzky. Touto hudobnou udalosťou sa začala písať história súčasnej slovenskej opery. Vďaka svojmu mlado-dramatickému sopránu vedela stvárniť skutočne veľkú šírku operných rolí. Ako sa dozvedáme v starších biografických článkoch, neskôr za rôznych okolností presedlala na charakterový obor, ktorý sa stal jej doménou od začiatku 50. rokov. Kritiky zväčša jej účinkovanie charakterizovali: výborný spevácky výkon, príjemný timbre, bezchybná muzikalita a sugestívne herectvo. Práve Marta Meierová bola ten typ, pre ktorý neexistovali menšie javiskové úlohy. Stala sa majstrom charakterových postáv a sila jej speváckej i hereckej osobnosti vyčarila z každého detailne premysleného výstupu bohatý umelecký zážitok. Mnohé jej role zrástli s menom umelkyne natoľko, že u skalného

návštevníka opery SND sa pojem úlohy priamo kryl s predstavou interpretky (napr. Larina v Eugenovi Oneginovi alebo Kate Pinkertonová v Madame Butterfly).
Marta Meierová vynikla najmä v 70. rokoch vo viacerých operných kreáciách i v televíznych úpravách opier. Niektoré z nich režíroval aj jej manžel, hudobný skladateľ a televízny redaktor hudobnej redakcie Jaroslav Meier (napr. Noc pred nesmrteľnosťou).
V rozhlasovom vysielaní zaznieva hlas Marty Meierovej dodnes. Zažila ešte éru vysielania naživo, no nahrávok je veľa aj v trvalom fonde, najmä niekoľko opier (aj) v jej podaní, ktoré sa opakovane dostávajú do vysielania aj po mnohých rokoch po nahratí: Cikkerove opery na námety svetových i domácich tvorcov Vzkriesenie, Mister Scrooge, Jánošík, Beg Bajazid, Andrašovanova komická opera Figliar Geľo, i Biela nemoc, Moniuszkova Halka, rozhlasová kompozícia opery a rovnomennej dramatickej etudy Alexeja Arbuzova Noc pred nesmrteľnosťou v réžii Vladimíra Ruska. Nájdeme tam i samostatné piesne v úpravách so sprievodom klavíra. Napríklad Smetanovu pieseň Kdo v zlaté struny zahrát zná z cyklu večerných piesní nahratých v roku 1984 alebo Cyklus piesní pre vyšší hlas so sprievodom klavíra Júliusa Kowalského. Marta Meierová sa predstavila aj v operete Jacquesa Offenbacha Parížsky život. Je až zvláštne, že takej významnej postave operného sveta našej prvej scény nevyšiel nikdy sólový album s ukážkami jej speváckej práce, dokonca sa v 70. a 80. rokoch nedostala ani na množstvo platní – výberov hlasov opery našej prvej scény. Je to zaiste dané aj tým, že hviezda Marty Meierovej svietila od polovice rokov štyridsiatych zhruba do začiatku rokov sedemdesiatych, keď sa viac preferovalo spievanie na javisku, či účinkovanie v rozhlase. ■

Mgr. Ján Mička

Nové filatelistické tirnavikum – šachové

O nové filatelistické tirnavikum – tentoraz šachové, sa postarali organizátori 15. ročníka medzinárodného veľmajstrovského šachového turnaja TIRNAVIA – Memoriál R. Rétiho, ktorý sa uskutočnil vlani v auguste v Zrkadlovej sieni Divadla Jána Palárika v Trnave. Organizátori turnaja tak úspešne nadviazali na tradíciu šachových turnajov Tirnavia, ktorých história sa začala v apríli r. 1979 prvým ročníkom na pamiatku slávneho slovenského šachistu Richarda Rétiho. Víťazom 1. ročníka turnaja bol prvý slovenský šachový veľmajster J. Plachetka. V tom čase hájil farby Košíc, neskôr sa presťahoval do Trnavy.

Turnaje pripravoval šachový oddiel trnavskej Lokomotívy pod vedením Ladislava Dúbravského v Stavoindustrii. Každoročné príležitostné poštové pečiatky a bulletiny tohto turnaja tvoria zaujímavý súbor filatelistických tirnavík, pretože organizátori nikdy v nich nezabudli na výtvarné spojenie šachových figúr tejto kráľovskej náročnej hry s motívom trnavského erbu. (A šachová bašta s trnavskými hradbami na rohoch historického jadra mesta bola viac než symbolická).
V tom čase som dostával veľa požiadaviek od filatelistov a zberateľov filatelistických materiálov so šachovým motívom z bývalej ČSSR na zaslanie s autogramom účastníkov, resp. víťazov turnajov. Minuloročný 15. ročník medzinárodného veľmajstrovského turnaja po štyridsiatich rokoch však priniesol skutočný filatelistický suvenír v podobe personalizovaného tlačového listu známok popisnej nominálnej hodnoty T 2g so štátnym znakom SR, pričom kupóny známok zobrazovali významné osobnosti šachovej hry, počnúc R. Rétim aj organizátormi turnaja na čele s Ing. F. Jablonickým, riaditeľom turnaja Jánom Kišonom, hlavným rozhodcom T. Danadom a ďalšími účastníkmi veľmajstrovského turnaja. A pod fotografiami s ich menami sú aj ich hodnotenia majstrov a veľmajstrov udelených šachovou federáciou, ktoré dokazujú vynikajúce obsadenie a športovú úroveň turnaja TIRNAVIE. Koniec koncov, všetci potvrdzujú aj kvalitu súčasných trnavských šachistov a organizátorov šachovej hry.
Pri tejto príležitosti stojí za pozornosť aspoň heslovité pripomenutie histórie šachu v našom meste, ktorá má – symbolicky – spojenie s touto kráľovskou hrou už v podobe stavby temer štvorcového historického jadra Trnavy s hradbami, baštami a dômyselne, až na malé výnimky pravouhlo usporiadaným systémom ulíc. Dobová tlač zaznamenala, že ustanovujúca valná schôdza šachového oddielu sa uskutočnila takmer pred 100 rokmi 6. februára 1924. Čestným predsedom sa stal A. Wintenberg, predsedom bol český učiteľ V. Procházka. Podpredsedom bol zvolený L. Gutzmann. Miestom

stretávania bola spočiatku kaviareň u Diamanta, neskôr reštaurácia Thalmainer. Trnavskí šachisti organizovali turnaje a vzájomné stretnutia v blízkych obciach a mestách pri Trnave. Oddiel trnavských šachistov na čele s ved. odd. TJ Lokomotíva Trnava Ladislavom Dúbravským a vedúcim družstva Michalom Urbanovským získal viaceré význam-

né úspechy. V r. 1983 postúpil do čsl. celoštátnej šachovej ligy, kde sa umiestnil na 6. mieste a v r. 1985 sa stali trnavskí šachisti majstrami ČSSR.
Zo svojho detstva si spomínam, že dvaja z mojich starších bratov – Milan, vtedy ako študent stavariny, a Otto ako strojár, mali na jednej strane svojich rysovacích dosiek precízne narysovanú šachovnicu, čo znamenalo, že ju využívali cez prestávky aj počas štúdia na strednej a vysokej škole vždy vtedy, keď sa vyskytla v škole voľná chvíľa... Bol som svedkom, že v päťdesiatych rokoch minulého storočia sa trnavskí šachisti stretávali aj v priestoroch terajšej Zborovej siene ECAV na Námestí SNP a v jednej miestnosti oproti Gymnáziu na Hviezdoslavovej ulici, kde je dnes kaviareň. Viem, že môj brat spomínal šachové stretnutia s MUDr. J. Benešom a hry šachistov v kaviarni Krym. To svedčí o popularite šachu medzi mládežou na vtedajších stredných školách.
Dnes sa na jej pokračovaní podieľa Trnavská šachová škola, ktorú vedie správna rada na čele s predsedom Ing. Františkom Jablonickým. Možno tvrdiť, že o budúcnosť šachu v našom meste nemusíme mať obavy. ■

Martin Jurčo, foto: archív autora

Eva Biháryová začínala s hudbou aj v Trnave

Najmä na konci rokov šesťdesiatych ju Trnavčania „brali“ za svoju rodáčku, aj keď sa narodila v Hrnčiarovciach nad Parnou (* 11. február 1949). Mala viac súrodencov a všetkých spájala láska k hudbe. A začas ich všetkých poznali aj návštevníci viacerých trnavských podnikov s hudobnou produkciou. Nielen Evu Biháryovú, neskôr Rózsovú, ale aj jej sestru Máriu a bratov. Najmä v tom čase bolo bežné, že v Kryme, Karpatoch, KD Kovosmaltu či Imperiáli hrala živá hudba a súrodenci tam často účinkovali. Eva Biháryová zomrela po dlhotrvajúcej chorobe 25. februára 2020 v Bratislave a posledná rozlúčka s ňou sa aj pre prísne opatrenia uskutočnila v úzkom rodinnom kruhu v bratislavskej Kaplnke Cirkvi bratskej.

Maturovala v roku 1967 na Gymnáziu v Modre a čoraz viac ju začal pohlcovať veľký svet populárnej hudby. Už popri štúdiu súkromne študovala spev u profesora Bela Turbu. Keď ju nevzali na medicínu, prijala angažmán do Vojenského umeleckého súboru v Bratislave, kde bola v rokoch 1968 – 1994 sólistkou. Zázemie tohto telesa a rozhodnutie venovať sa rodine pre ňu znamenalo vzdať sa kariéry sólovej hviezdy. Aj preto sa z hlavného svetla populárnej hudby postupne vytrácala. V 90. rokoch pracovala v dabingovom štúdiu svojho manžela v Bratislave na Nedbalovej ulici, kde kedysi existovali nahrávacie štúdiá hudobného vydavateľstva. Eva Biháryová od začiatku svojej profesionálnej speváckej kariéry pôsobila v Bratislave, a do Trnavy sa vracala len ako hosť. Pred viac ako desiatimi rokmi bola ocenená Trnavským samosprávnym krajom. Vtedy sa pred publikom vyznala aj zo svojho vzťahu k Trnave. Okrem iného povedala, že vždy, keď príde do svojho rodného regiónu, hľadá hrušku, pri ktorej sa hrávala aj so svojou sestrou Máriou. A všade, kde chodila, vždy pripomínala, že pochádza z nášho regiónu. Rovnako ako Eva, pred rokom z tohto časného sveta odišla aj jej sestra Mária, ktorá účinkovala celé roky ako speváčka na rôznych miestach, no najmä v kúpeľoch Piešťany. Pripomeňme, že Eva Biháryová patrila k veľkým speváckym talentom najmä na konci 60. rokov, keď účinkovala v televíznej talentovej súťaži Zlatá kamera, kde spievala pieseň Summertime. Dostala sa tam na popud sestry Márie, ktorá vyhrala predchádzajúci ročník a Evu nahovárala, aby sa do súťaže prihlásila. Spoločne nakrútili len jedinú rozhlasovú nahrávku Sám a sám. Prvý významnejší úspech Eva dosiahla rozhlasovými nahrávkami v roku 1969 (napr. šansónom Stále tá hra alebo piesňou Tvoj hlas pre Malú TV hitparádu). Známou sa stala aj jedna z jej prvých rozhlasových nahrávok s orchestrom vojenského umeleckého súboru V Tramtárii na Hrade s Evou Kostolányiovou, ktorá vznikla do rozhlasovej hry Lietajúce taniere. V roku 1969 sa prvýkrát predstavila na Bratislavskej lýre s piesňou Ktosi prosí, o rok na to s piesňou Tvoje

ústa, najväčší úspech zožala v roku 1971 s piesňou Vieroslava Matušíka Stará mama. Ako speváčka populárnych piesní sa Eva Bihárýová predstavovala najmä do polovice sedemdesiatych rokov, potom sa chcela venovať viac rodine, a tak sa hlavné ťažisko jej práce presunulo do komponovaných programov Vojenského umeleckého súboru k rôznym výročiam. To znamenalo aj úzke vymedzenie jej možností sólového účinkovania. Popritom sporadicky nahrávala aj v rozhlase, jej repertoár vo vysielaní tvorili najmä skladby Igora Bázlika, Tomáša Janovica a Ivana Horvátha. Vo Vojenskom umeleckom súbore sa zoznámila s hudobníkom, pozaunistom a skladateľom Jurajom Rózsom, ktorý najmä od konca 70. rokov pre E. Bihárýovú napísal skladby Brečtan, Taká chvíľa, Uspávanka a ďalšie. V 80. rokoch sa mihla aj v niektorých programoch, ktoré sa venovali swingovej hudbe.

Pripomeňme ešte, že E. Bihárýová bola mamou dvoch mimoriadne hudobne talentovaných detí. Jej syn Oskar Rózsa je veľmi aktívny skladateľ, hudobník i dirigent a Michaela Rózsa-Růžičková pôsobí v Prahe ako dirigentka a spolupodieľa sa na mnohých projektoch filmovej hudby. ■

Jaroslav Lieskovský, foto: Marián Bartoš

Zlaté medaily za osobné rekordy

Tiež Atletický klub Slávie Trnava prispel k úspešnému zorganizovaniu bežeckého šampionátu SR na desať kilometrov

Druhá marcová nedeľa pozvala priaznivcov vytrvalostných behov do Majcichova. Majstrovské tituly spred roka zopakovali poprední reprezentanti Tibor Sahajda a Silvia Valová, obaja v osobných rekordoch. Vidiecka ouvertúra celoštátnych majstrovstiev v tejto disciplíne, súčasť 30. ročníka Majcichovskej desiatky, mala po organizačnej stránke úspešný priebeh. Z poverenia SAZ pridal ruku k dielu aj Atletický klub AŠK Slávia Trnava.

Odborníci sa zhodli, že taká rýchla desaťtisícka sa na slovenských cestách nebežala už dlhé roky. Certifikovaná trať prelomila v Sahajdovom prípade začarovanú polhodinovú hranicu, kým najrýchlejšia žena z agilného dedinského klubu na Horehroní sa prvý raz dostala pod 35-minútovú métu. Nemožno nespomenúť ani slovenský rekord juniora Mareka Ondroviča. Cieľový časomer ukázal talentovanému členovi AC Malacky pozoruhodných 32:13.

Za povšimnutie stojí ešte jeden rekordný údaj, účastnícky. Elektronické čipy si prevzalo 647 dospelých a juniorských pretekárov. V sprievodnom programe bežalo 159 škôlkarov a žiakov zo ZŠ. Do štartového menoslovu tridsiatich kategórií teda dovedna zapísali 806 súťažiacich.

■ Majstrovstvá SR (10 km, cesta), absolútne poradie mužov: 1. Tibor Sahajda (29:53), 2. Marek Hladík (obaja BMSC Bratislava, 30:27), 3. Matúš Verbovský (ŠK Atléti BS Banská Štiavnica, 31:38), 4. Ondrej Kubo (BMSC Bratislava, 31:41).

■ Majstrovstvá SR (10 km, cesta), absolútne poradie žien: 1. Silvia Valová (34:39), 2. Margaréta Bičanová (obe AK Zdravie v pohybe Lučatín, 35:01 – najrýchlejšia juniorka), 3. Elena Dušková (ŠK Dukla o. z. Banská Bystrica, 35:18 – strieborná v kategórii junioriek), 4. Romana Komarňanská (Trnavčanka v drese BMSC Bratislava, 35:39).

Sahajda získal svoj trinásty majstrovský titul, Valová štvrtý.

V Majcichove zároveň rozdali prvú bodovú kolekciu do Bežeckého pohára Slovenského atletického zväzu 2020. Seriál má šestnásť častí, vrátane siedmich majstrovských. Jeho súčasťou budú preteky mužov a žien na 5 000 metrov. Pobežia sa na umelom ovále Mestského atletického štadióna Antona Hajmássyho v Trnave počas M-SR. Slávisti chystajú šampionát dospelých na posledný júnový víkend. ■

Štart majstrovstiev Slovenska v cestnom behu na 10 km v Majcichove za účasti 647-členného pelotónu mužov, žien, juniorov a junioriek.

Jaroslav Lieskovský, foto: Andrea Rebrová

Vicemajstri SR v štandardných tancoch

Medzinárodný festival Grand Prix Tyrnavia sa z mája presúva na druhý polrok, termín bude určený neskôr

Súťažné páry z trnavského TK Welcome pridali do klubovej kroniky ďalšie úspešné zápisy. Tentoraz sa tak stalo v Leviciach, dejisku celoštátneho šampionátu v štandardných tancoch. Kategória do dvadsaťjeden rokov ozdobila Patríciu Piešťanskú s Marekom Rebrom striebornými medailami. Pódiový zásah znamenal pre vicemajstrov SR, zverencov Zdena Blesáka, nomináciu do septembrových majstrovstiev sveta v maďarskom Kisteleku. Táto dvojica sa na parketoch levickej športovej haly predstavila aj medzi dospelými. Vo finálovej skupine obsadila solídne šieste miesto. Do rozhodcovskej poroty pricestovali delegáti zo šiestich krajín. Medzi súťažiacimi U21 prisúdili víťaznú priečku domácemu tandemu Vanessa Murajdová – Gabriel Korpas. Z uvedeného trnavského klubu poslali arbitri do semifinále štandardu ešte Nikolu Bačkádyovú s Adamom Boledovičom (11. miesto).

Slovenský zväz tanečného športu vypísal šampionát v štandardných tancoch pre deväť kategórií. Najviac párov, tridsaťtri, sa prihlásilo do mládežníckej skupiny. V nej sa zo semifinálového postupu potešili aj členovia TK Welcome Trnava, Lenka Farkašová s Martinom Poliakom (siedma priečka) a Katka Bachoríková s Imrichom Rumim (dvanásty post).

V Leviciach si schuti zasúťažili ich ďalší kluboví kolegovia: Lucia Rábarová – Maksym Šabatko (dva štarty), Karin Soukupová – Timotej Klačko, Vanesa Kočiská – Lukáš Hipík, Luisa Chiara Buttafoco – Marek Kleiman a Noemi Tatyová – Šimon Šarközy.

A ešte informácia zo zákulisia. Týka sa medzinárodného festivalu Grand Prix Tyrnavia. Na súťažnú prehliadku športových a spoločenských tancov o Pohár primátora mesta chodia priaznivci z Trnavy a širokého okolia od apríla 1999. Tohtoročná GPT mala byť 2. a 3. mája. Podľa informácie, ktorú poskytol redakcii Noviniek z radnice spoluzakladateľ a riaditeľ festivalu Miroslav Balún, 22. diel sa presúva na druhý polrok 2020. Termín konania rebríčkovej WDSF i ďalších bodovačiek jednotlivých vekových skupín určia organizátori neskôr.

Patrícia Piešťanská - Marek Rebro so svojím trénerom Zdenom Blesákom (TK Welcome Trnava) po skončení levických M-SR 2020 v štandardných tancoch.

Jaroslav Lieskovský, foto: Martin Vaňo

Adam Halas zvíťazil doma štyri razy

Veľká cena Trnavy 2020 mala na štarte 315 plavcov a plavkýň, usporiadajúci klub vylovil z vody trinásť zlatých medailí

Plavecký šport je už dlhé roky telovýchovnou ozdobou nášho kráľovského mesta. Najnovšie to dokumentoval štyridsiaty šiesty festival v 25-metrovom vysokoškolskom bazéne na Prednádraží. Mokré podujatie v priestoroch vtedajšej pedagogickej fakulty debutovalo začiatkom apríla 1974 pri príležitosti 29. výročia oslobodenia mesta Trnavy Červenou armádou. Entuziazmus plaveckých nadšencov okolo zakladateľa oddielu TJ VŠ Ladislava Hlavatého dostal obdivuhodné parametre. Tradíciu medzinárodného mítingu museli tamojší nadšenci prerušiť iba jediný raz, kvôli spadnutému stropu a následnej rekonštrukcii ich bazéna.

V tomto príspevku stručne zmapujeme už štyridsiatu šiestu edíciu. Veľkú cenu Trnavy 2020 otvoril dekan hostiteľskej fakulty Miloš Čambál. Pod strechou telovýchovného areálu MTF STU na Ulici Jána Bottu dostalo zelenú počas dvoch víkendových dní dvadsaťdva disciplín. Prišli aj plavecké esá. Pozornosti sa tešil najmä dvojnásobný olympionik (2012, 2016) Tomáš Klobučník z banskobystrickej Dukly. Športovci z celého Slovenska i Poľska dosiahli viacero pozoruhodných výsledkov. Najkvalitnejší čas, na štyristo metrov voľným spôsobom, zaplávala Zora Ripková (PK ORCA Bratislava).

Usporiadajúci PK STU mal v konečnom súčte najjagavejšiu bilanciu spomedzi všetkých subjektov. Trinásť zlatých medailí na konte Trnavčanov hovorilo jasnou rečou. Exceloval Adam Halas so štyrmi prvenstvami. Skúsený domáci reprezentant SR sa blysol aj najhodnotnejším mužským výkonom. Nina Vadovičová triumfovala dva razy, Tereza Ožvaldová raz. Ich

klubový kolega František Jablčník vylovil z bazéna po jednom striebre a bronze. Očakávanie splnili i ďalšie dve trnavské pretekárky. Miroslava Záborská si vyplávala dve strieborné a Ema Matúšová jednu bronzovú pozíciu.
Technickí realizátori ani teraz nezabudli na rámcové zápolenia žiackych adeptov. Konfrontácie najmladších skupín potvrdili výkonnostný rast viacerých nádejí v úspešnej trnavskej liahni. Spomeňme predovšetkým chlapčenský tandem Lukáš Böhman (tri zlaté umiestenia) – Jakub Palkovič (dvakrát prvý, raz druhý). Z dievčat si Sára Polomská odniesla po jednom zlatom a striebornom zásahu. Lenka Mucinová doplávala druhá, Júlia Mečiarová tretia. Pre úplnosť neobíďme bronzové trio Karin Chmurovú (tri medaily), Jakuba Gabriela (dve) a Mariána Pekarčíka (jedna).
Široký organizačný štáb, v čele s bývalou poprednou reprezentantkou Tatianou Bergmannovou-Vachtovou, zapísal do štartovej listiny 315 súťažiacich z tridsiatich klubov. Opäť raz všetko klapalo na výbornú.

Miroslava Záborská, jedna z opôr Plaveckého klubu STU Trnava.

Jaroslav Lieskovský, foto: zdroj rs

Mimoriadna pocta Stanemu Ribičovi

Srbský prezident vyznamenal v Belehrade obyvateľa nášho mesta Zlatou medailou za zásluhy

Keď sa na Balkáne rozhorel vojnový požiar, v Ribičovi skrsla myšlienka odsťahovať sa do zahraničia. Spolu s rodinou prišiel do Trnavy. Obyvateľom nášho mesta je od roku 1993. Zo svojho rodiska, srbského Nového Sadu (* 13. júl 1958), si so sebou priniesol neustálu chuť do organizovania verejných, kultúrnych a predovšetkým telovýchovných aktivít. Doma totiž hrával basketbal a hádzanú, ba štyri roky mu patril mandát mestského poslanca pre šport.
Tiež v trnavskom prostredí inicioval zrod viacerých podujatí na poli telesnej kultúry. Napríklad futbalových. Kožená lopta ho na dlhší čas zvábila do funkcionárskej činnosti. To keď ho v tamojšej Slávii zvolili za podpredsedu FK. Duely rôzneho druhu pripravoval vonku aj pod strechou. Obísť nemožno predovšetkým desať kapitol Medzinárodného turnaja priateľstva o pohár srbského veľvyslanectva v SR. Na palubovke mestskej športovej haly si vtedy zahralo futbal aj družstvo zahraničných diplomatov z Bratislavy. Program pravidelne spestrili kultúrne vystúpenia rôznych telies, šachové a stolnotenisové stretnutia či iné aktivity nevšedného halového víkendu. Aj s podporou magistrátu mesta Trnavy sa Ribičovi podarilo realizovať ďalšie odvážne nápady. Z jeho cezhraničných akcií mala azda najväčší ohlas masová cyklojazda z Nového Sadu do slovenského Ríma. Počas dlhej trasy sa k srbským účastníkom postupne pridávali nakrátko desiatky ctiteľov rekreačnej cykloturistiky. Na záver sa jej účastníci zabavili v Trnave pri večernej tancovačke. Obsiahlou kapitolou bolo sprostredkovanie športových kontaktov medzi oboma krajinami na klubovej úrovni. Ribiča podporil v podobných snahách najmä Trnavský olympijský klub.
Predsedovi Spolku Srbov na Slovensku (od r. 2008) sa aktuálne dostalo v Belehrade mimoriadnej pocty. Srbský prezident Aleksandar Vučić mu osobne odovzdal Zlatú medailu za zásluhy. Mimoriadnej pocty sa Trnavčanovi Stanemu Ribičovi dostalo v ten deň ako jedinému zo Slovenska. Vyznamenanie tohto druhu bolo udelené približne šesťdesiatim jednotlivcom a inštitúciám, vrátane českého prezidenta Miloša Zemana.

Trnavčan Stane Ribič so Zlatou medailou za zásluhy od srbského prezidenta.

(jls)

Šport v skratke

■ **SPOMIENKA** – V apríli 1978 nezavinene opustili naše rady dvaja poprední trnavskí športovci. 37-ročný tréner volejbalistiek druholigovej TJ VŠ pri PdF UK Ivan Štrba a 28-ročný hádzanár prvoligovej Lokomotívy ŽOS Milan Slovák. Obe havárie s tragickým koncom, pri Kaplne (okres Bratislava-vidiek) a na moste cez Hron, zapríčinili cestní piráti.

■ **BASKETBAL** – V estónskom Talline sa hral tretí turnaj EGBL (European Girls Basketball League) aj za účasti dievčat z BK Slávia Trnava. Mladé zverenky Milana Černického vyhrali z piatich zápasov štyri a k postupu do finálového turnaja v Rige im chýbal iba krôčik. Postupovú miestenku si vďaka celkovému skóre z jednotlivých duelov vybojoval lotyšský BS Jugla. V konečnej tabuľke EGBL skončili naše slávistky zo šestnástich družstiev na deviatej priečke. Žlto-modrý kolektív z Trnavy hral v tejto kvalitnej medzinárodnej súťaži prvý raz a vekovým priemerom patril medzi najmladšie.

Koronavírusová karanténa predčasne ukončila minulý mesiac aj prevádzku Mestského zimného štadióna v Trnave. Medzi vydarené podujatia pestrej zimnej sezóny patrili obnovené preteky v rýchlokoruľovaní na krátkej dráhe. Šortrekári domáceho KK obsadili všetky vekové kategórie. Foto: Miroslav Neštický

■ **TENIS** – Danylo Kaleničenko (Ukrajina) sa stal víťazom halového turnaja mužov v TC Empire Trnava s dotáciou 15-tisíc amerických dolárov. Vo finále dvojhry zostal na jeho rakete Karlis Ozolinš (Lotyšsko) po setoch 6:4, 6:4. Kaleničenkovi pribudlo v rebríčku ATP desať bodov. Jeho triumf v trnavskej hale bol zaslúžený, veď v celom turnaji nestratil ani set. Po dekorovaní neskrýval radosť z úspešného vykročenia do novej tenisovej sezóny. Zo slovenského Ríma už má vo vitríne jednu trofej, za prvenstvo v letnom antukovom podujatí Futures 2017.

GK

Hrajte kráľovskú hru s Novinkami z radnice

Záver šachovej partie: Ján Plachetka – Josef Přibyl, Tirnavia 1979, postavenie po ťahu 29.De3

V roku 1979 sa začala písať história trnavských medzinárodných turnajov Tirnavia, ktoré sa nezmazateľne zapísali do kroniky československých, ale súčasne aj slovenských šachových turnajov. Pomocou jednej partie sa vrátime do histórie na Herdovom námestí v Trnave pred vyše štyridsiatimi rokmi. V publikácii od Alexeja Suetina: Škola šachovej stratégie a taktiky (1971) nájdeme aj jeden variant v Grunfeldovej indickej obrane (D89): 1.d4 Jf6 2.c4 g6 3.Jc3 d5 4.c:d5 J:d5 5.e4 J:c3 6.b:c3 c5 7.Sc4 Sg7 8.Je2 c:d4 9.c:d4 0-0 10.Se3 Jc6 11.0-0 Sg4 12.f3 Ja5 13.Sd3 Se6 14.d5! S:a1 15.D:a1 f6 16.Sh6 Ve8 17.Jf4 Sf7! (17. - Sd7?! 18.e5! Vc8 19.De1! Jc4 20.Dg3 J:e5 21.J:g6) 18.Ve1 Db6+! 19.Kf1 Ved8 20.e5 S:d5 21.e:f6 D:f6 (18.e5 S:d5 19.Db1 Sc4 20.S:g6 Db6+ 21.D:b6 a:b6 22.S:e8 S:f1).

O osem rokov neskôr na Šachovom festivale Tirnavia 1979 medzi trnavským veľmajstrom Jánom Plachetkom (* 18. 2. 1945) a českým medzinárodným majstrom Josefom Přibylom (* 12. 10. 1947) sa vyskytla v tej istej obrane, ale inom variante (D85), podobná obeť bielej veže za čierneho strelca, aby získal biely nadvládu na uhlopriečke a1-h8. Pravdepodobne išlo o prípravu bieleho z „domácej kuchyne". Čierny výzvu prijal. Partiu mal pod kontrolou až do 29. ťahu, keď sa po hrubej chybe hneď aj vzdal. Ako mal J. Přibyl správne hrať v pozícii zobrazenej na diagrame, aby udržal partiu na remízu? Otázku kladieme našim čitateľom – riešiteľom. Odpoveď sa dozvedia v ďalšom čísle NzR.

1.d4 Jf6 2.c4 g6 3.Jf3 Sg7 4.Jc3 (4.g3 c6 5.Sg2 d5 6.c:d5 c:d5 7.Jc3 0-0 8.Je5 e6 9.0-0 Jfd7 10.Jf3 Jc6 11.Sf4 Jf6 12.Je5 Sd7 13.Dd2 J:e5 14.S:e5 Sc6 15.Vfd1 Jd7 16.S:g7 K:g7 Karpov vs. Kasparov, 3.p., Londýn 1986) 4. - d5 5.c:d5 (5.Db3 d:c4 6.D:c4 0-0 7.e4 Sg4 8.Se3 Jfd7 9.Vd1 Jc6 10.Se2 Jb6 11.Dc5 Dd6 12.e5 D:c5 13.d:c5 Jc8 14.Jb5 Vb8 15.J:c7 e6 16.Jb5 J8e7 Karpov vs. Kasparov, 15.p., Leningrad 1986; 5.Sf4 0-0 6.e3 c5 7.Db3 c:d4 8.J:d4 d:c4 9.S:c4 Jbd7 10.Sg3 Jh5 11.Vd1 J:g3 12.h:g3 Da5 13.0-0 Jb6 14.Sd5 Vb8 15.a3 e6 = Capablanca vs. Botvinnik, AVRO 1938) 5. - J:d5 6.e4 J:c3 7.b:c3 c5 [7. - b6 8.Sb5+ c6 9.Sc4 0-0 10.0-0 Sa6 11.S:a6 J:a6 12.Da4 (12.Sg5 Dd7 13.Dd2) Dc8 13.Sg5 Db7 14.Vfe1 e6 15.Vab1 c5 16.d5! Kasparov vs. Přibyl, 7. ME dr., Skara 1980] 8.Se2 [8.Vb1 0-0 9.Se2 Da5 (9. - c:d4 10.c:d4 Da5+ 11.Sd2 D:a2 12.0-0 a5 (12. - Sg4 13.Sg5 h6 14.Se3 b6 15.h3 Sf3 16.Sf3 e5 17.d5 Jd7 18.Ve1 Vfd8 19.Dd3 Jc5 20.Db5 Sf8 21.Ved1 Jb7 22.Va1 0,5:0,5 Gurevič vs. Ivančuk, Manila 1990, 14. - Jc6 15.d5 Je5 16.Vb7 e6 17.Ve1 Sf3 18.g:f3 Vfd8 19.d6 Da3 20.d7 De7 21.Sb5 Dh4 22.Sf1 0,5:0,5 Gelfand vs. Ivančuk,

Manila 1990) 13.Sg5 a4 14.S:e7 Ve8 15.Vc1 Dc6 16.Sa3 D:e4 17.Ve1 Sd7 18.d5 Df4 Lautier vs. Léko, Tilburg 1996, 12. – De6 13.Dc2 Dc6 14.Dd3 Dd6 15.Sb4 Dd8 16.d5 Ja6 17.Sa3 b6 18.De3 Jc5 19.Vfd1 Sg4 20.e5 Vc8 21.h3 S:f3 22.S:f3 Dc7 Bern vs. Daněk, finále XVII. MS v kor. š. 2002, 12. – b6 13.Dc1 Sb7 14.Sc4 Da4 15.Sb5 Da2 16.Ve1 Vc8 17.Dd1 Dc2 18.De2 Jc6 19.Sd3 Da2 20.Sc4 Da4 21.Sb3 +/= Aronian vs. Svidler, Chanty-Mansijsk 2014) 10.0-0!? D:c3 11.d5 Da5 12.Sg5 Dc7 13.Dc1 Sg4 14.Sf4 Dc8 15.e5 Jd7 16.Ve1 Jb6 17.d6 e:d6 18.e:d6 Ve8? (18. – Se6) 19.h3 Sd7 20.Sh6 Sh8 21.Jg5 Sf5 22.V:b6! a:b6 23.Sc4 Se6 24.V:e6! f:e6 25.Df4 Dd7 26.Sb5! 1:0 Čiburdanidzeová vs. Manaňuk, Odesa 1982; 8.Se3 0-0 9.Vc1 Da5 10.Dd2 e6 11.d5 e:d5 12.e:d5 Sf5 13.Se2 Ja6 14.0-0 Vac8 15.Sh6 S:h6 16.D:h6 f6 17.Jh4 D:a2 18.J:f5 g:f5 19.Sf3 Da4 20.d6 Dd7 21.Sd5+ Kh8 22.Vfe1 D:d6 23.S:b7 Vce8 24.Ved1 1:0 Ftáčnik vs. Jansa, Odense 1979; 8.Sb5+ Sd7 9.S:d7+ D:d7 10.0-0 c:d4 11.c:d4 Jc6 12.Se3 0-0 = Kashdan vs. Aljechin, Londýn 1932] 8. – Jc6 [8. – 0-0 9.0-0 b6 (9. – Jc6 10.Se3 c:d4 11.c:d4 Sg4 12.d5 Je5 13.J:e5 S:e2 14.D:e2 S:e5 15.Vab1 Dd7 16.f4 Sg7 17.Db5 D:b5 18.V:b5 b6 19.Vc1 Vfc8 Plachetka vs. Báňas, Greenville 1977) 10.Ve1 Sb7 11.Sc4 Jc6 13.Se3 Ja5 13.Sd3 Vc8 14.Vc1 e6 =] 9.d5!? (9.Se3 f5 10.Db3 Db6 11.e:f5 S:f5 12.0-0 D:b3 13.a:b3 Se6 14.Sc4 S:c4 15.b:c4 e6 16.d5 e:d5 17.c:d5 Je7 18.d6 Jf5 19.S:c5 Kd7 20.g4 Vhc8 21.Vfb1 V:c5 22.V:b7+ +/=) 9. – S:c3+ (9. – Je5 10.J:e5 S:e5 11.Dd2 Da5 12.Sb2 Dc7 13.Vf1 Sf4 14.Dc2 Sh6 15.c4 0-0 16.h4 Sd7 17.h5 Da5+ 18.Sc3 Dc7 19.Vb1 b6 20.Vh1 Sg5 21.e5 Sf5 22.Sd3 e6 23.S:f5 g:f5 24.Kf1 Dd7 +/=) 10.Sd2 S:a1 11.D:a1 Jd4 12.J:d4 c:d4 13.D:d4 f6 (13. – 0-0?! 14.Sh6 Da5+ 15.Kf1 f6 16.S:f8 K:f8 17.Db2 Db6 18.Db3 Dd4 19.f3 Da1+ 20.Sd1 b6 21.g4 Sa6+ 22.Kg2 Dd4 23.Dc2 +/-) 14.e5 0-0 15.Sc4 b5 16.Sb3 (16.S:b5?! f:e5 17.D:e5 Db6 18.De2 Vb8 19.a4 a6 20.Sd3 Dd4 21.0-0 Vb2 22.De3 D:e3 23.S:e3 Sb7 -/+) 16. – a5 17.d6+ e6 18.0-0 Sd7 19.a3 Va6 20.Vc1 f:e5 21.D:e5 Df6 22.De3 V:d6 23.S:a5 Dd4 24.De1 (24.Sb4 D:e3 25.f:e3 Vd3 26.S:f8 K:f8 27.Vb1 V:e3 28.Kf2 Vc3 -/+) 24. – Vf5 25.Sb4 Va6 26.Vd1 Dg7 27.Dd2 Se8 28.h3 Dc7 29.De3 (Pozri diagram!) 29. – Sd7?? 30.Dd4!! (30. – Vc6 31.D:d7 D:d7 32.V:d7 Vc1+ 33.Kh2 Vc6 34.Sd6 Vf6 35.f4 h5 36.g4 h:g4 37.h:g4 V:d6 38.V:d6 V:f4 39.Kg3 Vf1 40.V:e6 +-) 1:0

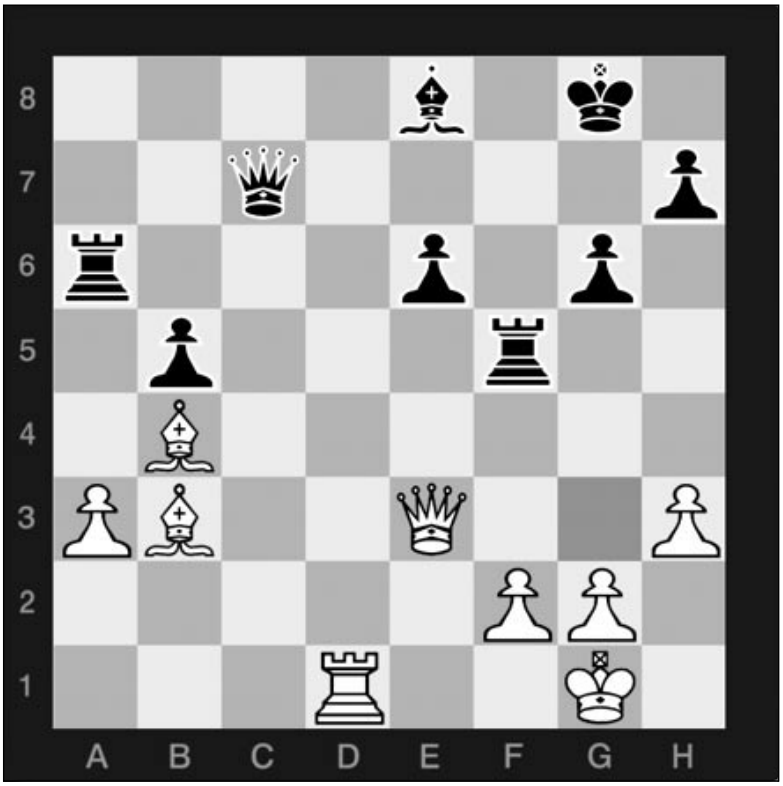

Partiu sme uverejnili nielen ako spomienku na nezabudnuteľnú slávu Šachových festivalov Tirnavia, ale aj pri príležitosti životného jubilea prvého slovenského veľmajstra Jána Plachetku z Trnavy, rodáka z Trenčína, ktorý sa v druhej polovici februára dožil 75 rokov. Do ďalších rokov života mu želáme pevné zdravie primerane jeho veku, rodinnú pohodu, veľa úspechov za šachovými stolíkmi a možno sa s ním ešte stretneme na turnajoch Tirnavie ako s profesionálnym komentátorom. Nech ešte dlho zostane medzi nami.

Riešenie strednej hry a koncovky v partii Veselský vs. Kollárik (NzR č. 2/2020): 19.Vc1! Jb4 20.a3 Ja6 21.Se3 (21.V:c8+ V:c8 22.Se3 Jc5 23.Sc2 b5 24.Vb6 Sd7 25.S:c5 V:c5 26.Vb7 Se8 27.Vb8 Kf8 28.Sd3 a4 29.b4 a:b3 30.Kb2 Ke7 31.Jd2 Vc7 32.J:b3 f5 33.S:b5 +/=) 21. – V:c1+ 22.K:c1 Vc8+ (22. – Sg4 23.Sb3 Vc8+ 24.Kb1 S:f3 25.g:f3 Jc5 26.Sd5 Sf8 27.Vb6 Vc7 28.Vb5 a4 29.f4 e:f4 30.S:f4 Vd7 31.Kc2 Se7 32.Se3 Vc7 33.Kd2 Sd6 34.f4 +/-) 23.Kd2 (23. – Sc4 ?! 24.g3 h5 25.Vb6 Jc5 26.S:c5 V:c5 27.V:b7 Sh6+ 28.Kd1 Sd3 29.Jd2 S:d2 30.K:d2 S:e4 31.Vb5 Vd5+ 32.V:d5 S:d5 33.Kc3 Se6 34.Sc6 Kf8 35.b4 a:b4+ 36.K:b4 Ke7 37.Kc5 Sf5 38.a4 Sd3 39.a5 e4 40.h4 f5 41.Sb5 Kd8 42.Kb6 +-) 23. – Sa2 24.Vb6 Jc5 25.Sc2 Vd8+ 26.Vc1 Vc8 27.S:c5 V:c5 28.V:b7 Sh6+ 29.Kd1 Sc4 30.Je1 Kg7 31.b3 Vb5 32.V:b5 S:b5 33.Sd3 Sc6 34.b4 a:b4 35.a:b4 Kf6 36.Kc2 Ke7 37.b5 Sb7 38.f3 Sf4 39.h3 Kd6 40.Sc4 f5 41.e:f5 g:f5 42.Kc3 e4 43.Sg8 h6 44.Sh7 Sg3 45.Jc2 e:f3 46.g:f3 f4 47.Se4 Sc8 48.b6 S:h3 49.Jd4 Sd7 50.Kc4 h5 51.Jb5+ S:b5+ 52.K:b5 h4 53.Sf5 Sf2 54.b7 Kc7 55.Ka6 Kb8 remíza. Aj v korešpondenčnom šachu sa šachista nemusí rozhodnúť správne, hoci môže pozíciu analyzovať s pohybom figúr na šachovnici niekoľko hodín a z dvoch sa ponúkajúcich možností vyberie nesprávnu. Možno po 21.S:c6 videl J. Veselský všetko inak, ale podľa našej analýzy po správnej hre čierneho by sa bola partia skončila remízou. ■

STATOČNÁ TRNAVA

SPOLU TO DÁME

VŠETKY DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE V SÚVISLOSTI S NOVÝM KORONAVÍRUSOM V TRNAVE NÁJDETE NA WEBE

INFO.TRNAVA.SK

Mesto TRNAVA